

MEDZINÁRODNÉ
VZŤAHY
SLOVAK
JOURNAL OF
INTERNATIONAL
RELATIONS

Vedecký časopis pre medzinárodné
politické, ekonomické, kultúrne a
právne vzťahy

Scientific journal of international
political, economic, cultural and
legal relations

Ročník XIX | Volume XIX

2/2021

Medzinárodné vzťahy

Vedecký časopis
pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy
Fakulty medzinárodných vzťahov
Ekonomickej univerzity v Bratislave

Slovak Journal of International Relations

Scientific journal
of international political, economic, cultural and legal relations
published by the Faculty of International Relations
at the University of Economics in Bratislava

Indexovaný v / Indexed in:

Medzinárodné vzťahy 2/2021, ročník XIX.
Slovak Journal of International Relations 2/2021, Volume XIX.

Medzinárodné vzťahy

Slovak Journal of International Relations

Redakcia / Editorial office:

Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave
Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, Slovak Republic
Tel.: 00421 2 6729 5471
E-mail: mv.fmv@euba.sk

Hlavná redaktorka / Editor-in-chief:

 Ludmila LIPKOVÁ University of Economics in Bratislava, Slovakia

Redakčná rada / Editorial board:

	Md. Nasrudin Bin Md. AKHIR	University of Malaya, Malaysia
	Doreen BEKKER	Rhodes University, South Africa
	Alexandru BURIAN	Moldavian Association of International Law, Moldova
	Eva CIHELKOVÁ	Pan-European University, Slovakia
	Alan V. DEARDORFF	University of Michigan-Ann Arbor, USA
	Attila FÁBIÁN	University of West Hungary, Hungary
	Tatiana FILOSOFOVA	NRU Higher School of Economics, Russia
	François GEMENNE	University of Liège, Belgium
	Otmar HÖLL	University of Vienna, Austria
	Edward H. HUIJBENS	University of Akureyri, Iceland
	María Teresa INFANTE Caffi	University of Chile, Chile
	Siti Rohaini Binti KASSIM	University of Malaya, Malaysia
	LI Hsi-Mei	Chinese Culture University, Taiwan
	Klavdij LOGOŽAR	University of Maribor, Slovenia
	Stanislav MRÁZ	College Danubius, Slovakia
	Julija NESTERENKO	Russian State University of Humanities, Russia
	Rebecca NEUMANN	University of Wisconsin-Milwaukee, USA
	Jan OSTOJ	Bielsko-Biala School of Finance and Law, Poland
	Hakan G. SICAKKAN	University of Bergen, Norway
	Karol SORBY	University of Economics in Bratislava, Slovakia
	František ŠKVRNDA	University of Economics in Bratislava, Slovakia
	Pavel ŠTURMA	Charles University in Prague, Czech Republic
	Chong-Ko Peter TZOU	Tamkang University, Taiwan
	Harun UÇAK	Alanya Alaaddin Keykubat University, Turkey
	Jolita VVEINHARDT	Vytautas Magnus University; Sports University, Lithuania

Výkonný redaktor / Managing editor:

 Mykhaylo KUNYCHKA University of Economics in Bratislava, Slovakia

Vydavateľ / Publisher: Ekonomická univerzita v Bratislave, IČO 00 399 957

Evidenčné číslo / Country registration number: EV 4785/13

ISSN 1336-1562 (tlačené vydanie / print edition)

ISSN 1339-2751 (online)

Obsah

 BEZPEČNOSŤ A OBRANA EURÓPSKEJ ÚNIE Z POHLADU NAPŔŔANIA POLITICKO-VOJENSKÝCH AMBÍCIÍ ING. RADOSLAV IVANČÍK, PHD. ET PHD. _____	119
 VOJENSKÁ ANGAŽOVANOSŤ MEDZINÁRODNÝCH ORGANIZÁCIÍ V BOSNE A HERCEGOVINE MGR. TATIANA VAŠŠOVÁ _____	138
 ANALÝZA PRIAMÝCH ZAHRANIČNÝCH INVESTÍCIÍ ČÍNY V EURÓPE V RÁMCI PLATFORMY 17 + 1 ING. ADAM CIBUĽA _____	157
 REGULAČNÝ MECHANIZMUS INVESTIČNÉHO ROZVOJA REGIÓNU: UKAZOVATELE A STRATEGICKÉ IMPERATÍVY PROF. LIDIJA KARPENKO DRSC. – PROF. MYKOLA IZHA _____	174
 TRANSPARENTNOSŤ V MEDZINÁRODNOM OBCHODE: KLÚČOVÁ ZÁSADA PRE RODOVÚ ROVNOSŤ DESIREE LLAGUNO CEREZO – ELIZABETH VALDÉS-MIRANDA FERNÁNDEZ ____	192
INFORMÁCIE O ČASOPISE MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY	210
INŠTRUKCIE PRE AUTOROV	212

Content

 THE EUROPEAN UNION SECURITY AND DEFENSE IN TERMS OF FULFILLING POLITICAL-MILITARY AMBITIONS RADOSLAV IVANCIK _____	119
 MILITARY INVOLVEMENT OF INTERNATIONAL ORGANISATIONS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA TATIANA VASSOVA _____	138
 ANALYSIS OF CHINA'S FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN EUROPE UNDER THE 17+1 PLATFORM ADAM CIBULA _____	157
 REGULATORY MECHANISM OF INVESTMENT DEVELOPMENT OF THE REGION: INDICATORS AND STRATEGIC IMPERATIVES LIDIJA KARPENKO – MYKOLA IZHA _____	174
 TRANSPARENCY IN INTERNATIONAL TRADE: A KEY PRINCIPLE FOR GENDER EQUALITY DESIREE LLAGUNO CEREZO – ELIZABETH VALDÉS-MIRANDA FERNÁNDEZ ____	192
ABOUT THE JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS	210
GUIDE FOR AUTHORS	212

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava

2021, Volume XIX., Issue 2, Pages 119 – 137

ISSN 1336-1562 (print), ISSN 1339-2751 (online)

Submitted: 12. 4. 2021 | Accepted: 1. 6. 2021 | Published 15. 6. 2021

BEZPEČNOSŤ A OBRANA EURÓPSKEJ ÚNIE Z POHĽADU NAPŔIENIA POLITICKO-VOJENSKÝCH AMBÍCIÍ

THE EUROPEAN UNION SECURITY AND DEFENSE IN TERMS OF FULFILLING POLITICAL-MILITARY AMBITIONS

Radoslav Ivančík¹

Schopnosť Európskej únie zaistiť svoju bezpečnosť a obranu je dôležitým referenčným bodom pri diskusii o jej strategickej autonómii založenej, okrem politických, ekonomických a diplomatických nástrojov, aj na vojenských nástrojoch v podobe príslušných vojenských síl a prostriedkov a celého radu obranných spôsobilostí a kapacít. Európska únia si preto v záujme zaistenia bezpečnosti a obrany svojich občanov, ako aj ochrany svojich politických, hospodárskych, bezpečnostných a ďalších záujmov stanovila určitú úroveň politicko-vojenských ambícií, prostredníctvom ktorých chce vyššie uvedené zabezpečiť. Cieľom článku je preto s využitím relevantných metód bezpečnostného výskumu analyzovať a zhodnotiť do akej miery a či vôbec je Únia v súčasnej dobe schopná naplňať úroveň ambícií vychádzajúcich zo Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky Európskej únie.

Kľúčové slová: bezpečnosť, obrana, politicko-vojenské ambície, Európska únia

The European Union's ability to ensure its security and defence, now and in the future, is a very important point of reference in the debate on its strategic autonomy based, in addition to political, economic, and diplomatic instruments, on military tools in the form of relevant military forces and means, and wide scale of defence capabilities and capacities. The European Union has therefore set a certain level of political and military ambitions in order to ensure the security and defence of its citizens, as well as the protection of its political, economic, security and other interests, through

¹ plk. gšt. v. z. Ing. Radoslav Ivančík, PhD. et PhD., Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava, e-mail: radoslav.ivancik@akademiapz.sk

Autor počas svojej profesionálnej kariéry pôsobil vo viacerých vedúcich funkciách na jednotlivých stupňoch velenia a riadenia Ozbrojených síl SR a Ministerstva obrany SR. Zároveň zastupoval SR v pracovných výboroch, skupinách a komisiách v rámci NATO, EÚ a V4. Je autorom a spoluautorom viacerých domácich i zahraničných vedeckých monografií, vysokoškolských učebníc, vedeckých i odborných štúdií, článkov a príspevkov najmä z oblasti vojenstva a národnej a medzinárodnej bezpečnosti.

which it seeks to secure the set goals. The purpose of the paper is therefore to analyse and evaluate, using relevant scientific methods of security research, to what extent and whether the European Union is currently able to meet the level of ambitions based on the European Union's Common Security and Defence Policy.

Key words: security, defence, political-military ambitions, European Union

JEL: Z00

1 ÚVOD

Po celé generácie znamenala Európa vždy budúcnosť. Všetko sa začalo s víziou Altiera Spinelliho a Ernesta Rossiho, politických väzňov, ktorých fašistický režim počas druhej svetovej vojny uväznil na ostrove Ventotene. V ich manifeste *Za slobodnú a zjednotenú Európu*² vykreslili obraz Európy ako miesta, kde by sa spojenci a odporcovia spojili s úmyslom zaistiť, že „staré pomery“ sa do Európy už viac nevrátia.³ Zakladajúci členovia Európskej únie (ďalej len „EÚ“) inšpirovaní týmto snom o pokojnej a spoločnej budúcnosti začali pred šesťdesiatimi rokmi realizovať jedinečný a ambiciózný projekt európskej integrácie. Dohodli sa, že spory medzi sebou budú riešiť za stolom diplomatickými prostriedkami a nie na bojisku vojenskými. Neskôr postupne otvorili cestu pre iné krajiny, aby sa k nim pridali, čím zjednotili Európu a urobili ju silnejšou.

Minulosť poznačenú dvomi svetovými vojnami a mnohými ďalšími ozbrojenými konfliktmi nechali za sebou. Nasledovalo sedem desaťročí mieru vedúceho k rozšírenej Únii, ktorú dnes tvorí 27 európskych štátov a v ktorej žije 437 miliónov obyvateľov v mieri (EU, 2021). Obrazy bojov v zákopoch a na bojových poliach alebo kontinentu rozdeleného železnou oponou a berlínskym múrom nahradil obraz Únie, ktorá je stelesnením mieru a stability. EÚ predstavuje pre svojich občanov pozoruhodne slobodné a stabilné miesto vo svete, ktorý je stále plný sporov a nejednotnosti. Z 25 krajín, ktoré sa uvádzajú ako najpokojnejšie na svete, sa 15 nachádza v EÚ (EC, 2017a).

² Bližšie pozri: SPINELLI, A. – ROSSI, E. (1941): The Ventotene Manifesto.

³ Manifest (taliansky: Il Manifesto di Ventotene), oficiálne nazvaný *Za slobodnú a zjednotenú Európu*, je politické vyhlásenie, ktoré napísal Altiero Spinelli, keď bol počas druhej svetovej vojny uväznený na talianskom ostrove Ventotene. Manifest, ktorý bol dokončený v júni 1941, sa dostal do obehu v rámci talianskeho odboja a čoskoro sa stal programom Movimento Federalista Europeo. Manifest požadoval socialistickú federáciu Európy a sveta. V texte je predstavený európsky federalizmus a svetový federalizmus ako spôsob, ako zabrániť budúcim vojnám. Manifest sa všeobecne považuje za zdroj európskeho federalizmu. Spinelli (1907–86), bývalý komunista, sa stal vodcom federalistického hnutia kvôli svojmu prvoradému autorstvu Manifestu a svojej povojnovej advokácii. Manifest vyzval na rozchod s minulosťou Európy s cieľom vytvoriť nový politický systém prostredníctvom reštrukturalizácie politiky a rozsiahlych sociálnych reforiem. Nebol predstavený ako ideál, ale ako najlepšia voľba pre európske povojnové pomery.

Únia je miestom, kde Európania môžu zažívať jedinečnú rozmanitosť kultúry, nápadov a tradícií na teritóriu s rozlohou štyroch miliónov kilometrov štvorcových. V takejto Európe môžu nadväzovať kontakty s inými EÚ, môžu v nej cestovať, študovať a pracovať za hranicami svojho štátu bez toho, aby si museli vymieňať peniaze. Je to miesto, kde právo nahradilo vládu železnej ruky. EÚ je najväčším svetovým jednotným trhom a jej mena euro je druhou najpoužívanejšou. Pomáha zachovávať svet bezpečnejším a udržateľnejším a je najväčším darcom rozvojovej a humanitarnej pomoci (EC, 2017a). Tento vplyv podľa Mareka (2019) umocňuje aj úzka spolupráca so Severoatlantickou alianciou (ďalej len „NATO“) a aktívna úloha, ktorú plní v Organizácii spojených národov (ďalej len „OSN“), Organizácii pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (ďalej len „OBSE“) a iných medzinárodných organizáciách.

Napriek tomu výzvy pre Európu sa nezmenšujú. Európske hospodárstvo sa síce zotavilo z globálnej hospodárskej a finančnej krízy, no účinky tohto procesu nie sú stále rovnomerne rozložené (Rýsová a kol., 2019). Niektoré štáty susediace s EÚ, ako aj mnohé ďalšie sú destabilizované, čo má za následok najväčšiu utečeneckú krízu od druhej svetovej vojny. Viaceré európske mestá (Londýn, Madrid, Paríž, Brusel, Berlín, Moskva, Petrohrad, Manchester, Nice, Barcelona, Hamburg a ďalšie) zasiahli teroristické útoky. Rodia sa nové svetové mocnosti, zatiaľ čo staré čelia novej situácii. Miesto, ktoré má Európa vo svete, sa zmenšuje, zatiaľ čo iné časti sveta svoje postavenie posilňujú. V roku 1900 predstavovali obyvatelia Európy približne 25 % svetovej populácie, do roku 2060 to však bude menej ako 5 %. Žiadny členský štát nebude mať potom sám viac ako 1 % svetovej populácie. Európa starne rýchlo a priemerná dĺžka života dosahuje nebývalú úroveň. S vekovým mediánom na úrovni 45 rokov bude Európa do roku 2030 „najstarším“ regiónom na svete (EC, 2017a).

Očakáva sa, že aj hospodárska sila Európy sa relatívne zmenší – v roku 2030 klesne jej podiel na svetovom HDP z dnešnej štvrtiny na menej ako 22 %. Rýchlo rastúci vplyv rozvíjajúcich sa ekonomík ešte viac zvýrazňuje potrebu, aby Únia vystupovala jednotne a konala s celkovou váhou jej jednotlivých častí (EC, 2017a). Zvýšená prítomnosť a manévry vojenských jednotiek na východných hraniciach, konflikty a terorizmus na Blízkom východe a v Afrike, ako aj rastúca militarizácia sveta sú jasným prejavom čoraz väčšieho globálneho napätia. Potreba rozmyslieť si spôsoby, ako zabrániť rastúcim bezpečnostným hrozbám od rozsiahlych kybernetických útokov, cez hybridné až po tradičné formy agresie, ako na ne reagovať a chrániť sa pred nimi, nebola nikdy taká kritická. NATO síce bude aj naďalej zaisťovať obranu pre väčšinu krajín EÚ, Únia ale nemôže byť naivná a musí sa o svoju bezpečnosť a obranu postarať v prvom rade sama.

2 SPOLOČNÁ BEZPEČNOSTNÁ A OBRANNÁ POLITIKA EÚ A AMBÍCIE Z NEJ VYCHÁDZAJÚCE

EÚ tak po rokoch, ktoré boli charakteristické viac vzletnými slovami a sľubmi politikov ako konkrétnymi činmi, konečne urobila aj v nadväznosti na kontinuálne zhoršovanie globálneho i regionálneho bezpečnostného prostredia a bezpečnostnej situácie v jej bezprostrednom i vzdialenejšom okolí značný pokrok v oblasti zaistenia svojej bezpečnosti a obrany. Pre ilustráciu tak potrebného pokroku je možné uviesť niekoľko zatiaľ úspešne rozbehnutých projektov, akými sú napríklad Stála štruktúrovaná spolupráca, Koordinované ročné preskúmanie obrany alebo Európsky obranný fond. Zmienovaný pokrok je zvlášť dôležitý aj v súvislosti vystúpením Veľkej Británie z EÚ.

Stála štruktúrovaná spolupráca (Permanent Structured Cooperation – ďalej len „PESCO“) v oblasti bezpečnostnej a obrannej politiky bola ustanovená rozhodnutím Rady 11. decembra 2017 s 25 členskými štátmi EÚ (EU, 2017). Poskytuje právny rámec pre spoločné plánovanie, vývoj a investície do projektov zdieľaných kapacít a zvyšovania operačnej pripravenosti a prínosu ozbrojených síl. Spoločným cieľom zúčastnených členských štátov je vývoj komplexného balíka vojenských síl a prostriedkov využiteľného v celom spektre operácií a sprístupnenie obranných spôsobilostí a kapacít pre národné a nadnárodné operácie a misie vedené v rámci Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky (ďalej len „SBOP“) EÚ alebo v rámci operácií vedených pod hlavičkou OSN, NATO, OBSE, prípadne v rámci ad hoc medzinárodných koalícií na základe mandátu Bezpečnostnej rady OSN, a to týmto členským štátom Únie: Rakúsko, Belgicko, Bulharsko, Česká republika, Chorvátsko, Cyprus, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Nemecko, Grécko, Maďarsko, Taliansko, Írsko, Lotyšsko, Litva, Luxembursko, Holandsko, Poľsko, Portugalsko, Rumunsko, Slovinsko, Slovensko, Španielsko a Švédsko. V tejto súvislosti je dôležité doplniť, že projekty PESCO sú oprávnené na spolufinancovanie z rozpočtu EÚ (EDA, 2020).

Hlavným cieľom Koordinovaného ročného preskúmania obrany (Coordinated Annual Review on Defence – ďalej len „CARD“) je, v súlade so závermi Rady z novembra 2016 o vykonávaní Globálnej stratégie EÚ v oblasti bezpečnosti a obrany (EC, 2016), poskytnúť prehľad o súčasnom spektre obranných spôsobilostí a kapacít v Európe a identifikovať potenciálne oblasti spolupráce. Jedným z opakujúcich sa kameňov úrazu pri predchádzajúcich pokusoch o podporu európskej obrannej spolupráce a rozvoja vojenských spôsobilostí a kapacít bola totiž skutočnosť, že ministerstvá obrany členských štátov Únie boli zvyknuté uskutočňovať svoje národné obranné plánovanie a obstarávanie izolovane bez výraznejšej koordinácie. Aj preto bolo veľmi ťažké, takmer až nemožné, zapojiť členské štáty do projektov a programov spolupráce na úrovni EÚ. Na tomto pozadí sa členské štáty rozhodli prijať myšlienku – spomenutú v Globálnej stratégii EÚ z roku 2016 (EEAS, 2018) – zaviesť koordinované ročné preskúmanie obrany. V súlade s koncepciou vypracovanou

Európskou obrannou agentúrou (European Defence Agency – ďalej len „EDA“) je jedným z primárnych cieľov CARD postupná synchronizácia a vzájomné prispôsobovanie plánovacích cyklov obrany a postupov rozvoja spôsobilostí a kapacít, čo v konečnom dôsledku zabezpečí optimálnejšie využitie a súdržnosť plánov výdavkov na obranu. Po prvom skúšobnom behu v rokoch 2017/2018 sa prvý úplný cyklus CARD začal na jeseň 2019 a bol ukončený v novembri 2020 záverečnou správou predloženou na zasadnutie ministrov obrany v riadiacom výbore EDA (EDA, 2021a).

Európsky obranný fond (European Defence Fund – ďalej len „EDF“) predstavuje iniciatívu Európskej komisie (EC, 2017b) financovanú z rozpočtu Európskej únie s cieľom podporiť obranný výskum a vývoj v členských štátoch EÚ. Je zameraný na posilnenie konkurencieschopnosti, inovácií, efektívnosti a technologickej autonómnosti obranného priemyslu Únie. Podporou cezhraničnej spolupráce medzi členskými štátmi a spolupráce medzi podnikmi, výskumnými centrami, vnútroštátnymi správnymi orgánmi, medzinárodnými organizáciami a univerzitami v celej Únii vo fáze výskumu a fáze vývoja obranných produktov a technológií by mal fond prispieť k strategickej autonómii Únie⁴. S cieľom dospieť k inovatívnejším riešeniam a vybudovať otvorený vnútorný trh, by mal tento fond podporovať a uľahčovať zlepšovanie cezhraničnej spolupráce malých a stredných podnikov a spoločností so strednou trhovou kapitalizáciou pôsobiacich v obrannom priemysle. Prostriedky vyčlenené na EDF na roky 2021 až 2027 dosahujú výšku 7,953 miliárd eur, pričom finančná pomoc bude mať predovšetkým formu grantov. O prostriedky z fondu sa budú môcť uchádzať právne subjekty so sídlom v EÚ z viacerých členských štátov združené v konzorciách na základe zverejnených výziev na predkladanie návrhov (EDA, 2021b).

V súvislosti s pokrokom v prehľbovaní spolupráce členských štátov Únie v oblasti zaistenia jej bezpečnosti a obrany stojí za pozornosť, že námetom rozhovorov hláv európskych štátov a príslušných ministrov sú opäť aj oprášené vízie spoločnej európskej armády⁵ a zároveň prebieha intenzívna diskusia o tom, ako by mala vyzerat'

⁴ EÚ umiestnila strategickú autonómiu do centra svojej zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Strategická autonómia ide ruka v ruku s takými pojmami ako sú geopolitická moc a európska suverenita. Európski tvorcovia politik ju definujú ako schopnosť samostatne konať, nezávisle, bez spoliehania sa na iných aktérov. V obrannej sfére používajú tento pojem na označenie budovania potrebných vojenských síl a prostriedkov a obranných spôsobilostí a kapacít (Youngs, 2021).

⁵ V poslednom období sa môžeme opätovne stretnúť aj s výrokmi vysokých predstaviteľov Európskej únie, najmä Nemecka a Francúzska o potrebe posilnenia európskej bezpečnosti prostredníctvom vybudovania spoločnej európskej armády. Tieto výroky nezostali v politickej rovine bez odozvy, avšak zatiaľ im chýba praktická, aplikovateľná rovina. Supranacionálny model európskej armády by si totiž vyžadoval potrebu prenosu ďalších kompetencií z členských štátov na úninú úroveň a s tým úzko súvisiacu ochotu členských štátov tieto kompetencie poskytnúť, resp. vzdať sa vlastných kompetencií v oblasti bezpečnosti a obrany.

európska strategická autonómia v oblasti bezpečnosti a obrany v súlade s prijatou Globálnou stratégiou EÚ. V tej sa totiž hovorí, že „pre schopnosť Európy presadzovať mier a bezpečnosť za jej hranicami je dôležitá primeraná úroveň ambícií a strategická autonómia.“ (EEAS 2018, s. 6)

Zrýchľujúce sa tempo a množstvo iniciatív v predmetnej oblasti, vychádzajúcich z novoobjavenej politickej vôle, vysvetľujú viaceré faktory. Po prvé, členské štáty EÚ sú konečne jednotné v hodnotení zhoršujúceho sa (nielen) európskeho bezpečnostného prostredia a vo vnímaní stúpajúceho rastu vojenských i nevojenských bezpečnostných hrozieb. Po druhé, bývalá administratíva Spojených štátov opakovane požadovala od európskych členských štátov NATO väčšie investície v oblasti obrany a komunikovala, že ich vlastný záväzok k obrane Európy by mohol byť podmienený tým, ako tieto požiadavky budú napĺňať európske krajiny⁶. Po tretie, ekonomický rast po prekonaní globálnej a hospodárskej finančnej krízy vytvoril predovšetkým v druhej polovici druhej dekády tretieho milénia viac fiškálneho priestoru⁷ pre výdavky na obranu. A po štvrté, Veľká Británia – jeden z dvoch najsilnejších a najschopnejších vojenských aktérov medzi členskými štátmi Únie, ktorá sa veľmi často stavala proti užšej obrannej spolupráci v rámci EÚ, vystúpila po referende konanom v júni v roku 2016 z EÚ v roku 2020.

Jednou z dôležitých tém v rámci zaistenia európskej bezpečnosti a obrany, ktorej sa ale politici pri diskusiách radi vyhýbajú, je úroveň vojenských ambícií. Existujú totiž veľké rozdiely medzi politickými a vojenskými ambíciami. Ako sú teda súčasné obranné spôsobilosti a kapacity v súlade s pertraktovanými politicko-vojenskými ambíciami? Sú členské štáty vôbec schopné viesť vojenské operácie a misie vychádzajúce z týchto ambícií? Je možné odstrániť existujúce nedostatky, najlepšie už v tomto desaťročí do konca roku 2030? V nadväznosti na tieto otázky bytostne sa týkajúce zaistenia európskej bezpečnosti a obrany, čerpajúc z neutajovaných údajov o disponibilných vojenských silách a prostriedkoch a obranných spôsobilostiach a kapacitách jednotlivých členských štátov EÚ, je cieľom autora, s využitím relevantných dostupných dokumentov a metód bezpečnostného výskumu, analyzovať a zhodnotiť mieru a schopnosť napĺňania týchto ambícií.

Ďalšou, dosiaľ nezodpovedanou otázkou by bolo postavenie takejto spoločnej európskej armády v súčasnom systéme zaistovania bezpečnosti a mieru vo svete v rámci operácií medzinárodného krízového manažmentu vedených pod hlavičkou OSN alebo NATO (Nováková 2020, s. 198).

⁶ Väčšina európskych členkých krajín NATO, vrátane Slovenska (Ušiak, 2018), dlhodobo neplní svoj záväzok vyčleňovať na obranu zo zvojho rozpočtu finančné zdroje vo výške 2 % z ich hrubého domáceho produktu (Nečas a kol., 2009).

⁷ Uvedené platilo do prepuknutia pandémie koronavírusu (SARS-Cov-2) spôsobujúceho ochorenie Covid-19.

3 ÚROVEŇ AMBÍCIÍ – ČOHO JE A ČOHO BY MALA BYŤ EÚ SCHOPNÁ

V súlade s vojenskou úrovňou ambícií vychádzajúcich so SBOP možno konštatovať, že členské štáty EÚ chcú mať možnosť viesť v prípade potreby, ak diplomatické nástroje zlyhajú, celý rad vojenských operácií. Pomocou analýzy niekoľkých prevádzkových parametrov, ako je napríklad vzdialenosť miesta nasadenia európskych vojenských jednotiek od Bruselu, predpokladané trvanie operácie, doba realizácie a predpoklad kombinácie súbežného vedenia viacerých vojenských operácií a misií naraz, je možné vypracovať scenáre vyhovujúce nielen vojenským, ale aj politickým ambíciám. Tieto scenáre, ktoré, prirodzene, môžu brať do úvahy iba niektoré z veľkého množstva potenciálnych krízových situácií a nepredvídaných udalostí, môžu poskytnúť veľmi užitočné zázemie na zamyslenie sa nad tým, aké požiadavky na adekvátnu vojenskú silu by uvedená úroveň politicko-vojenských ambícií EÚ v súčasnej podobe mohla generovať. Na tomto základe je potom možné analyzovať a porovnať existujúce a budúce, plánované spôsobilosti členských štátov EÚ s týmito požiadavkami. Týmto krokom je možné získať hodnotenie existujúcich nedostatkov v oblasti obranných spôsobilostí a kapacít a zároveň aj úsudok o tom, kde by chýbajúce britské vojenské sily a prostriedky boli kritické pre úspech vojenských operácií vedených EÚ.

4 POLITICKO-VOJENSKÝ RÁMEC AMBÍCIÍ

Aj keď existuje zavedený politicko-vojenský rámec, ktorým sa riadia operácie EÚ realizované v rámci SBOP, neexistuje žiadne pravidlo týkajúce sa toho, kedy a ako sa politické vedenie premieňa na vojenské ambície. Pre EÚ je relevantných niekoľko prvkov, ktoré spolu súvisia, ale nezakladajú lineárny dôvod na akciu. Politický diskurz je totiž o ambícií, ktorú by EÚ mala byť schopná dosiahnuť, a nie o úrovni činnosti, ktorú musí EÚ nutne splniť. Dôležitou výhradou je, že úroveň ambícií definovaná v rámci SBOP sa takmer nikdy nebude rovnať celkovej vojenskej úrovni ambícií, ktorú si členské štáty stanovili na národnej úrovni⁸. Napríklad niektoré členské štáty EÚ si nastavili svoje ambície kolektívnej obrany tak, aby v rámci NATO prispeli nad rámec ambícií EÚ. Iné členské štáty si zasa môžu vyhradiť časť svojich kapacít pre iné nadnárodné organizácie alebo plniť povinnosti vyplývajúce pre ne z dvojstranných bezpečnostných záväzkov, prípadne iné národné záväzky. Inými slovami, hoci úroveň ambícií EÚ je dôležitým referenčným bodom pre jej členské štáty, popisuje iba časť celkových ambícií každého štátu.

V tomto kontexte existuje celý rad usmernení, ktoré informujú o tom, čo sa Únia a jej členské štáty snažia dosiahnuť. Najdôležitejšie z nich sú globálna stratégia, petersberské úlohy, vojenské ilustratívne scenáre a hlavné ciele. Neexistuje medzi nimi

⁸ Rozdielne národné ambície, prístupy a koncepcie, absencia spoločnej doktríny alebo jej rozdielne chápanie spolu s rozdielnou úrovňou výcviku spôsobujú v konečnom dôsledku fragmentáciu spoločného úsilia (Majchút, 2017).

jasná doktrínálna hierarchia, avšak spoločne ponúkajú plánovacie parametre, ako je napríklad rozsah, trvanie, vzdialenosť miest nasadenia od Bruselu a druh vojenských operácií, ktoré by sa v prípade potreby mohli uskutočniť.

Politicko-vojenská úroveň ambícií EÚ sa začína vyhlásením, ktoré poskytuje strategické politické vedenie. O súčasnej úrovni ambícií hovorí Globálna stratégia EÚ z roku 2016, ktorá stanovuje tri všeobecné ciele pre činnosť EÚ: a) reakciu na vonkajšie konflikty a krízy; b) budovanie vlastných spôsobilostí a kapacít; a c) obrana EÚ a jej občanov. Bližšie sú tieto ciele vysvetlené v súvisiacich záveroch Rady z novembra 2016 (EC, 2016). V súvislosti s nimi je potrebné dodať, že predstavujú pomerne vysokú úroveň ambícií, najmä v porovnaní s bezpečnostnou stratégiou EÚ z roku 2003, ktorú súčasná nahradila.

Politické usmernenie by sa následne malo premietnuť do celého radu vojenských úloh a definovania typov vojenských operácií, ktoré chce EÚ viesť. Globálna stratégia totiž nevedla ku komplexnej revízii príslušných predpokladov vojenského plánovania. Dôvodom môže byť to, že hoci Európsky parlament schválil predmetnú stratégiu, členské štáty EÚ ju nikdy formálne neprijali, a preto nemusia plne akceptovať úplne všetky vojenské implikácie, ktoré z nej vyplývajú. Týka sa to najmä ďaleko do budúcnosti siahajúcich implikácií a v konečnom dôsledku tiež nedefinovaných aspektov týkajúcich sa európskej strategickej autonómie a celého spektra obranných spôsobilostí a kapacít. V stratégii sú však bližšie definované podrobnosti týkajúce sa úloh, vzdialeností, reakčných časov a potreby mať schopnosť vykonávať niekoľko vojenských operácií súčasne.⁹

⁹ Konkrétne parametre, ktoré sú definované v „Katalógu požiadaviek“, boli schválené Politickým a bezpečnostným výborom EÚ v roku 2017. Podrobnosti zostávajú utajené.

5 PETERSBERGSKÉ ÚLOHY

Základy súčasnej úrovne vojenských ambícií zostávajú pre EÚ rovnaké, t. j. tak, ako sú načrtnuté v Lisabonskej zmluve z roku 2009 (EÚ, 2007). To znamená, že EÚ musí byť schopná konať na medzinárodnej úrovni autonómne, v celom rozsahu petersbergských úloh, k čomu musí disponovať adekvátnymi vojenskými plánovacími štruktúrami, spôsobilosťami a kapacitami, a, samozrejme, aj adekvátnymi vojenskými silami a prostriedkami. V prípade vyššie uvedených petersbergských úloh ide o:

- operácie spojené s predchádzaním konfliktom a udržiavaním mieru;
- úlohy bojových síl v rámci krízového manažmentu vrátane operácií na udržiavanie mieru;
- spoločné operácie na odzbrojenie;
- stabilizačné operácie po skončení konfliktu;
- vojenské poradenstvo a pomoc;
- humanitárne a záchranné misie.

Tento zoznam úloh z roku 2009 je sám o sebe revidovanou a rozšírenou verziou súboru vojenských úloh v oblasti krízového manažmentu, ktoré boli pôvodne vypracované ešte v roku 1992 v rámci Západoeurópskej únie.¹⁰ Petersberské úlohy predstavovali pôvodnú vojenskú úroveň ambícií predtým, ako sa SBOP prvýkrát objavila v rokoch 1999 a 2000. Amsterdamskou zmluvou z roku 1999 (EU, 1997) sa tieto úlohy začlenili do EÚ. Pôvodne zahŕňali mierové a humanitárne a záchranné misie, ako aj úlohy bojových síl v rámci krízového manažmentu.

6 VOJENSKÉ ILUSTRATÍVNE SCENÁRE

Základ takzvaných ilustratívnych vojenských scenárov tvorí práve zmienený všeobecný zoznam úloh. Vojenské ilustratívne scenáre naznačujú, aké typy operácií a akcií (misií, aktivít) by sa mali vykonať a z praktického hľadiska uviesť do praxe to, čo predstavuje vojenská úroveň ambícií. Samotné scenáre, ktorých podrobnosti zostávajú utajené, využívajú celú škálu rôznych plánovacích predpokladov.

¹⁰ Západoeurópska únia bol vojenský blok kolektívnej sebaobrany západoeurópskych krajín. Vznikla v roku 1955 transformáciou Bruselskej zmluvy (1948). Bola najstarším ekonomicko-vojenským paktom, ktorý vznikol v Európe po druhej svetovej vojne, ešte skôr ako Severoatlantická aliancia. Únia zanikla po 63 rokoch svojej existencie 30. júna 2011. Zoskupenie splnilo svoju historickú úlohu a jej význam a úlohy postupne prevzala Európska únia. Historicky nemala ZEÚ výrazný ani politický ani vojenský význam keďže všetky členské krajiny boli aj súčasťou dôležitejšieho obranného združenia NATO a EÚ.

Tab. 1: Typy operácií a misií EÚ

<i>Typ operácií</i>	<i>Záchranne a evakuačné operácie</i>	<i>Operácie na podporu humanitárnej pomoci</i>	<i>Operácie na prevenciu konfliktov</i>	<i>Stabilizačné operácie a na podporu budovania kapacít</i>	<i>Operácie na presadzovanie mieru</i>	
<i>Vojenské operácie vychádzajúce zo SBOP a politicko-vojenských ambícií EÚ</i>	Civilná a vojenská rýchla reakcia, vrátane vojenskej operácie rýchlej reakcie okrem iného s využitím EÚ	Bojové skupiny ako celok alebo v rámci balíka síl zostaveného podľa typu operácie/misie	Preventívne zapojenie	Podpora civilného budovania kapacít	Spoločné operácie krízového manažmentu	
			Preventívne nasadenie	Reforma bezpečnostného sektora	Úlohy bojových síl v rámci krízového manažmentu	
			Spoločné operácie na odzbrojenie	Operácie na udržiavanie mieru	Operácie na vytváranie mieru	
			Operácie na dodržiavanie embarga	Monitorovanie volieb	Ochrana komunikačných kanálov	
			Operácie na zabránenie šírenia zbraní	Podpora budovania inštitúcií		
				Podpora tretích strán v boji proti terorizmu		
	Nebojové evakuačné operácie	Prevenia vykonávania zverstiev	Spoločné stabilizačné operácie vrátane vzdušných a špeciálnych operácií			
		Manažment zvládania následkov	Letecké bezpečnostné operácie vrátane priamej leteckej podpory a leteckého dozoru			
			Námorné bezpečnostné operácie alebo operácie námorného dozoru			
	Veľkosť operácií	Menšie spoločné operácie	Menšie spoločné operácie	Menšie spoločné operácie	Menšie spoločné operácie	Väčšie spoločné operácie

Prameň: Vlastné spracovanie na základe IISS (2020).

Zahŕňajú napríklad predpokladané údaje o tom, o akú operáciu pôjde (tabuľka 1), ako ďaleko od Bruselu bude operácia prebiehať, ako rýchlo bude treba operáciu zahájiť a aké vojenské sily nasadiť na miesto nasadenia, alebo ako dlho bude operácia trvať. Plánovacie predpoklady berú do úvahy množstvo premenných, napríklad to aký druh vojenských síl, aké jednotky, spôsobilosti, koľko personálu a vojenskej techniky a prostriedkov by bolo potrebných na úspešné uskutočnenie operácie a pod. Aj keď úplný opis scenárov nie je z dôvodu utajenia dostupných informácií možný, je známe, že vojenské scenáre zahŕňajú tieto operácie:

- presadzovanie mieru do vzdialenosti 4 000 kilometrov od Bruselu;
- prevencia konfliktov do 6 000 km od Bruselu;
- stabilizácia a podpora budovania kapacít do 8 000 km od Bruselu;
- záchrana a evakuácia do 10 000 km od Bruselu;
- podpora humanitárnej pomoci do 15 000 km od Bruselu.

7 HLAVNÉ CIELE EÚ

Ďalšie veľmi dôležité informácie dotvárajúce obraz o politicko-vojenských ambíciách EÚ v oblasti zaistenia jej bezpečnosti a obrany možno získať z toho, čo Únia označuje ako Hlavné ciele (EU Headline Goals). Tieto ciele pomerne obsiahlym spôsobom popisujú typy, charakter a počet vojenských síl a prostriedkov, ktoré by sa členské štáty EÚ mali zaviazat' vyčleniť v prospech Únie, aby splnili takú úroveň ambícií, ktorú si vlády členských štátov Únie stanovili v rámci SBOP.

Členské štáty si postupne stanovili dva hlavné vojenské ciele, ktoré sa navzájom dopĺňajú. Ich prijatiu predchádzalo zasadanie Európskej rady v Kolíne nad Rýnom v júni 1999, na ktorom vedúci predstavitelia EÚ vyjadrili svoje odhodlanie: „Európska únia bude hrať plnohodnotnú úlohu na medzinárodnej scéne. Na tento účel chceme dať Európskej únii potrebné prostriedky a kapacity na prevziať zodpovednosť za spoločnú európsku politiku v oblasti bezpečnosti a obrany. Únia musí mať kapacity a spôsobilosti na autonómnu akciu podloženú adekvátnymi vojenskými silami, prostriedkami na ich rozhodovanie a pripravenosť tak urobiť, aby mohla reagovať na medzinárodné krízy bez toho, aby boli dotknuté kroky NATO“. (EU 2006, s. 1)

Hlavný cieľ 2010, ktorý bol prijatý Európskou radou v júni 2004, nadväzoval na predchádzajúci Hlavný cieľ 2003, ktorý bol prijatý Európskou radou v decembri 1999. Cieľom bolo zamerať sa na rozvoj obranných spôsobilostí a kapacít a dosiahnuť, aby „členské štáty EÚ boli do roku 2010 schopné reagovať rýchlymi a rozhodnými krokmi na celé spektrum operácií krízového manažmentu, na ktoré sa vzťahuje Zmluva o Európskej únii“. (EU 2006, s. 2) Hlavný cieľ 2010 zo zasadnutia Helsínk potvrdil, že členské štáty EÚ by mali byť schopné rýchleho nasadenia a udržania vojenských síl v operáciách na úrovni zboru (50 000 - 60 000 vojakov), schopných plnenia Petersbergských úloh v plnom rozsahu, vrátane tých najnáročnejších operácií. Tieto sily by mali byť vojensky sebestačné s potrebnými veliteľskými, riadiacimi

a spravodajskými kapacitami, logistikou, ďalšími bojovými podpornými službami a podľa potreby s leteckými a námornými prvkami. Členské štáty by mali byť schopné vojenské jednotky na tejto úrovni v plnom rozsahu nasadiť do 60 dní a v rámci toho zabezpečiť menšie dostupné prvky rýchlej reakcie, ktoré je možné nasadiť v rámci síl veľmi vysokej pripravenosti. Táto úroveň úsilia by mala byť udržateľná minimálne jeden rok.

Hlavný cieľ 2010 sa zameriava najmä na kvalitatívne aspekty. Naplnením tohto cieľa mali byť členské štáty EÚ „*schopné do roku 2010 reagovať rýchlymi a rozhodnými krokmi uplatnením plne koherentného prístupu k celému spektru operácií krízového manažmentu, na ktoré sa vzťahuje Zmluva o Európskej únii*“ (EU 2006, s. 2).

Vytvorenie bojových skupín EÚ v roku 2007 bolo jedným z najvýznamnejších výsledkov tohto hlavného cieľa. Ich reálnemu vytvoreniu však predchádzali ťažkosti pri budovaní tak veľkej a operabilnej vojenskej sily na úrovni zboru. Tieto ťažkosti a dynamický vývoj vo svete viedli k uvedomeniu si potreby rýchlej a rozhodnej reakcie na krízové situácie, čo prvotný koncept neumožňoval. Strategické prostredie sa totiž dramaticky zmenilo a aj pod vplyvom bojových operácií vedených v Iraku a v Afganistane vykazovalo potrebu vedenia vojenských akcií prostredníctvom ľahkých bojových jednotiek, ktoré si dokážu bleskovo poradiť s krízovými situáciami. Praktické skúsenosti z Afriky (britský zásah v Sierra Leone v roku 2000 alebo francúzsky zásah v Pobreží Slonoviny v roku 2002) potvrdili skutočnosť, že aj relatívne malý počet síl v podobe menších bojových jednotiek (skupín) má veľký význam za predpokladu, že budú nasadené rýchlo a budú dostatočne logisticky podporené.

Na základe toho boli Európske bojové skupiny (European Union Battle Groups) definované ako zmiešané vojenské jednotky o veľkosti posilneného práporu, pozostávajúce z približne 1500 až 2000 vojakov a disponujúce zložkami bojovej podpory. Mali by byť tvorené buď jedným štátom alebo mnohonárodnou koalíciou niekoľkých členských krajín EÚ na čele s tzv. vedúcim národom. Každý polrok mala mať EÚ k dispozícii dve pripravené bojové skupiny, aby mohla pružne reagovať na dve rôzne krízové situácie na dvoch rôznych miestach. Každá bojová skupina EÚ by pritom mala byť schopná samostatného operačného nasadenia prostredníctvom strategického transportu, flexibilná, aby bola schopná podnikáť operácie aj vo vzdialenej krízovej oblasti (napr. na území tzv. zlyhávajúceho štátu) a schopná vykonávať bojové operácie i v extrémne náročných podmienkach (púšť, tropický prales, horský terén a pod.). Kľúčová úloha európskych bojových skupín mala byť založená na rozhodnutí začať operáciu v lehote 5 dní po schválení Radou EÚ, pričom jednotky by mali byť nasadené na cieľovom území do 10 dní od rozhodnutia EÚ o spustení operácie. Cieľom bolo, aby bojové skupiny EÚ mali pri vedení vojenskej operácie spôsobilosti na plnenie rôznych typov úloh. Predovšetkým na:

- oddelenie znepriatelených strán použitím sily, vrátane nastolenia mieru a zabezpečenia zásobovania,
- predchádzanie konfliktom, vrátane preventívneho nasadenia vojsk, odzbrojovacích operácií a presadenia embarga,
- evakuáciu osôb z ohrozeného územia,
- asistenciu iným medzinárodným organizáciám v humanitárnych operáciách, vrátane odstraňovania následkov katastrof a pri evakuácii utečencov (EU, 2013).

8 MOŽNOSTI SÚBEŽNÉHO VEDENIA VIACERÝCH OPERÁCIÍ

Z vyššie uvedeného textu vyplýva, že jednou z dôležitých politicko-vojenských ambícií EÚ je mať možnosť vykonávať viac ako jednu operáciu súbežne. Tento fakt podporuje rast bezpečnostných hrozieb, napätia v medzinárodných vzťahoch a potenciálnych krízových situácií po celom svete, ako aj realita operácií od začiatku SBOP. Vo vypracovaných plánoch preto EÚ uvažuje o súbehu dvoch stabilizačných operácií, dvoch operácií rýchlej reakcie, záchranej a evakuačnej operácie, misie humanitárnej pomoci a misie námorného alebo vzdušného dozoru. Schopnosť vykonávať všetky tieto operácie a misie súčasne predstavuje hornú hranicu úrovne úniijných ambícií. Samozrejme, bolo by možné nájsť aj ďalšie kombinácie jednotlivých druhov operácií, ktoré EÚ by chcela byť schopná viesť, viedlo by to však k ďalším požiadavkám na spôsobilosti, kapacity a veľkosť síl.

Vzhľadom na skutočnosť, že každá jedna operácia či misia úzko súvisí s generovaním požiadaviek na sily a prostriedky, a v nadväznosti na to aj s tým, čo chcú a čo sú členské štáty Únie naozaj schopné dosiahnuť, teda aké sily a prostriedky sú schopné vyčleniť, je z hľadiska súbežnosti oveľa reálnejšie uvažovať o kombinácii jednej hlavnej operácie s jednou menšou operáciou, alebo o kombinácii viacerých menších operácií, napríklad o súbežnom vedení:

- 1) jednej operácie na presadzovanie mieru a jednej operácii na záchranu a evakuáciu.
- 2) dvoch operáciách na prevenciu konfliktov, dvoch operáciách na stabilizáciu a podporu budovania kapacít, jednej operácii na podporu humanitárnej pomoci a jednej operácii na záchranu a evakuáciu.¹¹

¹¹ Tam, kde by bolo potrebné viesť dve operácie rovnakého druhu, by bolo nutné zdvojnásobiť požiadavky na sily a prostriedky, podľa toho, ako je to definované v príslušných scenároch. Vzhľadom na veľký počet pravdepodobných scenárov týchto operácií je samozrejme možné, že v prípade vzniku nepredvídaných udalostí, keď by bolo nutné viesť napríklad dve operácie na predchádzanie konfliktom, ktoré majú dosť odlišný charakter, došlo by ku generovaniu odlišných požiadaviek na sily a prostriedky v nadväznosti na konkrétne podmienky vedenia operácií.

Tab. 2: Predpoklady a kombinácie súbežného vedenia operácií SBOP

<i>Typ operácie</i>	<i>Predpoklady</i>	<i>Kombinácia 1</i>	<i>Kombinácia 2</i>
Presadzovanie mieru	Reakčný čas: 60 dní Trvanie: 1 rok	Áno	Nie
Prevenencia konfliktov	Reakčný čas: 60 dní Trvanie: 1 rok	Nie	Áno (2x)
Stabilizácia a podpora budovania kapacít	Reakčný čas: 60 dní Trvanie: 1 rok	Nie	Áno (2x)
Podpora humanitárnej pomoci	Reakčný čas: 10 dní Trvanie: 3 mesiace	Nie	Áno
Záchrana a evakuácia	Reakčný čas: 10 dní Trvanie: 3 mesiace	Áno	Áno

Prameň: Vlastné spracovanie na základe IISS (2020).

Pokiaľ ide o prvú kombináciu súbežne vedených operácií tak v každej oblasti v rámci pozemných, námorných a vzdušných síl sa objavujú značné nedostatky v obranných spôsobilostiach a kapacitách. Len pre ilustráciu, v oblasti letectva chýbajú členským štátom EÚ bojové bezpilotné vzdušné prostriedky, spravodajské, sledovacie a prieskumné lietadlá, ťažké dopravné lietadlá, lietadlá pre elektronický boj a tankovacie lietadlá. V námornej oblasti zasa Únia trpí nedostatkom lietadlových lodí, obojživelných lodí a jadrových ponoriek. Po Brexite a minuloročnom vystúpení Veľkej Británie z EÚ sa tieto nedostatky ešte viac prehĺbili, napríklad v obojživelných spôsobilostiach, silách pre špeciálne operácie alebo v oblasti spravodajstva.

Preto je absolútne nevyhnutné, aby boli aspoň niektoré z nedostatkových spôsobilostí identifikovaných pre potreby súbežného vedenia dvoch operácií, uvedených v rámci prvej potenciálne možnej kombinácie operácií, riešené európskymi vládami už v tomto desaťročí. Príkladom môže byť projekt na získanie bezpilotných prostriedkov, ktoré môžu byť vyzbrojené, a to buď prostredníctvom nákupov od USA a Izraela, alebo prostredníctvom rozvojových programov. V oblasti pozemných síl je možné nahradiť niektoré z požadovaných špecializovaných síl tými silami, ktoré majú nominálne odlišné úlohy, ale môžu mať napriek tomu potrebné príslušné bojové a operačné skúsenosti z dôvodu predchádzajúcich dvoch desaťročí stabilizačných alebo protipovstaleckých operácií. Generovanie dostatočných veliteľských spôsobilostí pre pozemný komponent tohto balíka síl potrebného pre vedenie viacerých súbežných operácií je zložitejšie. Scenár operácií na vynútenie mieru, zahrnutý v prvej kombinácii súbežne vedených operácií, si vyžaduje dve veliteľstvá zboru, šesť veliteľstiev divízie a veliteľské štáby na úrovni brigády. EÚ by chýbali najmä formácie veľkosti brigády a jej „prirodzená“ štruktúra velenia v oblasti pozemných kapacít vojenskej polície,

civilno-vojenskej spolupráce, informačných operácií a likvidácie výbušných materiálov. Aj keď má EÚ dostatočný počet veliteľstiev divízie na pokrytie jednej kombinácie súbežne vedených operácií, pripravenosť na nasadenie by bola pravdepodobne problematická. Ústredie Eurocorps je navyše jediným nadnárodným ústredím, v ktorom pracujú len Európania. Vzhľadom na to, že prvá kombinácia jednej operácie na presadzovanie mieru a jednej operácie na záchranu a evakuáciu si vyžaduje dve veliteľstvá zboru, nestačilo by to.

Tieto problémy len podčiarkujú rozsah integrácie väčších národných veliteľských kapacít do systému velenia v rámci NATO a nedostatok čisto európskych veliteľských kapacít. Problémom je tiež závislosť menších členských štátov EÚ od väčších členských štátov, ktoré si mohli tieto štruktúry zachovať nezávisle od nadnárodných štruktúr. To však predstavuje nielen vojenský, ale aj politický problém; vytvorenie čisto európskych veliacich štruktúr je totiž jednou z najcitlivejších tém vo vzťahoch medzi EÚ a NATO. Ako uvádza Brezula (2019, s. 29), vyplýva to aj z toho, že kým EÚ predstavuje pre členské krajiny životný a hodnotový priestor, tak NATO zasa obranný a bezpečnostný pilier.

Druhá kombinácia zahŕňajúca väčší počet menších operácií s dlhším trvaním je už absolútne mimo možnosti členských štátov EÚ. Vo všetkých doménach totiž existujú veľké medzery v spôsobilostiach a kapacitách. Často by bola splnená len menej ako jedna tretina z oprávnených požiadaviek na sily a prostriedky potrebné na vedenie predmetných typov operácií. Pokles pod jednu tretinu požiadaviek na spôsobilosti, capacity, sily a prostriedky zdôrazňuje skutočnosť, že členské štáty EÚ by neboli schopné uskutočniť túto kombináciu súbežných operácií na kratšie obdobie bez potreby rotácie. Členským štátom EÚ (aj so Spojeným kráľovstvom v prípade keby nedošlo k Brexitu) chýbajú nutné vojenské schopnosti na udržanie operácií tejto veľkosti a intenzity. Vystúpenie Spojeného kráľovstva z EÚ ešte viac zhoršuje už aj tak zlú situáciu, avšak ani s ním by EÚ takmer žiadne požiadavky na sily a prostriedky v tejto kombinácii nespĺnila, len by existujúce nedostatky boli ešte výraznejšie.

Ak by sa členské štáty EÚ predsa len rozhodli zapojiť do viacerých menších operácií uvedených v druhej kombinácii nutne by potrebovali masívnu podporu ďalších aktérov, a to vo všetkých oblastiach. Jednoduché predĺženie času, počas ktorého sú vojenské kontingenty nasadené v mieste operácie pred vystriedaním, by problém nevyriešilo, aj keby sme odhliadli od enormných nákladov, ktoré by si vyžiadali personál, technika a materiál. Je síce vysoko pravdepodobné, že krajiny, ktoré nie sú členmi EÚ, by mohli prispieť aspoň do niektorých operácií, o ktorých sa tu uvažuje, avšak ambíciou EÚ je, a to treba zdôrazniť, dokázať viesť tieto operácie bez zapojenia (pomoci) tretích strán. V tomto však zatiaľ Únia zlyháva.

9 ZÁVER

Za súčasnej situácie, na začiatku tretej dekády tretieho milénia, je nevyhnutné si priznať, že ak by boli členské štáty EÚ vyzvané na splnenie dohodnutej vojenskej úrovne ambícií, vychádzajúcich zo SBOP, zápasili by s mnohými, zväčša neriešiteľnými alebo len veľmi ťažko riešiteľnými problémami. V súčasnosti však prebiehajú iniciatívy a obstarávania, ktoré môžu zmierniť a v niektorých prípadoch eliminovať zistené nedostatky v podobe chýbajúcich obranných spôsobilostí a kapacít. Napriek tomu predpokladané zvýšenie schopností námorných a vzdušných síl určite nebude stačiť na splnenie požiadaviek na sily a prostriedky potrebné na vedenie ani jednej z dvoch vyššie uvedených kombinácií súbežne vedených vojenských operácií a misií. Obe kombinácie s najväčšou pravdepodobnosťou zostanú mimo reálne možnosti Únie aj o desať rokov, pretože aj bez komplikácií spojených s pandemiou koronavírusu a všetkých negatívnych následkov s ňou spojených, aj napriek značným pokrokom vykonaným v posledných rokoch v zaistení európskej bezpečnosti a obrany (PESCO, CARD, EDF), nedostatky sú tak veľké, že neexistuje reálny predpoklad, že by požiadavky vyplývajúce z povahy operácií boli v horizonte do roku 2030 splnené.

Razantné zvýšenie verejných výdavkov na boj s pandemiou koronavírusu a s tým spojené predpokladané zníženie výdavkov (nielen) na obranu bude v tejto dekáde, minimálne v jej prvej polovici, negatívne ovplyvňovať realizáciu nových veľkých akvizícií vojenskej techniky a zavádzania nových obranných projektov. Predpokladá sa, že výsledky nových akvizícií, ktoré pomôžu eliminovať nedostatkové spôsobilosti a kapacity, budú viditeľné až po roku 2030. Dovtedy sa asi väčšina medzier, limitujúcich napĺňanie politicko-vojenských ambícií EÚ nevyrieši, či už z dôvodu rozpočtových obmedzení, dlhého času potrebného na vývoj a obstaranie alebo z dôvodu, že niektoré zbraňové systémy a druhy vojenskej techniky si zaobstará iba veľmi malý počet veľkých európskych štátov, hlavne kvôli cenovke, ktorú nesú. Z politického hľadiska by mohli nadnárodné procesy obstarávania, ako napríklad v prípade už spomínanej flotily tankovacích lietadiel, slúžiť ako príklad, ktorý umožní aj menším členským štátom EÚ podieľať sa na obstarávaní väčšieho a nákladnejšieho vybavenia. Spoločne prevádzkovaná vojenská technika alebo vojenské zariadenia by mohli umožniť rozdelenie finančnej záťaže medzi všetky členské štáty EÚ, a nie iba spoliehať sa na veľké členské štáty.

Na záver je možné skonštatovať, že uvedené nepriaznivé hodnotenie vychádzajúce z vykonanej analýzy, vyplýva predovšetkým z tej skutočnosti, že členské štáty Únie aktuálne disponujú asi len jednou tretinou všetkých spôsobilostí a vojenských jednotiek potrebných na nasadenie do uvažovaného spektra operácií. Na druhej strane, ako naznačujú jednotlivé rozbehnuté projekty v oblasti zvýšenia úrovne zaistenia európskej bezpečnosti a obrany, existuje určitý predpoklad, že situácia na konci tohto desaťročia bude s najväčšou pravdepodobnosťou o niečo lepšia a obraz o vojenských schopnostiach EÚ bude o niečo pozitívnejší, než ako by sa dnes mohlo

zdať. Úspešná realizácia už rozbehnutých multilaterálnych projektov , ako aj podpora viacerých úplne nových projektov, zameraných najmä na nedostatkové spôsobilosti, by mohli zvýšiť schopnosti Únie riešiť aspoň časť zo scenárov zodpovedajúcich úrovni politicko-vojenských ambícií EÚ.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. BREZULA, J. (2019): Súčasnú bezpečnostnú hrozbu a ich komparácia z pohľadu zmeny charakteru aktuálnej bezpečnostnej situácie vo svete. In *Nové prístupy k zajištění bezpečnosti státu – zborník príspevkov zo 14. doktorand-skej konferencie*. Brno : Univerzita obrany, 2019, s. 26-35. ISBN 978-80-7582-085-3.
2. EC. (2016): *Council conclusions on implementing the EU global strategy in the area of security and defence*. [Online.] [Citované 02.04.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/11/14/conclusions-eu-global-strategy-security-defence/>>.
3. EC. (2017a): *White Book on the Future of Europe*. [Online.] [Citované 02.04.2021.] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/white_paper_on_the_future_of_europe_en.pdf>.
4. EC. (2017b): *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions. Launching the European Defence Fund*. [Online.] [Citované 02.04.2021.] Dostupné na internete: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:52017DC0295>>.
5. EDA. (2020): *The Permanent Structured Cooperation (PESCO)*. [Online.] [Citované 02.04.2021.] Dostupné na internete: <[https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/permanent-structured-cooperation-\(PESCO\)#](https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/permanent-structured-cooperation-(PESCO)#)>.
6. EDA. (2021a): *Coordinated Annual Review on Defence (CARD)*. [Online.] [Citované 02.04.2021.] Dostupné na internete: <[https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/coordinated-annual-review-on-defence-\(card\)](https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/coordinated-annual-review-on-defence-(card))>.
7. EDA. (2021b): *European Defence Fund (EDF)*. [Online.] [Citované 02.04.2021.] Dostupné na internete: <[https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/european-defence-fund-\(edf\)](https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/european-defence-fund-(edf))>.
8. EEAS. (2018): *A Global Strategy for the European Union*. [Online.] [Citované 02.04.2021.] Dostupné na internete: <https://eeas.europa.eu/topics/eu-global-strategy/49323/global-strategy-european-union_en>.
9. EU. (1997): *Treaty establishing the European Community (Amsterdam Treaty consolidated version)*. [Online.] [Citované 02.04.2021.] Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/tec_1997/oj>.
10. EU. (2006): *Development of European Union Military Capabilities*. [Online.] [Citované 02.04.2021.] Dostupné na internete: <https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/esdp/91704.pdf>.

11. EU. (2007): *Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community*. [Online.] [Citované 02.04.2021.] Dostupné na internete: <<https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/lis/sign>>.
12. EU. (2009): *Petersberg Tasks*. [Online.] [Citované 02.04.2021.] Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/petersberg_tasks.html>.
13. EU. (2013): *EU Battlegroups*. [Online.] [Citované 02.04.2021.] Dostupné na internete: <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/esdp/91624.pdf>.
14. EU. (2017): *Council Decision (CFSP) 2017/2315 of 11 December 2017 establishing permanent structured cooperation (PESCO) and determining the list of participating Member States*. [Online.] [Citované 02.04.2021.] Dostupné na internete: <<https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2017/2315/oj->>>
15. IISS. (2020): *Protecting Europe in the context of Brexit*. [Online.] [Citované 02.04.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.iiss.org>>.
16. JURČÁK a kol. 2009. Organizácie medzinárodného krízového manažmentu. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2009. 234 s. ISBN 978-80-8040-387-4.
17. MAJCHÚT, I. (2017): Deployability of Armed Forces in the Current Armed Conflicts. In *Management and Military Sciences – Conference Proceedings from 23rd International Conference The Knowledge-Based Organization*. Sibiu: Nicolae Balcescu Land Forces Academy, 2017, s. 195-199. ISBN 978-973-153-273-8.
18. MAREK, J. (2019): *Medzinárodné vzťahy*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika. 137 s. ISBN 978-80-8040-583-0.
19. MAREK, J. (2019): *Mierové operácie OSN*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika. 92 s. ISBN 978-80-8040-581-6.
20. NEČAS, P. – KELEMEN, M. – UŠIAK, J. (2009): Central and Eastern Europe Perceptions of the Comprehensive Security Environment. In *Punctum Temporis*, 2009, roč. 1, č. 1, s. 1-8.
21. NOVÁKOVÁ, D. (2020): Vízia spoločnej európskej armády. In *Bezpečnostné fórum 2020 – zborník vedeckých prác z 13. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Interpolis, 2020, roč. 13, s. 198-204. ISBN 978-80-973394-2-5.
22. RÝSOVÁ, L. – ČAJKA, P. – KAZANSKÝ, R. 2019. Europe 2020 Strategy and its Implementation in the Slovak Republic. In: *Journal of Security and Sustainability Issues*, 2020, roč. 9, č. 3, s. 961-975.
23. SPINELLI, A. – ROSSI, E. (1941): *The Ventotene Manifesto*. [Online.] [Citované 02.04.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.cvce.eu/content/>>

publication/1997/10/13/316aa96c-e7ff-4b9e-b43a-958e96afbecc/publishable_en.pdf>.

24. UŠIAK, J. (2018): Slovakia's perspective on NATO. In: *Communist and Post-Communist Studies*, 2018, roč. 51, č. 2, s. 125-137.
25. YOUNGS, R. (2021): *The EU's Strategic Autonomy Trap*. [Online.] [Citované 04.04.2021.] Dostupné na internete: <<https://carnegieeurope.eu/2021/03/08/eu-s-strategic-autonomy-trap-pub-83955>>.

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY
SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava
2021, Volume XIX., Issue 2, Pages 138 – 156
ISSN 1336-1562 (print), ISSN 1339-2751 (online)
Submitted: 8. 3. 2021 | Accepted: 4. 6. 2021 | Published 15. 6. 2021

VOJENSKÁ ANGAŽOVANOSŤ MEDZINÁRODNÝCH ORGANIZÁCIÍ V BOSNE A HERCEGOVINE

MILITARY INVOLVEMENT OF INTERNATIONAL ORGANISATIONS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Tatiana Vaššová¹

Medzinárodné organizácie nadviazali v 90. rokoch úzke väzby s krajinami západného Balkánu s cieľom pomôcť vytvoriť stabilné a prosperujúce demokratické krajiny a podporiť ich na ceste k integrácii do EÚ a NATO. Cieľom tohto článku je prostredníctvom metód analýzy, syntézy, indukcie, dedukcie a generalizácie priblížiť hlavné dôvody vojenskej angažovanosti medzinárodných organizácií v Bosne a Hercegovine a popísať zmenu v bezpečnostnej situácii, ktorá nastala vďaka spomínanej angažovanosti. V súčasnosti v Bosne a Hercegovine pôsobí vojenská operácia EUFOR Althea, ktorá je súčasťou komplexného prístupu, ktorým sa EÚ snaží naplniť tento cieľ. Výsledkom článku je zdôvodnenie pretrvávajúcej potreby vojenskej prítomnosti v tejto krajine a načrtnutie možného riešenia. Kľúčové slová: OSN, UNPROFOR, NATO, EÚ, EUFOR Althea

In the 1990s, international organisations established close ties with the countries of the Western Balkans to help create stable and prosperous democratic countries and support them on the road to integration into the EU and NATO. The purpose of the paper is, through methods of analysis, synthesis, induction, deduction and generalisation, to approximate the main reasons for the military involvement of international organisations in Bosnia and Herzegovina and to describe the change in the security situation that has occurred as a result of this engagement. Eufor Althea military operation is currently operating in Bosnia and Herzegovina as part of a comprehensive approach by which the EU seeks to achieve this objective. The result of the

¹ Mgr. Tatiana Vaššová. Katedra bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš, e-mail: vassova.tatiana@gmail.com

Tatiana Vaššová je absolventkou Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v študijnom odbore Bezpečnosť a obrana štátu. V súčasnosti je študentkou externého doktorandského štúdia v študijnom odbore Obrana a vojenstvo. Zároveň je ako profesionálna vojačka zaradená na plnenie úloh v operácii EUFOR Althea s predpokladom rotácie august 2021.

paper highlights the justification of continued need for a military presence in this country and outlines possible solution.

Key words: UN, UNPROFOR, NATO, EU, EUFOR Althea

JEL: F51, F53

1 ÚVOD

Bosna a Hercegovina je hornatou krajinou na západe Balkánskeho polostrova, v ktorej sa stretávajú tri rôzne náboženstvá a tri odlišné národnosti. Bohatá história tejto krajiny je plná konfliktov a vojen, ktoré postupne formovali územie Bosny a Hercegoviny do dnešnej podoby. Vojnové tragédie, ktoré sa v rokoch 1992 – 1995 odohrali na území západného Balkánu, poznačili túto krajinu už navždy. „Súčasnosť je v tomto štáte tak prepojená s minulosťou, ako hádam nikde inde.“ (Mojžita 2010, s.7) Tragickú minulosť si pritom väčšina obyvateľov pamätá najmä kvôli udalostiam, ktoré zažili na vlastnej koži. Krvavá vojna, ktorá sa na tomto území odohrala pred vyše dvadsiatimi rokmi si vyžiadala približne 100 000 až 200 000 obetí a takmer polovica obyvateľstva Bosny a Hercegoviny ostala vysídlená. Etnické konflikty, ktoré vypukli na území bývalej Juhoslávie mali za následok rozpad vtedajšej federatívnej štruktúry a jednotlivé republiky si následne viac či menej násilnou cestou vybojovali nezávislosť. Vojna sa v Bosne a Hercegovine skončila v roku 1995 s pomocou Severoatlantickej aliancie (NATO), kedy sa vedúci predstavitelia Belehradu, Sarajeva a Záhrebu stretli pri rokovacom stole v Daytone a započali dlhú a náročnú cestu k obnoveniu mieru a bezpečnosti v krajine.

Cieľom tohto článku je priblížiť historické súvislosti, ktoré viedli medzinárodné organizácie k potrebe nasadenia vojenských síl v regióne západného Balkánu a zároveň priblížiť súčasnú bezpečnostnú situáciu, ktorá nedovoľuje ukončiť vojenskú angažovanosť EÚ v Bosne a Hercegovine. V článku si v časovej následnosti uvedieme pôsobenie jednotlivých operácií medzinárodných organizácií a následne ozrejmime ich kľúčové úlohy a vývoj mandátu najdlhšie trvajúcej operácie EÚ. Prečo je aj po viac ako šesťnástich rokoch stále potrebná prítomnosť operácie EUFOR Althea (European Force in BiH) v Bosne a Hercegovine? Ako sa vyvíjal mandát tejto operácie v nadväznosti na meniace sa bezpečnostné prostredie v krajine? Pri dosahovaní vyššie uvedeného cieľa, aj snahe odpovedať na spomínané otázky, boli použité najmä metódy analýzy, syntézy, indukcie, dedukcie, generalizácie a komparácie.

2 HISTORICKÉ VÝCHODISKÁ VOJENSKEJ ANGAŽOVANOSTI EXTERNÝCH AKTÉROV V BOSNE A HERCEGOVINE

Bosnu a Hercegovinu tvoria v súčasnosti dva subjekty – Republika Srpska a Federácia Bosny a Hercegoviny. Súčasťou krajiny je aj dištrikt Brčko - samosprávna územná jednotka štátu, ktorú spravujú spoločne obidva subjekty a je formálne územnou súčasťou aj Republiky Srpskej aj Federácie Bosny a Hercegoviny. Toto usporiadanie je výsledkom Daytonskej mierovej zmluvy, ktorá v roku 1995 ukončila

krvavý konflikt na tomto území. Zároveň však vytvorila krehký, vysoko decentralizovaný a etnicky rozdelený štát so zložitým vládňym systémom (Ibrahimagić 1999). V krajine sú najpočetnejšími tri majoritné národy – Srbi, vyznávajúci pravoslávne náboženstvo, katolícki Chorváti a Bosniaci², ktorých oficiálnym náboženstvom je islam.

Multietnické štátne formy, ktoré sú tvorené heterogénnym obyvateľstvom sa vždy budú potýkať s množstvom problémov vyplývajúcich práve z odlišnej etnicity. Existencia náboženských rozdielov zvyšuje pravdepodobnosť výskytu a tiež intenzitu konfliktov. Čím je krajina po náboženskej stránke diverzifikovanejšia, tým majú náboženské konflikty tendenciu byť násilnejšie. Ak v prípade etnických konfliktov zohráva úlohu aj náboženská otázka, zvyšuje sa nebezpečenstvo politickej, ekonomickej či kultúrnej diskriminácie (Huntington 2011). Ak by sme chceli hovoriť o reálnej šanci na prežitie takejto štátnej formy, je potrebná buď existencia pozitívnej motivácie jednotlivých etník na udržanie jednoty, alebo naopak existencia vonkajšej hrozby. Už pri vzniku prvej kráľovskej Juhoslávie zohrala významnú úlohu vonkajšia hrozba – jednotlivé národy na území západného Balkánu boli príliš malé na to, aby dokázali vytvoriť schopné samostatné štátne útvary. Zvyšujúci sa vplyv Talianska i Nemecka v období medzi prvou a druhou svetovou vojnou túto hrozbu ešte viac posilnil a spôsobil, že Slovinci a Chorváti dokázali existovať v unitárnom štáte spoločne so Srbmi. V období vlády Josipa Broza Tita zas existovala dostatočne silná motivácia, kedy si obyvatelia Juhoslávie uvedomovali, že medzietnická nenávisť im neprinesie nič dobré a politika „bratstva a jednoty“, ktorú presadzoval Tito ukázala, že k prosperite je možné dôjsť iba cestou spolupráce. K udržaniu súdržnosti výrazne prispel aj fakt, že Tito si svojou osobnosťou dokázal získať obyvateľov Juhoslávie. Pozitívna motivácia však bola na prelome osemdesiatych a deväťdesiatych rokov vyčerpaná a vyzdvihovanie etnickej príslušnosti sa opäť dostalo do popredia.

3 OBČIANSKA VOJNA V BOSNE A HERCEGOVINE (1992 – 1995)

Po vzore Slovinska a neskôr aj Chorvátska sa v roku 1991 vydala na cestu nezávislosti aj Bosna a Hercegovina. Prvý pokus o uznanie nezávislosti zo strany medzinárodného spoločenstva v decembri 1991 však nedopadol úspešne a začiatkom apríla 1992 sa začala bezpečnostná situácia v krajine rapídne zhoršovať. V období keď už v Bosne a Hercegovine začal de facto prepukáť vojnový konflikt, EÚ uznala nezávislosť Bosny a Hercegoviny, nasledovaná Spojenými štátmi americkými (USA).

² Obyvatelia Bosny a Hercegoviny sú Bosňania a Hercegovinci, od toho je odvodené prídavné meno bosniacký, zatiaľ čo Bosniaci sú obyvatelia štátu hlásiaci sa k bosniackemu národu, teda k tým, ktorí sa v čase Juhoslávie nazývali ako národ Moslimovia, prídavné meno bosniacký je teda odvodené od pomenovania moslimskej časti obyvateľstva (Mojžita 2010). S pojmom Bosňania a Hercegovinci sa stretávame veľmi zriedkavo a obvykle sa na označenie obyvateľov Bosny a Hercegoviny používa iba pojem Bosňania.

Tento krok mal vojne zabrániť, no v skutočnosti prispel k ešte väčšej eskalácii napätia. Ako sa neskôr ukázalo, táto malá európska krajina s pestrou etnickou štruktúrou nebola na nezávislosť pripravená. Následný, tri a pol roka trvajúci, etnický konflikt poznačil túto krajinu na veľmi dlhé obdobie a ešte dnes pozorujeme v krajine následky vojnových tragédií, ktoré sa tu odohrali.

Bosniacký konflikt naberal na intenzite veľmi rýchlo a najväčšie zverstvá spojené s etnickým čistením obyvateľstva sa udiali hneď v prvých mesiacoch vojny. Koncom roku 1992 sa už boje odohrávali na celom území Bosny a Hercegoviny. Počet zabitých sa odhadoval v tisícoch a zahraniční novinári informovali o existencii mnohých internačných táborov, zriadených všetkými bojujúcimi stranami. V týchto táboroch bolo v ťažkých podmienkach zadržovaných desiatky tisíc miestnych obyvateľov (Hladký 1997). V roku 1992 žilo na území Bosny a Hercegoviny približne 4,3 milióna obyvateľov. Občianska vojna spôsobila veľký demografický otras tohto regiónu. Konflikt si vyžiadal od 100 tisíc do 250 tisíc obetí čo predstavuje 3-6 % z celkovej predvojnovkej populácie. Z týchto obetí tvorilo 50-70 % bosniacke etnikum, 25-35 % srbské etnikum a 7-10 % chorvátske etnikum (Tesař 1999). Ďalším obrovským problémom bola mohutná vlna utečencov, ktorí boli kvôli konfliktu nútení svoje domovy opustiť. Počas vojny svoje domovy opustilo 1,2 milióna pôvodných obyvateľov (Bieber 2006).

Od jesene roku 1992 prebiehali na medzinárodnej scéne jednanie s cieľom zastaviť krvavý konflikt, avšak vynaložené úsilie neprinášalo želaný výsledok. Zahraniční diplomati si navyše nevedomovali hlavnú motiváciu lídrov zúčastnených na ozbrojenom konflikte. Zatiaľ čo mediátori považovali vojnu za iracionálne riešenie a snažili sa o tom zúčastnené strany presvedčiť, predstavitelia jednotlivých etník videli vo vojne jediné racionálne riešenie na dosiahnutie svojich cieľov (Silber – Little, 1996).

4 NA CESTE K MIERU

Hľadanie mierového riešenia je v etnickom konflikte veľmi zložitou úlohou. V prípade Bosny a Hercegoviny to bolo o to ťažšie, že medzi sebou bojovali tri odlišné etniká s rozdielnymi názormi na budúcnosť krajiny. Najväčším problémom pri mierových rokovaníach sa ukázala byť otázka toho, aká veľká časť územia Bosny a Hercegoviny prípadne jednotlivým zúčastneným stranám. Bosniaci sa snažili o zachovanie územnej integrity Bosny a Hercegoviny, a to najmä z dôvodu nízkej životaschopnosti prípadného moslimského štátu, ktorý by vznikol rozpadom Bosny a Hercegoviny. Keby k rozpadu došlo, územia s prevažnou časťou srbského obyvateľstva by sa pravdepodobne pripojili k Srbsku, a naopak územia s väčšinovým chorváckym obyvateľstvom by sa pripojili k Chorvátsku. Vzniklo by tak „Veľké

Srbsko“ a „Veľké Chorvátsko“³, medzi ktorými by sa ocitol malý moslimský štát s mizivými šancami na prežitie.

Štáty EÚ sa rozhodli na riešenie bosnianskej otázky vymenovať za svojho hlavného vyjednávača britského diplomata Davida Owena a OSN zastupoval americký diplomat Cyrus Vance (Hladký 2005). Obidvaja diplomati zvolali prvú formálnu schôdzu s hlavnou témou konfliktu v Bosne a Hercegovine začiatkom januára 1993, pričom sa jej zúčastnili predstavitelia všetkých zainteresovaných strán. Následne obaja predsedajúci oboznámili členov delegácií s komplexným plánom pre Bosnu a Hercegovinu, ktorý považovali za východisko pre spravodlivý a trvácny mier (Owen 2013).

Delegácia bosnianskych Chorvátov bola s navrhovaným plánom spokojná, nakoľko územie budúcich chorvátskych provincií by predstavovalo zhruba 26 % celkového územia, zatiaľ čo percentuálny podiel chorvátskeho etnika v Bosne a Hercegovine bol iba 17,3 %. Ďalšie dve zúčastnené strany však takéto pochopenie pre Mierový plán Vance-Owen nemali. Moslimská delegácia v podstate súhlasila s ústavnými princípmi aj vojenským dodatkom, odmietla však navrhované územné členenie. Predstavitelia bosnianskych Srbov zas mali námietky voči všetkým trom častiam Mierového plánu. Po krachu Vance-Owenovho plánu nahradil amerického diplomata Cyrusa Vanca nórsky diplomat Thorvald Stoltenberg. V júli 1993 tak bol predstavený nový plán, ktorý už nepočítal s jednotnou Bosnou a Hercegovinou, ale rátať s vytvorením únie národných republík (Woodward 1995). Ani tento mierový plán však neuspel, a to najmä kvôli nesúhlasu delegácie Bosniakov. Neúspech Owen-Stoltenbergovho plánu v konečnom dôsledku znamenal aj neúspech mierových iniciatív zo strany EÚ a OSN.

Začiatkom roku 1994 sa do mierových rokovaní zapojili aj USA, ktoré sa domnievali, že existuje možná dohoda medzi Bosniakmi a Chorvátmi. Hlavní predstavitelia Chorvátska na čele s prezidentom Tudjmanom sa rozhodli spolupracovať s Bosniakmi za prísľub medzinárodnej podpory pri reintegrácii chorvátskeho územia, ktoré bolo pod kontrolou vzbúrených chorvátskych Srbov. Bosniaci si zas uvedomovali, že pokiaľ chcú v tejto vojne ako tak obstáť, potrebujú Chorvátsko ako spojenca. V marci 1994 tak bola slávnostne podpísaná Washingtonská dohoda, na základe ktorej vznikla entita bosnianskych Chorvátov a Bosniakov, teda Federácia Bosny a Hercegoviny. Bol to prvý pozitívny obrat v mierovom procese.

³ 25.marca 1991 sa v srbskom meste Karadžorđevo stretli prezidenti Srbska (Slobodan Milošević) a Chorvátska (Franjo Tudjman). Na stretnutí rokovali o rozdelení Bosny a Hercegoviny pozdĺž etnických línií, bez ohľadu na moslimské obyvateľstvo. Srbský prezident argumentoval, že narastajúcemu násiliu a neznášanlivosti sa dá predísť iba tým, že sa naplnia nacionálne ciele Srbska, čím sa stratia dôvody na jeho ďalšiu expanziu. Zároveň by sa k Chorvátsku pripojili územia, na ktorých vo väčšine žilo chorvátske obyvateľstvo (Hladký 2005).

Po týchto udalostiach nasledovalo vytvorenie tzv. kontaktnej skupiny, ktorej členmi boli USA, Spojené kráľovstvo, Rusko, Francúzsko a Nemecko. V lete roku 1994 predstavili členovia kontaktnej skupiny mierový plán, podľa ktorého malo byť územie Bosny a Hercegoviny rozdelené na dve entity, bosniansko-chorvátsku a srbskú, pričom územie krajiny malo byť rozdelené v pomere 51:49 % (Hladký 1996). Bosniaci a Chorváti s mierovým plánom súhlasili, ale Srbi ho odmietli z dôvodu, že by sa museli vzdať značnej časti územia, ktorú už vo vojnovom konflikte získali.

Zlom v mierových rokovaní nastal zhruba po roku, kedy bosnianske a chorvátske jednotky využili zmätok vyvolaný pádom Republiky Srbskej Krajiny⁴ a v rozsiahlej ofenzíve obsadili veľkú časť územia kontrolovaného bosnianskymi Srbmi. Ofenzíva bola ukončená až v momente, keď americký tím vyjednávačov usúdil, že hranice na fronte zodpovedajú návrhu územného rozdelenia v pomere 51:49 %, a teda existuje reálna šanca na uzavretie dohody medzi zúčastnenými stranami. Začiatkom októbra 1995 tak vstúpilo do platnosti prímerie uzavreté vtedajším hlavným americkým vyjednávačom Richardom Holbrookom (Hladký 2005).

5 DAYTONSKÁ MIEROVÁ DOHODA

Zatiaľ čo efektívnosť mierových rokovaní v rokoch 1991-1994 bola pomerne žalostná, v novembri roku 1995 začala mierová konferencia v americkom Daytone, ktorá viedla k nastoleniu mieru medzi znepriatelenými stranami. Delegácie jednotlivých strán boli vedené prezidentmi Bosny a Hercegoviny, Chorvátska a Srbska. Hlavnou témou rokovaní bolo územné rozdelenie Bosny a Hercegoviny na dve spomínané entity v pomere 51:49 % v prospech Federácie Bosny a Hercegoviny (Hladký 2005). Ďalším dôležitým bodom rokovaní bola aj otázka budúceho politického systému v krajine, ktorý mal byť nastavený tak, aby žiadne etnikum nebolo vylúčené z participácie na moci. Mierový plán z Daytonu taktiež počítal s rozmiestnením medzinárodných síl v krajine, ktoré by dohliadali na implementáciu mierovej zmluvy.

Koncom novembra 1995 podpísali Alja Izetbegović, Franjo Tuđman a Slobodan Milošević mierovú dohodu, aj keď ani jednej zo strán sa nepodarilo naplniť svoje vojnové očakávania. Neuspela Miloševićova predstava „Veľkého Srbska“, ani Tuđmanova predstava „Veľkého Chorvátska“ a ani koncept unitárnej Bosny a Hercegoviny sa Izetbegovićovi nepodarilo presadiť. Slávnostný akt podpísania Daytonskej mierovej dohody napokon konečne uzavrel tri a pol roka trvajúci krvavý etnický konflikt a zároveň vytvoril podobu vnútorného rozdelenia Bosny a Hercegoviny na Republiku Srpsku a Federáciu Bosny a Hercegoviny (Hladký 2005).

⁴ Republika Srbská krajina – štátny útvar Srbov existujúci v rokoch 1991- 1995 na približne jednu štvrtinu územia Chorvátska, s hlavným mestom Knin. Vyhlásenie nezávislosti Republiky Srbská krajina bolo v rozpore s medzinárodným právom a žiadny štát ju de iure neuznal (Hladký 1996).

Daytonská mierová dohoda sa však aj napriek svojmu nepopierateľnému úspechu, okamžite od jej podpísania až do dnešných dní stala terčom kritiky zo strany Bosniakov, Chorvátov, Srbov, mnohých zahraničných analytikov i viacerých predstaviteľov medzinárodného spoločenstva. Bosniaci vyčítali medzinárodnému spoločenstvu pasivitu pri prehliadaní etnických čistiek a Daytonská mierová dohoda podľa nich nespravodlivo rozdelila Bosnu a Hercegovinu na dve entity, pričom v krajine nastavila nefunkčný politický model, vďaka ktorému predstavitelia Republiky Srpskej bojkotujú reformy a bránia opätovnému zjednoteniu krajiny. Bosnianski Srbi vnímajú Daytonskú mierovú dohodu zväčša pozitívne, a to najmä vďaka zachovaniu autonómnej Republiky Srpskej, i keď územné rozdelenie v pomere 51:49 % stále považujú za nespravodlivé. Bosnianski Chorváti sa zas cítia ukrátení o svojbytnosť vlastnej entity a všeobecne majú pocit nedostatočnej garancie vlastných národných práv, keďže vo Federácii sú Bosniaci vo väčšine. Zahraniční analytici často vyčítajú Daytonskej mierovej dohode neefektívnosť v oblasti fungovania štátnej administratívy a mimoriadne komplikované ústavné a inštitucionálne zriadenie (Ibrahimagić 1999).

Je však potrebné uvedomiť si, že zahraniční diplomati a vyjednávači sa snažili o dosiahnutie mieru v Bosne a Hercegovine takmer štyri roky, predostreli množstvo podôb mierových plánov, a aj napriek tomu sa im nepodarilo uspieť. Ukázalo sa teda, že ukončenie etnického konfliktu v Bosne a Hercegovine bolo mimoriadne náročnou úlohou, a bolo preto nutné vypracovať taký mierový plán, ktorý by boli všetky tri strany naozaj ochotné prijať. Veľké množstvo kompromisných riešení tak bolo jediným variantom. I keď tieto riešenia nemohli naplno uspokojiť ani jednu stranu, stále boli natoľko prijateľné, aby nebol plán vo svojej úplnosti odmietnutý. Existovali tak iba dve alternatívy – kompromisný mierový plán plný problematických miest, alebo pokračovanie vyčerpávajúceho konfliktu.

6 VOJENSKÉ PÔSOBENIE MEDZINÁRODNÝCH ORGANIZACIÍ V BOSNE A HERCEGOVINE

Úplne prvýkrát sa medzinárodné organizácie vojensky zapojili do snahy o vytvorenie mieru na Balkáne už v roku 1991 prostredníctvom monitorovacej misie Európskeho spoločenstva⁵ - ECMM (European Community Monitoring Mission), o rok neskôr boli rezolúciou Bezpečnostnej rady č.743 sformované jednotky UNPROFOR (United Nations Protection Force) o sile takmer 39 000 vojakov, ktoré mali spočiatku pôsobiť iba v Chorvátsku a ich úlohou bolo zabezpečiť demilitarizáciu určenej oblasti (Doyle - Sambanis 2006). V regióne západného Balkánu neskôr pôsobili aj dve operácie Severoatlantickej aliancie – IFOR (Implementation Force), ktorá v oblasti pôsobila jeden rok a SFOR (Stabilisation Force), ktorá zabezpečila

⁵ angl. European Community – predchodca dnešnej EÚ.

vojenskú prítomnosť NATO v krajine na 8 rokov. Poslednou operáciou, ktorá v Bosne a Hercegovine pôsobí už sedemnástym rokom je operácia EUFOR Althea, ktorá je najdlhšie trvajúcou vojenskou intervenciou EÚ. Už pri podpísaní Daytonskej mierovej dohody sa počítalo s rozmiestnením vojenských síl medzinárodných organizácií na území Bosny a Hercegoviny kvôli dohľadu nad krehkým nastoleným mierom. Aj keď boli postupom času počty nasadených síl v krajine redukované, bezpečnostná situácia ani dnes nedovoľuje EÚ úplne stiahnuť vojenské jednotky z tohto územia.

7 OPERÁCIE OSN A NATO

Ako bolo vyššie spomenuté, prvýkrát sa OSN zapojila do snahy o vytvorenie mieru na Balkáne už v roku 1992, kedy boli sformované jednotky UNPROFOR. Mandát operácie UNPROFOR bol spočiatku zameraný len na demilitarizáciu určených území Chorvátska. Neskôr bol však rozšírený aj na územie Bosny a Hercegoviny, kde bolo prvoradou úlohou zaistiť bezpečnosť a ochranu letiska v Sarajeve ako aj ochranu humanitárnych konvojov, ktoré prechádzali medzi letiskom a mestom. V septembri 1992 bol mandát znova rozšírený o ochranu humanitárnych organizácií, akou je napríklad Medzinárodný výbor Červeného kríža. V máji 1993 boli rezolúciou OSN č.824 zriadené tzv. bezpečné zóny – oblasti bez ozbrojených útokov alebo iných nepriateľských činov, kde malo byť moslimské obyvateľstvo ochránené pred atakmi bosnianskych Srbov. Úlohou síl UNPROFOR bola ochrana týchto oblastí - mesto Srebrenica, Bihać, Sarajevo a neskôr aj Tuzla, Goražde a Žepa (Durch 1996). Paradoxne však medzinárodné spoločenstvo zároveň nebolo ochotné poskytnúť na túto ochranu dostatočné vojenské záruky, čoho dôsledkom bola mimoriadne žalostná situácia vo väčšine z týchto zón – opakované bombardovanie a nakoniec i neschopnosť čeliť útokom Armády Republiky Srpskej (Vojska Republike Srpske - VRS) v prípade Žepy a Srebrenice⁶ (Thomas – Mikulan 2008). Od marca 1994 bolo ďalšou úlohou operácie UNPROFOR monitorovať dodržiavanie uzavretého prímeria medzi Bosniakmi a Chorvátmi. Z dlhodobého hľadiska sa pôsobenie operácie UNPROFOR ukázalo ako nedostatočné a vojensky neúčinné, pretože jednotky spočiatku fungovali iba ako „nárazník“, bez právomoci zasiahnuť. Politika OSN sa tak v bosnianskom konflikte obmedzila prevažne na humanitárnu pomoc obyvateľstvu a vyhýbala sa priamej angažovanosti, ktorú by si zúčastnené bojujúce strany mohli vysvetliť ako nežiadúci a nepriateľský zásah do bojových operácií a následne siahnuť k odvetyným krokom. Ani prítomnosť tejto operácie teda nezastavila narastajúci počet ozbrojených stretov medzi etnikami, ktoré naďalej pokračovali. Až do roku 1995 pôsobili sily NATO iba ako podporný mechanizmus humanitárnych a kontrolných operácií OSN.

20. decembra 1995 však prešla operácia UNPROFOR pod velenie medzinárodnej organizácie NATO a premenovala sa na IFOR. Úlohou tejto operácie

⁶ Genocída v Srebrenici – v júli 1995 VRS popravili vyše 8000 Bosniakov (Honig 1997).

bolo dohliadať na implementáciu Daytonskej mierovej dohody v Bosne a Hercegovine. Medzinárodné jednotky IFOR chápali svoj mandát pomerne minimalisticky a zužovali ho len na vojenské aspekty Daytonskej mierovej dohody – oddelenie bojujúcich strán a udržanie mieru (Sell 2003). Väčšina jednotiek operácie IFOR boli vlastne jednotky UNPROFOR, ktoré zostali na mieste a pokračovali v plnení úloh, len pod iným velením. Od jednotiek UNPROFOR sa odlišovali možnosťou priameho zásahu v prípade opätovného vypuknutia vojenského konfliktu medzi oddelenými bojujúcimi stranami (Lasicová 2002). Ročný mandát operácie IFOR pod názvom Operation Joint Endeavour skončil 20. decembra 1996 a operácia sa znova premenovala, tento krát na SFOR (Hawton 2004).

Úlohou jednotiek SFOR bolo predovšetkým stabilizovať mier a prispieť k vytvoreniu bezpečného prostredia stálou vojenskou prítomnosťou v krajine. Hlavným cieľom týchto jednotiek bola trvalá konsolidácia mieru takým spôsobom, aby už v budúcnosti neboli jednotky pod vedením NATO v Bosne a Hercegovine potrebné (NATO, 2003). Operácia SFOR pôsobila v troch hlavných zónach – Mostar, Banja Luka a Tuzla. Počas uplatňovania svojho mandátu príslušníci SFOR zatkli 29 osôb, ktoré boli následne obvinené z vojnových zločinov a postavené pred Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia - ICTY). Postupom času počet vojakov nasadených v operácii SFOR klesal, až kým sa na júnovom summite NATO v Istanbule nerozhodlo o ukončení operácie. Následne 2. decembra 2004 prevzala mandát tejto operácie EÚ a vznikla tak operácia EUFOR Althea (názov je odvodený od mena gréckej bohyně uzdravenia), ktorá je zatiaľ najdlhšou vojenskou intervenciou Európskej únie vôbec. Aj keď EÚ prevzala hlavnú zodpovednosť za udržiavanie bezpečného prostredia v Bosne a Hercegovine, vojenská prítomnosť NATO je naďalej v krajine zabezpečovaná veliteľskou štruktúrou NATO v Sarajeve.

8 OPERÁCIE EÚ

V decembri roku 2000 vznikla monitorovacia misia EÚ – EUMM (European Union Monitoring Mission), ktorá vznikla transformáciou z monitorovacej misie Európskeho spoločenstva – ECMM, ktorá pôsobila v regióne západného Balkánu od roku 1991. Hlavnou úlohou oboch týchto misií bol v prvom rade zber informácií a ich analýza, na základe ktorej bola EÚ schopná formulovať svoju zahraničnú politiku voči krajinám západného Balkánu. Misia EUMM ukončila svoju činnosť v auguste 2007, pričom v misii pôsobilo 15 členských štátov EÚ a jeden nečlenský štát (Nórsko). Cieľom monitorovania boli predovšetkým situácie v pohraničných oblastiach Macedónska a Kosova, Srbska a Kosova a Kosova s Albánskom, ale aj prípravy, priebeh a implementácia výsledkov prezidentských, parlamentných i komunálnych volieb v Macedónsku, Bosne a Hercegovine, či v Kosove (Hardy 2001).

Od januára 2003 pôsobila v Bosne a Hercegovine aj policajná misia EUPM (European Union Police Mission), ktorej cieľom bolo pomôcť pri vytváraní udržateľného, profesionálneho a multietnického policajného zboru. Táto misia tiež pomáhala miestnej polícii s bojom proti rozsiahlemu organizovanému zločinu. V počiatočnej fáze v misii pôsobilo približne 500 policajných dôstojníkov z 30 krajín. Na základe pozvania bosnianskych orgánov sa EÚ rozhodla v roku 2006 zriadiť následnú policajnú misiu s upraveným mandátom a veľkosťou (EUPM II). Tvorilo ju približne 200 medzinárodných príslušníkov a jej hlavným cieľom bola podpora reformného procesu (Flessenkemper – Helly 2013). Misia ukončila svoje pôsobenie v roku 2012.

Ďalšou a poslednou operáciou EÚ je operácia EUFOR Althea, ktorá začala pôsobiť v Bosne a Hercegovine v roku 2004, kedy na základe dohody Berlín Plus o spolupráci medzi NATO a EÚ, prevzala EÚ od NATO velenie nad touto vojenskou operáciou. V súčasnosti ide o jediná operáciu realizovanú na základe tejto dohody. Dohoda Berlín Plus tiež umožnila, že aj napriek tomu, že ide o operáciu EÚ, logisticky ju zabezpečuje NATO.

Je potrebné zdôrazniť, že EUFOR Althea je súčasťou širšej, komplexnej politiky EÚ voči regiónu západného Balkánu a je tiež nástrojom, ktorý môže Bosne a Hercegovine pomôcť priblížiť sa k prípadnému členstvu v EÚ (Juncos 2015). Vo viacerých oficiálnych dokumentoch EÚ sa uvádza, že strednodobým cieľom EÚ je prostredníctvom operácie EUFOR Althea podporiť posun Bosny a Hercegoviny smerom k spomínanému členstvu najmä tým, že príslušníci operácie budú prispievať k bezpečnému prostrediu v krajine (Council of the European Union Secretariat 2015).

V čase vzniku operácie bolo jej hlavným cieľom zabezpečiť nepretržité dodržiavanie Daytonskej mierovej dohody, vytvoriť bezpečné prostredie v krajine a v neposlednom rade podporiť postupnú euroatlantickú integráciu Bosny a Hercegoviny. Nasadených bolo 7 000 vojakov (Kim 2006). Vo februári 2007 boli počty jednotiek redukované na 2 500 a v súčasnosti je v operácii nasadených približne 600 vojakov z 19 rôznych krajín (Palm 2017). Toto zníženie je kompenzované poskytnutím záloh (Intermediate Reserve – IR), ktoré sa stali jadrom výkonnej časti operácie. Znižovanie počtu nasadených vojakov v operácii bolo spôsobené najmä nedostatkom politickej vôle zo strany členských krajín, ktoré postupne sťahovali svoje jednotky z tohto územia. Ďalším dôvodom boli naliehavšie medzinárodné priority, najmä začatie vojenskej operácie Resolute Support v Afganistane, kde sa zapojili hlavní prispievatelia operácie EUFOR Althea – Spojené kráľovstvo a Holandsko (Bassuener 2015). Tak ako aj v prípade iných operácií spoločnej bezpečnostnej a obrannej politiky EÚ (SBOP), spoločné operačné výdavky sú pokryté pomocou mechanizmu Athena, prostredníctvom ktorého sa spravuje financovanie spoločných nákladov súvisiacich s vojenskými operáciami EÚ v rámci SBOP. V prípade operácie EUFOR Althea je však z neho hradených len niečo okolo 5-15 % celkových nákladov.

Prevažná časť nákladov tak pripadá na štáty, ktoré poskytujú do operácie svoje jednotky. To, aby štáty prispievali do operácie vlastnými prostriedkami možno vnímať ako určitú demotivujúcu prekážku, pokiaľ vyslovene nejde o národné záujmy jednotlivých krajín (European Parliament 2020). Posledné zmeny v štruktúre nasadených jednotiek, ktoré znížili počet prispievajúcich krajín z 20 na 19, nastali v decembri 2020, kedy na slávnostnom ceremoniáli v kempе Butmir ukončilo svoj 16-ročný príspevok do operácie EUFOR Althea Spojené kráľovstvo, ktoré tak urobilo po oficiálnom vystúpení z EÚ (Flanagan 2020).

Mandát operácie EUFOR Althea sa skladá z dvoch častí - výkonnej a podpornej. Výkonný mandát je daný Bezpečnostnou radou OSN - podpora orgánov Bosny a Hercegoviny v udržiavaní bezpečného prostredia. Pozostáva z úloh akými je napríklad vojenská a civilná kontrola pohybu zbraní, munície a výbušných látok. Operácia EUFOR Althea si zachováva svoju prítomnosť v celej krajine aj prostredníctvom styčných a pozorovacích tímov (LOTs), ktoré väčšinou tvoria jednotky z Rakúska, Maďarska, Turecka a Slovenska. V roku 2010 došlo k rozšíreniu mandátu o tzv. podporný, ktorý zahŕňa najmä podporu kolektívnej a kombinovanej odbornej prípravy Ozbrojených síl Bosny a Hercegoviny (Armed Forces of Bosnia and Herzegovina - AFBiH). Výsledkom vojny totiž bola nielen rozdelená krajina, ale aj rozdelená armáda. Zjednotenie troch etnicky rozdielnych armád sa zdalo byť nemožné. Rozdelené armády však predstavovali veľkú záťaž pre rozpočet krajiny a napokon v roku 2005 boli AFBiH oficiálne zjednotené, čo sa dalo považovať za obrovský krok vpred. Aj napriek tomu, že AFBiH pôsobia navonok jednotne, vo vnútri sa objavujú polarizujúce prvky, ktoré sú v podstate odrazom celej spoločnosti. Vo veliteľských štruktúrach, ktoré sú multietnické, sú totiž funkcie obsadzované na etnickom, nie na profesionálnom základe (Stojarová 2019).

Mandát operácie EUFOR Althea je naviazaný na mandát Bezpečnostnej rady OSN, ktorý je predlžovaný na ročnej báze. V priebehu vývoja bezpečnostnej situácie sa niekoľkokrát menil aj mandát – naposledy v roku 2012. Po poslednej rekonfigurácii mandátu boli definované kľúčové úlohy operácie EUFOR Althea takto:

- podporiť kolektívnu a kombinovanú odbornú prípravu AFBiH, ktorá je podstatná v ich postupe k normám NATO,
- zabezpečiť plnenie úloh uvedených v Daytonskej mierovej dohode (uplatňovanie dohôd o ľudských právach v krajine, transparentné súdnictvo a mnohé ďalšie),
- prispieť k bezpečnému prostrediu v Bosne a Hercegovine v súlade so svojím mandátom (Council of the European Union Secretariat 2015).

Neexistuje žiadny časový harmonogram alebo konečné referenčné hodnoty, ktoré by operácia mala dosiahnuť, aby sa postupný prenos moci na národnú vládu dal

považovať za skončený. Ukončenie angažovanosti EÚ v Bosne a Hercegovine sa v strategických dokumentoch definuje ako stav, kedy budú štátne orgány schopné vytvoriť funkčné štruktúry, najmä v oblasti bezpečnosti a obrany. Za tento cieľ je zodpovedná v prvom rade vláda Bosny a Hercegoviny, ktorej pri jeho naplnení pomáhajú civilní aktéri EÚ.

Ako už bolo vyššie spomenuté, operácia EUFOR Althea nie je jediným nástrojom EÚ v Bosne a Hercegovine. Súčasťou komplexného prístupu EÚ v tejto krajine bol od roku 2002 do roku 2011 Úrad vysokého predstaviteľa (OHR), ktorého Rada EÚ menovala ako osobitného zástupcu EÚ v Bosne a Hercegovine (EUSR). Od roku 2011 je prítomnosť EÚ v krajine posilnená kombinovaným úradom osobitného zástupcu EÚ v Bosne a Hercegovine a delegácie EÚ v Bosne a Hercegovine, ktorá zásadným spôsobom pomáha pri oznamovaní priorit EÚ občanom krajiny a tiež pri plnení cieľov agendy EÚ v kľúčových oblastiach (Council of the European Union Secretariat 2019).

9 DISKUSIA

Bez jasného reformného programu či presne definovanej stratégie ukončenia angažovanosti je veľmi ťažké posúdiť úspech prebiehajúcej operácie v Bosne a Hercegovine. V širšom kontexte je navyše častokrát spomínané, že pokračovanie tejto operácie slúži skôr politickým účelom (Pejić – Muherina – Boštjančič Pulko 2016). Z pohľadu EÚ sa aj po viac ako 20 rokoch od ukončenia konfliktu stále nedosiahol politicko-strategický cieľ - členstvo Bosny a Hercegoviny v EÚ. Hoci krajina formálne požiadala o členstvo v EÚ vo februári 2016, je pred ňou ešte stále veľmi dlhá cesta s niekoľkými politickými a sociálnymi výzvami, ktoré musí zvládnuť (Minard 2016).

Plnenie pôvodného operačného cieľa, teda zachovanie bezpečného prostredia prostredníctvom vojenskej „odstrašujúcej“ prítomnosti jednotiek EUFOR možno považovať za úspešné, nakoľko od roku 2004 neregistrujeme žiadne otvorené konflikty medzi jednotlivými etnikami. Je však potrebné vziať do úvahy fakt, že bezpečnostné prostredie, do ktorého jednotky EUFOR prišli pôsobiť, už bolo v tom čase relatívne stabilné a bezpečné. Takisto jednotky AFBiH sa od roku 2006 zúčastňujú na operáciách na podporu mieru pod vedením NATO a OSN a v septembri 2015 bola podpísaná dohoda umožňujúca účasť aj na operáciách SBOP. Za úspešný možno označiť aj fakt, že výcvikové stredisko pre operácie na podporu mieru (Peace Support Operations Training Centre - PSOTC) za posledných 10 rokov zvýšilo počet aktivít ročne z piatich na tridsaťdva a podarilo sa mu poskytnúť výcvik pre viac ako 6 000 jednotlivcov, z ktorých až 25 % sú príslušníci medzinárodných jednotiek (Pejić – Muherina – Boštjančič Pulko 2016).

Už v roku 2007, kedy prvýkrát došlo k redukcii počtu nasadených jednotiek, sa začalo uvažovať o podmienkach ukončenia operácie EUFOR Althea. V čase

francúzskeho predsedníctva EÚ v roku 2008 po neformálnom stretnutí ministrov obrany členských krajín EÚ, francúzsky minister obrany Hervé Morin vzhľadom na veľmi všeobecnú definíciu ukončenia angažovanosti operácie EUFOR Althea prehlásil, že pokiaľ sú členské štáty schopné začať vojenskú operáciu, mali by byť schopné ju aj ukončiť (Palm 2017). Práve v tejto súvislosti začalo v druhej polovici roku 2009 švédske predsedníctvo EÚ diskusiu o ukončení operácie EUFOR Althea alebo aspoň o jej zmene na menšiu výcvikovú operáciu. Kvôli nedostatku konsenzu medzi členskými štátmi napokon k žiadnym výrazným zmenám nedošlo a mandát operácie sa v roku 2010 dokonca rozšíril. Neskôr v roku 2012 kedy došlo po druhýkrát k redukcii počtu jednotiek sa už na pôde EÚ otvorene hovorilo o negatívnom vývoji v Bosne a Hercegovine. Zatiaľ čo krajiny ako Taliansko, Maďarsko či Rakúsko videli nedostatočný politický pokrok ako potvrdenie potreby pokračovať v operácii EUFOR Althea, iné krajiny, medzi ktorými bolo napríklad Francúzsko, Belgicko, Fínsko či Švédsko, skôr zastávali názor, že samotná vojenská operácia brzdí politický pokrok (Palm 2017). Politickým kompromisom kvôli zachovaniu mandátu sa napokon stalo zníženie nasadených vojakov na 600, pričom v prípade vzniku akejkoľvek krízy v krajine, sa operácia musela začať spoliehať na sily „zvonku“. Západní odborníci pritom neraz zdôrazňovali, že týmto krokom sa znemožnila schopnosť operácie EUFOR Althea bezprostredne reagovať napríklad na hrozbu organizovaného medzietnického násillia bez pomoci IR. Sporným sa javí tiež fakt, že v prípade potreby zásahu jednotiek EUFOR Althea by tak mohli urobiť len na základe pozvania miestnych orgánov (Bassuener 2015).

V období rokov 2012 a 2013 sa niektoré členské štáty domnievali, že redukcia počtu nasadených jednotiek by mohla viesť k zvýšeniu pravdepodobnosti novej agresie medzi nacionalistickými frakciami a priniesť s ňou spojené riziká. S odstupom času môžeme hodnotiť, že k žiadnym výrazným nepokojom nedošlo, aj keď v Republike Srpskej čoraz viac badať rozvíjajúce sa obchodné či zbrojné dohody s Ruskou federáciou (Sweeney 2018). Okrem toho je v krajine prítomných viacero faktorov, ktoré doterajšiu krehkú bezpečnosť ohrozujú – nezamestnanosť, korupcia, radikalizácia prispievajúca k terorizmu, emigrácia mladých ľudí do zahraničia či zložité presadzovanie práva, ktoré zaťažuje verejnú správu. Niekoľko odborníkov poznamenalo, že hoci od nasadenia operácie nedošlo v krajine k žiadnemu výraznému násilliu, hrozby tu stále existujú - majú však spoločenský charakter. Samozrejme, že hrozby, ktoré v krajine predstavujú pre miestne obyvateľstvo najväčšie riziko sa rokmi menili a stále sa vyvíjajú - najväčšie problémy v súčasnosti predstavujú sociálno-ekonomické otázky, zdravotná starostlivosť a radikalizácia, zatiaľ čo nástroj, ktorý má EÚ k dispozícii, zostal vhodný skôr na riešenie vojenských hrozieb (Pejić – Muherina – Boštjančič Pulko 2016).

Aj keď sa vzťahy medzi Republikou Srpskou a Federáciou Bosny a Hercegoviny oficiálne označujú za relatívne pozitívne a riziko vzniku konfliktu za

nízke, nemožno poprieť, že medzi týmito stranami ešte stále existuje určité napätie. Hlavní predstavitelia oboch subjektov rozdielne vnímajú i samotné pôsobenie operácie EUFOR Althea – zatiaľ čo vo Federácii považujú prítomnosť vojenských jednotiek za potrebnú a stabilizujúcu, v Republike Srpskej sa s pôsobením operácie až tak veľmi nestotožňujú. Aj napriek týmto protichodným názorom existuje predpoklad, že vojenská prítomnosť EÚ prostredníctvom operácie EUFOR Althea bude v krajine v najbližších rokoch naďalej potrebná a bude pokračovať.

Práve kvôli rozdielnym názorom na smerovanie krajiny, či už ide o územnú celistvosť alebo o členstvo v medzinárodných organizáciách, je pred Bosnou a Hercegovinou aj po takmer sedemnásťročnom úsilí ešte veľmi dlhá cesta k prípadnému členstvu v EÚ alebo NATO. Mocenské hry, komplikované inštitucionálne zriadenie aj vysoká miera korupcie v krajine mimoriadne sťažujú akékoľvek reformné procesy a snahy o dosiahnutie euroatlantickej integrácie. Nakoľko je efektívna správa krajiny jedným z dôležitých bodov integrácie Bosny a Hercegoviny do EÚ, bude v budúcnosti potrebné posilniť celoštátne inštitúcie na úkor jednotlivých entít. Okrem samotných bosniansko-hercegovinských inštitúcií má možnosť výrazne zasahovať do politického života aj spomínaný OHR. Avšak je zrejmé, že tento úrad nebude v krajine fungovať donekonečna a v budúcnosti budeme pravdepodobne sledovať postupné utlmovanie jeho činnosti. V roku 2020 na zasadnutí Bezpečnostnej rady OSN zástupca Ruskej federácie vyjadril názor, že nastal čas, aby sa začalo uvažovať o zrušení tohto úradu. Ostatné krajiny však tento názor nepodporili a tak Úrad vysokého predstaviteľa naďalej zostáva súčasťou komplexného prístupu EÚ v Bosne a Hercegovine (Security Council 2020). S myšlienkou ukončenia činnosti OHR sa nestotožnilo najmä Nemecko, ktoré plne podporuje jeho zachovanie. Na druhej strane však uznáva, že je potrebné, aby OHR nebol iba informátorom Bezpečnostnej rady OSN o dianí v krajine, ako tomu bolo počas posledných rokov, ale aby sa stal strážcom ústavného poriadku a viac ovplyvňoval politické dianie v Bosne a Hercegovine a opäť bol hybnou silou pri naplňaní reforiem smerom k právnemu štátu (Ruge 2021).

Oveľa vážnejším nebezpečenstvom pre integritu Bosny a Hercegoviny je skutočnosť, že veľká časť miestnych Srbov a Chorvátov sa s touto krajinou úplne nestotožňuje a radšej by videli oblasti, ktoré obývajú pripojené k Srbsku, respektíve k Chorvátsku. Skutočnosť, že sa vždy uvažuje o etnickom pôvode (už na celoštátnej úrovni je tripartitné Predsedníctvo, obsadzovanie kresiel v parlamente je tiež založené na etnickom princípe, ktorý sa premieta až do úrovne samospráv), vytvára a zachováva rozpory v spoločnosti ako celku a politické elity ich budú nepretržite používať ako nástroj na zabránenie zásadným zmenám a pokroku v krajine.

10 ZÁVER

Pre EÚ sa stabilizácia a obnova multikultúrnej a multietnickej Bosny a Hercegoviny stala akýmsi testom záväzku Únie stať sa politickým a bezpečnostným aktérom, ktorý dokáže garantovať mier a stabilitu na celom kontinente. Na budúcnosti Bosny a Hercegoviny preto nezáleží iba občanom krajiny, ale aj hlavným predstaviteľom EÚ, ktorej cieľom je byť dôležitým aktérom zahraničnej politiky a garantom bezpečnosti. Nasadenie EUFOR Althea do istej miery teda znamená aj projektovanie jej ambícií v tomto regióne s relatívne bezpečným prostredím, kde nie je potrebné vynaložiť vysoké náklady. Je však potrebné poznamenať, že operácia EUFOR Althea prispela aj k určitému negatívnemu vývoju v krajine, nakoľko sa podieľala na vytváraní určitej závislosti od pomoci zvonku. Niektorí odborníci často zdôrazňujú, že EÚ by mala byť prisnejšia v požadovaní relevantných výstupov výmenou za peniaze vynaložené v Bosne a Hercegovine, čo by v konečnom dôsledku prinútilo miestne inštitúcie konať tak, aby prinášali požadované zmeny (Pejić – Muherina – Boštjančič Pulko 2016).

V novembri 2020 zasadala Bezpečnostná rada OSN, ktorej 15 členov vyjadrilo pretrvávajúcu podporu operácii EUFOR Althea a potvrdili jej ďalšie pokračovanie na nasledujúcich 12 mesiacov (Security Council 2020). EÚ takisto naďalej považuje operáciu EUFOR Althea za dôležitú súčasť SBOP, nakoľko členstvo Bosny a Hercegoviny v EÚ ostáva dôležitým politicko-strategickým cieľom. Na spomínanom zasadnutí Bezpečnostnej rady OSN zástupcovia z viacerých krajín vyzývali k väčšiemu úsiliu na posilnenie právneho štátu, boj proti korupcii a organizovanému zločinu, boj proti radikalizácii, podporu rodovej rovnosti a zaručenie nezávislosti médií (Security Council 2020).

Počas dlhých rokov pôsobenia tejto operácie sa zistilo, že je potrebné zlepšiť koordináciu a vzájomnú kooperáciu nástrojov EÚ, zefektívniť prípravu personálu pre plnenie konkrétnych úloh v operácii a zefektívniť postupy verejného obstarávania. Veľký pokrok sa tiež dosiahol v oblasti koordinácie a súdržnosti medzi aktérmi EÚ a rôznymi predstaviteľmi samospráv v Bosne a Hercegovine, najmä pri komunikácii a spolupráci medzi miestnym obyvateľstvom a styčnými a pozorovacími tímami (LOTs) (Pejić – Muherina - Boštjančič Pulko, 2016). Ďalšie dôležité skúsenosti boli získané v oblasti súbežného pôsobenia EÚ a NATO v jednom priestore zodpovednosti. Na základe Dohody Berlín Plus bolo potrebné koordinovať dohody o rozdelení nákladov, výmene spravodajských informácií, či jasne vymedziť zodpovednosť za jednotlivé úlohy.

Súdiac podľa hore uvedených skutočností nemožno poprieť, že operácia EUFOR Althea pomohla vytvoriť v Bosne a Hercegovine bezpečné a stabilné prostredie, nakoľko v posledných rokoch nedošlo k opakovanému násiliu medzi jednotlivými etnikami a nasadené jednotky operácie takisto neboli požiadané, aby zasiahli pri riešení nejakého konfliktu. Nepätie medzi jednotlivými etnikami však

narúša krehkú integritu tejto krajiny, ktorá je potrebná na dosiahnutie eurolatantickej integrácie. Pre zachovanie integrity je v súčasnej situácii potrebné, aby si politické elity uvedomili, že pokiaľ nechcú opäť dospieť k vyostreniu vzájomných vzťahov, je nutné posilňovať stabilitu a súdržnosť medzi jednotlivými etnikami, no najmä spolupracovať navzájom, aby sa nastolený systém v krajine posilnil.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. BASSUENER, K. (2015): EUFOR: The West's Potemkin Deterrent in Bosnia and Herzegovina. [Online.] In: *AI-DPC BiH Security Risk Analysis*, 2015. [Citované 13.4.2021.] Dostupné na internete: <<https://docs.house.gov/meetings/FA/FA14/20180418/108176/HHRG-115-FA14-20180418-SD014.pdf>>.
2. Council of the European Union Secretariat (2015): EU military operation in Bosnia and Herzegovina (Operation EUFOR ALTHEA). [Online.] In: *European Union External Action Service Archives*, 2015. [Citované 4.1.2021.] Dostupné na internete: <https://eeas.europa.eu/archives/csdp/missions-and-operations/althea-bih/pdf/factsheet_eufor_althea_en.pdf>.
3. Council of the European Union Secretariat (2019): Bosnia and Herzegovina: EU appoints new Special Representative. [Online.] In: *Council of the European Union Press releases*, 2019. [Citované 3.1.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/08/08/bosnia-and-herzegovina-eu-appoints-new-special-representative/>>.
4. BIEBER, F. (2006): *Post-War Bosnia. Ethnicity, Inequality and Public Sector Governance*. New York: Palgrave Macmillan, 2006. 197 s. ISBN 978-1403998828.
5. DOYLE, M. W. – SAMBANIS, N. (2006): *Making war and building peace: United Nations peace operations*. New Jersey: Princeton University Press, 2006. 424 s. ISBN 978-0-691-12275-5.
6. DURCH, W. J. (1996): *UN: Peacekeeping, American Policy, and the Uncivil Wars of the 1990s*. New York: St. Martin's Press, 1996. 512 s. ISBN 978-0312160753.
7. European Parliament (2020): CSDP Missions and Operations. [Online.] In: In-Depth Analysis Requested by the Sub-Committee on Security and Defence, 2020. [Citované 14.4.2021.] Dostupné na internete: <[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/603481/EXPO_IDA\(2020\)603481_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/603481/EXPO_IDA(2020)603481_EN.pdf)>.
8. FLANAGAN, M. (2020): United Kingdom ends contribution to EU Mission. [Online.] In: *EUFOR News*, 2020. [Citované 15.4.2021.] Dostupné na internete: <<http://www.euforbih.org/index.php/latest-news/2838-united-kingdom-ends-contribution-to-eu-mission>>.

9. FLESSENKEMPER, T. – HELLY, D. (2013): Ten years after: Lessons from the EUPM in Bosnia and Herzegovina 2002-2012. [Online.] In: *European Union Institute for Security Studies*, 2013. [Citované 3.3.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.iss.europa.eu/content/ten-years-after-lessons-eupm-bosnia-and-herzegovina-2002-2012>>.
10. HARDY, K. (2001): EUMM stands back, observes political activity. [Online.] In: *SFOR Informer Onliner*, 2001. [Citované 3.3.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.nato.int/sfor/indexinf/115/p03a/t0103a.htm>>.
11. HAWTON, N. (2004): EU troops prepare for Bosnia swap. [Online.] In: *BBC One-Minute World News*, 2004. [Citované 27.12.2020.] Dostupné na internete: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3944191.stm>>.
12. HLADKÝ, L. (1996): *Bosna a Hercegovina: Historie nešťastné země*. Brno: Doplněk, 1996. 218 s. ISBN 80-85765-61-6.
13. HLADKÝ, L. (1997): *Bosnianska tragédia: Konflikt nacionalizmov*. Bratislava: USPO, 1997. 106 s. ISBN 80-88717-21-3.
14. HLADKÝ, L. (2005): *Bosenská otázka v 19. a 20. století*. Brno: Masarykova univerzita v Brně Mezinárodní politologický ústav, 2005. 392 s. ISBN 80-210-3674-5.
15. HONIG, J. W. (1997): *Srebrenica: Record of a War Crime*. New York: Penguin, 1997. 224 s. ISBN 0-14-026632-1.
16. HUNTINGTON, S. (2011): *Střet civilizací*. Praha: Rybka Publishers, 2011. 447 s. ISBN 80-86182-49-5.
17. IBRAHIMAGIĆ, O. (1999): *Politički sistem Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Magistrat, 1999. 283 s. ISBN 9958-9733-6-7.
18. JUNCOS, A. (2015): EU Foreign and Security Policy in Bosnia: The Politics of Coherence and Effectiveness. [Online.] In: *Research Gate*, 2015. [Citované 29.12.2020.] Dostupné na internete: <https://www.researchgate.net/publication/261568350_EU_Foreign_and_Security_Policy_in_Bosnia_The_Politics_of_Coherence_and_Effectiveness_by_A_Juncos_Manchester_Manchester_University_Press_2013_ISBN_9780719082405_xii205pp_7000_hb>.
19. KIM, J. 2006: Bosnia and the European Union Military Force (EUFOR): Post-NATO Peacekeeping. [Online.] In: *Congressional Research Service report*, 2006. [Citované 3.3.2021.] Dostupné na internete: <<https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a464684.pdf>>.
20. LASICOVÁ, J. (2002): Medzinárodné sily na zabezpečenie mieru - IFOR. In: KULAŠIK, P. *Slovník bezpečnostných vzťahov*, 2002. Bratislava: Smaragd, 2002. s. 102. ISBN 80-89063-08-X.
21. MINARD, P. (2016): Bosnia and Herzegovina: A new CSDP Contributor? [Online.] In: *European Union Institute for Security Studies*, 2016. [Citované

- 13.4.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.iss.europa.eu/content/bosnia-herzegovina-new-csdp-contributor>>.
22. MOJŽITA, M. (2010): *Sarajevo, čakanie na lastovičky*. Bratislava: Kalligram, spol. s.r.o, 2010. 264 s. ISBN 978-80-8101-339-3.
23. NATO (2003): SFOR Mission. [Online.] In: *NATO operations and missions: past and present*, 2003. [Citované 4.1.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.nato.int/sfor/organisation/mission.htm>>.
24. OWEN, D. (2013): *Bosnia-Herzegovina: The Vance/Owen Peace Plan*. Edited by David Owen. Liverpool: Liverpool University Press, 2013. 432 s. ISBN 978-1-84631-824-5.
25. PALM, T. (2017): The changing character of EUFOR Althea: power politics or learning? [Online.] In: *Research Gate*, 2017. [Citované 8.4.2021.] Dostupné na internete: <https://www.researchgate.net/publication/312361202_The_changing_character_of_EUFOR_Althea_power_politics_or_learning>.
26. PEJIĆ, N. – MUHERINA, M. – BOŠTJANČIČ PULKO, I. (2016): Analysing the Effectiveness of EUFOR Althea Operation in Bosnia and Herzegovina. [Online.] In: *Research Gate*, 2016. [Citované 3.1.2021.] Dostupné na internete: <https://www.researchgate.net/publication/318502143_Analysing_the_Effectiveness_of_EUFOR_Althea_Operation_in_Bosnia_and_Herzegovina>.
27. RUGE, M. (2021): Great power politics in Bosnia: How Berlin can stabilise a dysfunctional state. [Online.] In: *European Council on Foreign Relations*, 2021. [Citované 16.4.2021.] Dostupné na internete: <<https://ecfr.eu/article/great-power-politics-in-bosnia-how-berlin-can-stabilise-a-dysfunctional-state/>>.
28. Security Council (2020): Security Council Extends European-Led Stabilization Force in Bosnia and Herzegovina for 12 months, Unanimously Adopting Resolution 2549. [Online.] In: *Meetings Coverage and Press Releases*, 2020. [Citované 15.4.2021.] Dostupné na internete: <<https://www.un.org/press/en/2020/sc14347.doc.htm>>.
29. SELL, L. (2003): *Slobodan Milosevic and the Destruction of Yugoslavia*. Durham: Duke University Press, 2003. 432 s. ISBN 0-8223-2855-0.
30. SILBER, L. – LITTLE, A. (1996): *The Death of Yugoslavia*. London: Penguin Books – BBC Books, 1996. 400 s. ISBN 978-0140261684.
31. STOJAROVÁ, V. (2019): Unifying the Armed Forces of Bosnia and Herzegovina – mission completed? In: *Vojenské rozhledy*, 2019, roč. 28, č. 3, s. 71-82.
32. SWEENEY, S. (2018): The European Union and EUFOR Althea's contribution to a dysfunctional peace in Bosnia and Herzegovina: Bureaucratic

- politics, emergent strategy? In: *Journal of Regional Security*, 2018, roč. 13, č. 1, s. 3-38.
33. TESAŘ, F. (1999): Ozbrojený konflikt na území Bosny a Hercegoviny. In: *Etnické menšiny ve střední Evropě*. Ed. Ivan Gabal. Praha: G plus G, 1999. s. 255 – 332. ISBN 80-86-103-23-4.
34. THOMAS, N. – MIKULAN, K. (2008): *Válka v Jugoslávii: Bosna, Kosovo a Makedonie 1992-2001*. Praha: Grada Publishing, 2008. 64 s. ISBN 80-247-2375-4.
35. WOODWARD, S. L. (1995): *Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution after the Cold War*. Washington: Brookings Institution Press, 1995. 556 s. ISBN 978-0815795131.

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava

2021, Volume XIX., Issue 2, Pages 157 – 173

ISSN 1336-1562 (print), ISSN 1339-2751 (online)

Submitted: 15. 9. 2020 | Accepted: 10. 6. 2021 | Published 15. 6. 2021

ANALÝZA PRIAMYCH ZAHRANIČNÝCH INVESTÍCIÍ ČÍNY V EURÓPE V RÁMCI PLATFORMY 17 + 1

ANALYSIS OF CHINA'S FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN EUROPE UNDER THE 17+1 PLATFORM

*Adam Cibul'a*¹

V článku sa zaoberáme analýzou čínskych investícií v regióne strednej a východnej Európy v rámci platformy 17+1. Cieľom článku je charakterizovať vývoj vzájomných vzťahov Číny a Európy a poukázať na dôležitosť a možné výzvy, ktoré platforma 17+1 predstavuje pre samotnú EÚ a zúčastnené štáty. Článok vychádza z informácií odborných článkov, publikácií a čerpá štatistické údaje z databáz renomovaných inštitúcií, ako Svetová banka, UNCTAD a MOFCOM. V prvej časti sa zaoberáme vznikom iniciatívy, vtedy ešte známej ako 16+1, jej významom a potenciálom, ako pre Čínu tak aj pre štáty strednej a východnej Európy. V druhej časti rozoberáme motívy stojace za vznikom platformy 16+1. Ďalej skúmame trendy čínskych PZI do Európy najmä z hľadiska ich štruktúry a objemu. V závere sa venujeme kontrolnému mechanizmu PZI v EÚ v súvislosti so skriningovou politikou EÚ a dopadom, ktorý predstavuje táto politika pre Čínu.

Kľúčové slová: priame zahraničné investície, platforma 17+1, skriningová politika, Čína, štáty strednej a východnej Európy

Paper deals with the analysis of Chinese investments in the region of Central and Eastern Europe within the 17 + 1 platform. The aim of the article is to characterize the development of the mutual relations between China and Europe and to point out the importance and possible challenges that the 17 + 1 platform presents for the the participating countries and EU itself. The paper is based on information from scientific articles, publications and draws statistical data from databases of renowned institutions such as the World Bank, UNCTAD and MOFCOM. In the first part, we deal with the emergence of the initiative, then known as 16 + 1, its importance and potential, both for China and for the countries of Central and Eastern Europe. In the second part, we discuss the motives behind the creation of the 16 + 1 platform. We further examine the trends of Chinese FDI in Europe,

¹ Ing. Adam Cibul'a, Fakulta medzinárodných vyťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, e-mail: adam.cibula@euba.sk

especially in terms of their structure and volume. At the end of the paper we focus on the FDI control mechanism in the EU in connection with the EU screening policy and the impact that this policy has on China.

Key words: foreign direct investment, 17 + 1 platform, screening policy, China, countries of Central and Eastern Europe

JEL: F15, N85, R10

1 ÚVOD

Čína ako hegemón svetovej ekonomiky dlhé roky buduje svoju prosperitu na zahraničnom odbyte a investíciách v Afrike a Latinskej Amerike. Po vypuknutí globálnej finančnej krízy koncom roka 2008 došlo zo strany Číny k výraznému prehodnoteniu ich doterajšej stratégie vonkajších ekonomických vzťahov. Vedenie KSC po 18. zjazde usúdilo, že je potrebné zamerať sa na nové zahraničné investície, ktoré budú podporovať čínsky export (Baláž a Harvánek 2015, s. 166). Čína si uvedomila situáciu, ktorú vyvolala globálna finančná kríza a jej dopady na svetové hospodárstvo, preto sa vo svojej novej stratégii zamerala na väčšiu mieru diverzifikácie jej investičných aktivít v snahe znížiť mieru rizika a taktiež o niečo zmierniť vzájomnú interdependenciu Číny a jej najvýznamnejších obchodných partnerov, najmä USA. Týmto krokom chce Čína posilniť svoju ekonomickú pozíciu aj mimo svojich tradičných investičných lokácií a na základe bilaterálnych dohôd zintenzívniť vzťahy s regiónmi, ktoré majú dobrý investičný potenciál. Práve región strednej a východnej Európy (ďalej len SVE) spĺňa spomínané predpoklady na realizáciu investičných projektov. Je to spôsobené tým, že aj v rámci Európskej únie (ďalej len EÚ) sú tieto štáty na tzv. druhej koľaji, ekonomicky zaostávajúce za štátmi západnej Európy, avšak s dostatočným investičným potenciálom. Zo strategického hľadiska predstavuje región SVE pre Čínu príležitosť pre získanie nových odbytišťa, nových technológií alebo výstavbu vedeckovýskumných základní. (Baláž, 2010) Štáty zoskupené v regióne SVE sú kapitálovo podhodnotené, takže vznik platformy 16+1 pre ne predstavoval možnosti prilákania investícií a zlepšenia obchodných vzťahov s Čínou. Z geopolitického hľadiska je SVE prepojením, ktoré by mohlo Číne pomôcť dostať sa na trhy štátov západnej Európy a v rámci projektu Novej hodvábnej cesty, tak prepojiť Áziu a Európu pevninskou a námornou trasou. Článok sa zaoberá analýzou čínskych investícií v regióne SVE s dôrazom na platformu 16+1 (v súčasnosti 17+1) a výhody plynúce pre zúčastnené strany.

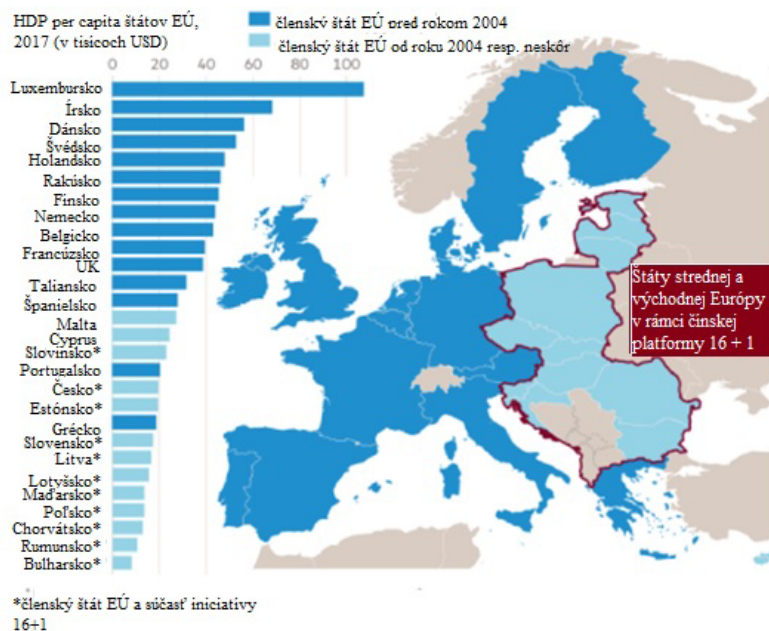
2 ZROD PLATFORMY 16+1

Platforma 16+1 predstavuje formu spolupráce šestnástich krajín strednej a východnej Európy s Čínou. Táto spolupráca je prioritne zameraná na posilnenie obchodných vzťahov s Čínou a prilákanie investícií do regiónu. Iniciatíva bola zahájená v roku 2012 s cieľom posilniť a rozšíriť spoluprácu s krajinami východnej, juhovýchodnej a strednej Európy v oblasti investícií, dopravy, financií, vedy,

vzdelávania a kultúry. V roku 2019 na piatom samite štátov SVE a Číny sa súčasťou platformy stalo aj Grécko ako sedemnásť európsky člen (Ekathimerini, n.a.). Jedenásť štátov relatívne nedávno pristúpilo do EÚ, Grécko je členským štátom od roku 1981, zvyšné štáty zoskupené na Balkáne sú vo fáze prístupových rokovaní. Všetky štáty, s výnimkou Grécka, boli bývalé sovietske republiky. Aj tento fakt vypovedá o veľkej heterogenite medzi jednotlivými štátmi. Čína pristupuje k rokovaniam na bilaterálnej báze s každým jedným štátom a spoločné stretnutia sú zastrešené pod platformou 17+1. Šestnásť pôvodných štátov zoskupených v rámci platformy 16+1 možno rozdeliť do niekoľkých subregiónov na základe úrovne rozvoja, veľkosti, počtu obyvateľov, predchádzajúcich väzieb, pokroku v transformácii týchto hospodárstiev na trhové ekonomiky: 1. blok pobaltských krajín (malé krajiny, predtým začlenené do bývalého ZSSR), 2. blok Vyšehradskej skupiny (Maďarsko, Poľsko, Česká republika, Slovensko), najrozvinutejší a najbližší k EÚ-14, 3. krajiny zaostávajúce v transformácii (Bulharsko, Rumunsko), 4. blok krajín bývalej Juhoslávie (spolu s Albánskom), ekonomicky najotvorenejší pred kolapsom socializmu a politickej dezintegrácií. (Richet 2018, s. 9) Spoločným znakom týchto krajín je výrazná politická, ekonomická, inštitucionálna a v niektorých prípadoch aj teritoriálna zmena, ktorou si štáty zoskupené v regióne SVE za ostatných 30 rokov prešli. V prípade väčšiny štátov je zjavná spätosť s EÚ daná úzkymi obchodnými väzbami. Väčšina exportov týchto štátov sa realizuje v rámci vnútorného trhu EÚ. V tejto súvislosti je očividný zámer Číny angažovať sa v tomto regióne, ktorý sa nachádza v blízkosti rozvinutých trhov západnej Európy, najmä Francúzska, Nemecka a Talianska.

Prvé stretnutie v rámci formátu 16+1 sa uskutočnilo v roku 2011 v Budapešti počas návštevy Maďarska čínskym premiérom Wen Jiabaom. V tomto prípade ešte nešlo o plnohodnotné rokovanie v rámci formátu 16+1, keďže štáty tu bolo reprezentované len na ministerskej úrovni. Stretnutie v Budapešti nemožno považovať za začiatok spolupráce 16+1, avšak Čína už na tomto stretnutí predstavila svoj formát spolupráce so štátmi strednej a východnej Európy. Čínsky premiér oboznámil zúčastnené štáty s plánmi na nasledujúce roky a ocenil výborný trhový a investičný potenciál, ktorý región SVE predstavuje.

Graf 1: Štáty angažované v rámci platformy 16+1

Prameň: Financial Times, 2017.

Oficiálne prvý samit platformy 16+1 sa konal v roku 2012 vo Varšave. Čínsky premiér Wen na stretnutí informoval o čínskych záujmoch v strednej a východnej Európe. Rovnako ako pri stretnutí v Budapešti aj v tomto prípade išlo o čínsku iniciatívu bez konsenzu 16 štátov. Z čínskej strany išlo o prezentovanie ich strategického záujmu o región SVE (Turcsányi 2016, s. 20-21). Základ pre budúcu spoluprácu v rámci platformy 16+1 bol prezentovaný vo forme 12 opatrení na podporu priateľskej spolupráce s krajinami SVE medzi ktoré patria:

1. Založenie sekretariátu pre spoluprácu pri čínskom Ministerstve zahraničných vecí. Jednotlivé európske krajiny môžu menovať delegátov pre jednanie so sekretariátom.
2. Čína vytvorí špeciálny úver vo výške 10 miliárd USD určený pre podporu projektov v oblastiach infraštruktúry, technológií. Európske krajiny sa môžu uchádzať o podporu svojich projektov prostredníctvom tohto úveru u relevantných čínskych bankách.
3. Vznik fondu investičnej spolupráce s cieľom vyzbierať 500 miliónov USD v prvom kole.
4. Čína vyšle obchodné a investičné misie do štátov CEE. Cieľom je zvýšenie vzájomného obchodu na 100 miliárd do roku 2015.

5. Čína podporí svoje firmy k spolupráci so štátmi CEE s cieľom vybudovania jednej ekonomickej a technologickej zóny v každom zo zúčastnených štátov počas piatich rokov.
6. Čína je pripravená preskúmať možnosti finančnej spolupráce, vrátane menových swapov, využívanie miestnej meny pre vzájomný obchod a založenie pobočiek bánk medzi štátmi.
7. Čína chce založiť expertnú komisiu pre budovanie dopravnej siete medzi Čínou a štátmi CEE. Cieľom bude preskúmanie možnosti budovania regionálnej siete diaľnic a železníc.
8. Návrh organizovania fóra kultúrnej spolupráce v roku 2013 a konanie pravidelných expertných stretnutí a kultúrnych podujatí
9. Poskytnutie 5 tisíc štipendií počas nasledujúcich piatich rokov, podporiť Konfuciove inštitúty a triedy a pozvať tisíc študentov CEE na štúdium čínštiny počas nasledujúcich piatich rokov. Podporiť medziuniverzitnú výmenu a spoločný akademický výskum a vyslať tisíc študentov na štúdium do CEE. Konanie vzdelávacieho dialógu v Číne v roku 2013.
10. Založenie agentúry pre podporu a koordináciu turistického ruchu. Účasť zástupcov štátov CEE na čínskych turistických veľtrhoch.
11. Založenie fondu pre výskum vzťahov Číny a štátov CEE. Čína poskytne 2 milióny RMB každý rok pre podporu akademickej výmeny medzi výskumnými inštitútmi a výskumníkmi.
12. Konanie prvého fóra mladých politických lídrov v roku 2013 (Cooperation between China and CEE Countries, 2012).

Keď sa v roku 2013 uskutočnilo ďalšie stretnutie v Bukurešti, bolo evidentné, že Čína zriadila formát pravidelných stretnutí na ročnej báze uskutočňujúcej sa vždy v inej krajine. Po oznámení 12 opatrení a zriadení sekretariátu pri čínskom Ministerstve zahraničných vecí došlo k oficiálnemu inštitucionalizovaniu formátu 16+1. Samotná EÚ vyjadrila obavy z narastajúceho vplyvu Číny v regióne SVE a taktiež oznámila, že táto nová podoba kooperácie s Čínou môže byť v rozpore a podryvať politiku EÚ voči Číne i samotné kompetencie EÚ (Szczudlik 2015, s. 52). Pravdepodobne na základe kritického postoja EÚ a otvoreného listu obchodného komisára EÚ boli na všetky nasledovné samity pozvaní aj vrcholní predstavitelia EÚ (Turcsányi 2016, s. 23).

Ďalší samit v Belehrade v roku 2014 pokračoval vo vízií prednesenej na predchádzajúcom samite a nepriniesol zásadné zmeny v rámci formátu 16+1. išlo o utvrdenie spolupráce krajín SVE s Čínou ako súčasťou strategického partnerstva EÚ-Čína.

Zmenu prinieslo štvrté stretnutie v rámci formátu 16+1, ktoré sa uskutočnilo v čínskom meste Suzhou. Samit nastolil potrebu zmeny, aby bolo možné dosiahnuť

ciele vytýčené pri vzniku platformy 16+1. Z tohto dôvodu išlo skôr o hodnotenie dosiahnutých výsledkov. Počas stretnutia v Suzhou došlo aj k oficiálnemu napojeniu platformy 16+1 na iniciatívu „Novej hodvábnej cesty,“ ktorú vyhlásil prezident Xi Jinping v roku 2013 (Turcsányi 2016, s. 26).

V roku sa uskutočnil samit v chorvátskom meste Dubrovnik. Tento, v poradí už ôsmy samit, niesol podtitul „*budovanie nových mostov skrz otvorenosť, inovácie a partnerstvo*.“² Na tomto stretnutí došlo k rozšíreniu platformy o nového člena, ktorým sa stalo Grécko. Rozšírením o Grécko sa z platformy 16+1 stala 17+1 (Cuirtin, 2019).

Zatiaľ posledný samit v rámci iniciatívy 17+1 sa konal 9.februára 2021. Samitu vôbec po prvýkrát predsedal Si Ťin-pching, aby zdôraznil nevyhnutnosť ďalšej spolupráce v rámci tohto formátu. Avšak je potrebné poznamenať, že vedúci predstavitelia šiestich krajín sa odmietli zúčastniť na samite, čo predstavuje najnižšiu účasť od sformovania platformy. Na samite neboli prijaté žiadne usmernenia, ani žiaden iný dokument vypovedajúci o spoločnom úsilí v ďalšom pokračovaní platformy. V krajinách strednej a východnej Európy rastie dopyt po opustení daného formátu spolupráce s Čínou. Samit potvrdil, že v rámci tejto iniciatívy neexistuje multilaterálna spolupráca a že platforma 17+1 v tejto podobe je pre Čínu dôležitá hlavne z hľadiska imidžu a komunikácie. Táto tendencia povedie k upevneniu čínskeho úsilia o bilaterálnu spoluprácu s vybranými partnermi, v súčasnosti predovšetkým s Maďarskom a Srbskom, ktorí v rozvoji vzťahov s Čínou vidia príležitosť na diverzifikáciu svojej zahraničnej a hospodárskej politiky (Przychodniak, 2021).

Okrem neustále rastúceho množstva interakcií uskutočňujúcich sa na vysokej úrovni sa formát 17+1 realizuje predovšetkým prostredníctvom socializácie aktérov z krajín SVE a Číny. Za deväť rokov existencie (2012 – 2021) sa platforma rozrástla na bezprecedentnú úroveň, pretože zahŕňa politické fóra v nespočetných množstvách politik a oblasť výmeny ľudí, ktorých sa to týka zahŕňa štátnych zamestnancov, vedcov, think-tanky, politické strany, mládež, športovcov, umelcov, novinárov, podnikateľov, lekárov a mnohých iných (Vangeli 2018, s. 680).

3 MOTÍVY VEDÚCE K VZNIKU PLATFORMY 16+1

V predchádzajúcej časti sme objasnili vznik platformy 16+1. Čo však stálo za jej vznikom? Szcudlik (2019) identifikuje tri dôvody za angažovanosťou Číny v regióne SVE a to konkrétne ekonomický, politický a normatívny. Pre SVE boli hlavným dôvodom účasti na platforme 16+1 možnosť rozšírenia obchodných vzťahov o nové exportné trhy a príležitosť prilákania nových investícií. Tým, že boli hlavnými obchodnými partnermi regiónu SVE (Francúzsko, Nemecko, Spojené kráľovstvo) výrazne

² Pre bližšie informácie pozri Cooperation between China and CEE Countries.

zasiahnutí finančnou krízou, snaha o nadviazanie kontaktov s Čínou bola opodstatnená. Nemálo dôležité boli politické dôvody vedúce k zlepšeniu vzťahov s Čínou a vylepšenie pozície regiónu SVE v rámci EÚ a Európy.

Ekonomické dôvody tvoria najpodstatnejší motív vzniku platformy 16+1. Čína založila platformu 16+1 počas finančnej krízy, ktorú najvýraznejšie pocítila najmä západná Európa. Krajiny SVE sa vysporiadali s krízou relatívne lepšie a neboli ňou až do takej miery zasiahnuté. Cieľom Číny bolo zabezpečiť si existujúce trhy v Európe a rozšíriť ich o nové v rámci 16 krajín regiónu SVE. Kvôli veľkej saturácii čínskeho trhu, Čína nehľadala len spôsoby exportu svojich tovarov do Európy, ale aj svojich výrobných, konštrukčných a investičných kapacít (vrátane pracovných síl). V tomto ohľade sa Čína zamerala na svoje domáce záujmy, ako zabezpečenie vnútornej stability a odvrátenie sociálnych problémov (Szczudlik 2019, s. 10).

Je zjavné, že za politické dôvody vzniku platformy 16+1 môžeme považovať úsilie Číny rozšíriť množstvo politických spojencov a diverzifikovať svoje diplomatické vzťahy. Avšak je možné sa na politické dôvody vedúce k spolupráci s krajinami SVE pozrieť aj zo širšej perspektívy. Kowalski (2017) tvrdí, že od 50. rokov 20. storočia, je kooperácia juh-juh jednou s najdôležitejších súčasti čínskej zahraničnej politiky. Kowalski (2017) ďalej dodáva, že Čína si rozdelila vzťahy s Európou do dvoch dimenzií: so západnou Európou (kooperácia sever-juh) a s regiónom SVE (spolupráca juh-juh) (Kowalski 2017).

Posledný dôvod je normatívny týkajúci sa čínskeho regionálneho multilateralizmu. Z pohľadu cieľov, štruktúry a mechanizmu existuje určitá podobnosť medzi platformou 17+1 a spoluprácou Číny s rozvojovými ekonomikami v rámci FOCAC (Fórum čínsko-africkej spolupráce) a Číny s CELAC (Spoločenstva latinskoamerických a karibských štátov). Jakóbowski (2018) podotýka, že regionálne platformy vedené Čínou z formálnej stránky multilaterálne z toho hľadiska, že predstavujú priestor pre diskusiu s viacerými štátmi. Avšak v skutočnosti Čína využíva takéto platformy na formovanie bilaterálnych vzťahov, tak ako je to aj v prípade platformy 17+1 (Jakóbowski 2018).

Platforma 17+1 predstavuje dôležitý komunikačný kanál medzi Čínou a štátmi SVE. Pre malé štáty, ktoré nie sú členmi EÚ znamená takéto forma spolupráce s Čínou veľkú príležitosť na zlepšenie svojej ekonomickej situácie. Pre členské štáty EÚ ide o ďalší významný komunikačný kanál slúžiaci na pravidelný kontakt s čínskou vládou na vysokej a nižšej úrovni (Szczudlik 2019, s. 15).

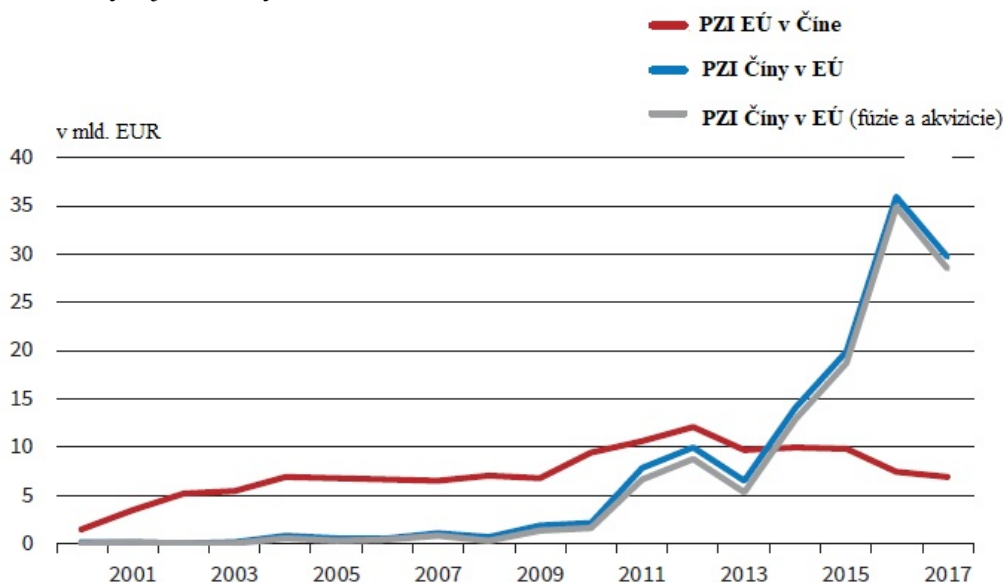
4 TRENDY VO VÝVOJI ČÍNSKÝCH PZI DO EURÓPY

Ako môžeme vidieť na grafe č. 2, PZI z Číny do EÚ stabilne rastú od roku 2010 a najmä v roku 2013 sme zaznamenali pich prudký nárast. Podľa údajov o transakciách zostavených Rhodium Group vyplýva, že hodnota čínskych PZI do EÚ dosahovala úroveň približne 29,7 miliárd eur, čo je mierne nižšia hodnota ako

maximum v hodnote 35,9 miliárd eur dosiahnuté v roku 2016, ale zodpovedá to takmer päťnásobku hodnotu z roku 2010 (2,1 miliardy eur) (Bickenbach a Liu 2018, s. 15). Údaje tiež ukazujú, že v drivej väčšine prípadov išlo o fúzie a akvizície, zatiaľ čo projekty na zelenej lúke tvorili iba asi 5 % z celkových priamych investície v posledných rokoch. Z geografického hľadiska sa čínske PZI do EÚ zameriavajú na ekonomiky vyspelejších členských štátov EÚ ako Francúzsko, Nemecko a Taliansko. Z odvetvového hľadiska sa boli investície sústredené najmä do sektoru dopravy, verejných služieb, infraštruktúry, IKT a hi-tech strojov a zariadení (Hanemann a Huotari, 2018).

V porovnaní s nárastom čínskych PZI v EÚ európske PZI v Číne vzrástli iba mierne. V poslednej dobe boli oveľa nižšie ako čínske priame zahraničné investície v Európe. Jeden z často spomínaných faktorov zodpovedných za pomerne zlý vývoj európskych PZI v Číne je veľké množstvo obmedzení pre európske spoločnosti so záujmov o investovanie v Číne.

Graf 2: Vývoj PZI Číny a EÚ v rokoch 2001-2017.

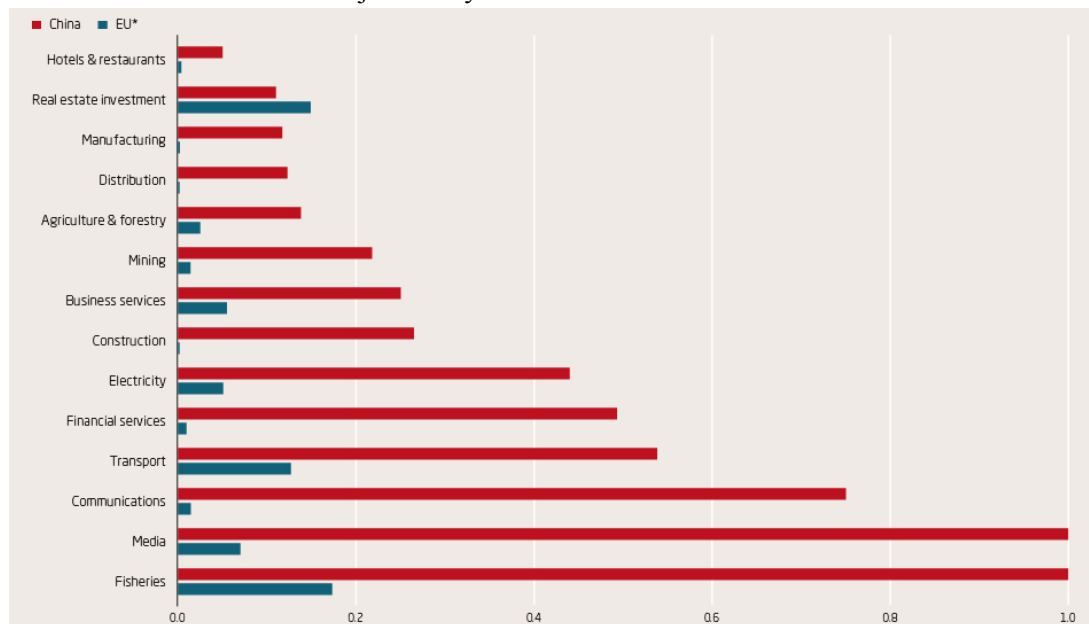

Prameň: autor na základe Rhodium Group, 2018.

Podľa indexu reštriktívnych obmedzení PZI je Čína jednou z najviac reštriktívnych ekonomík s ohľadom na PZI 68 zahrnutých krajín zahrnutých v tomto indexe. Iba tri štáty (Indonézia, Filipíny a Saudská Arábia) mali vyšší index (t. j. reštriktívnejšie politiky PZI) ako Čína v roku 2017. Napriek určitému zlepšeniu za posledné dve desaťročia, index reštrikcie PZI pre Čínu (0,32) je stále oveľa vyšší ako priemer OECD (0,07). Na druhej strane, takmer všetky štáty EÚ dosahujú jedny z najnižších úrovní reštrikcie PZI. V roku 2017 mala väčšina členských štátov hodnotu

indexu presne alebo pod úrovňou 0,04 a Rakúsko (0,11) bolo jediným členským štátom s hodnotou indexu nad priemerom OECD. Ako môžeme vidieť na grafe č. 3 jediným sektorom v ktorom je úroveň indexu vyššia v rámci EÚ sú investície do nehnuteľností. V ostatných sektoroch je viditeľná výrazná úroveň reštrikcií zo strany Číny.

Graf 3: Index reštrikcií PZI v jednotlivých sektoroch v roku 2016

Prameň: OECD, 2016.

Ako môžeme vidieť z údajov tabuľky č.1 stav čínskych PZI je najvyšší v Maďarsku, Poľsku a Rumunsku. Je to spôsobené zvýšenou angažovanosťou Číny v daných štátoch z dôvodu realizácie významných infraštruktúrnych projektov. Región Vyšehradskej skupiny, s výnimkou Slovenskej republiky, ktorá je narozdiel od susediacich štátov trochu v úzadí z hľadiska úrovne čínskych investícií, sa považuje za najvýznamnejší subregión v rámci SVE a rovnako aj celej iniciatívy 17+1. Ďalší pre Čínu strategický subregión je Západný Balkán, kde sa väčšina investícií sústreďuje najmä do Srbska a Chorvátska.

Hodnota čínskych PZI v EÚ v roku 2019 klesla o 33 %, z 18 miliárd eur v roku 2018 na 12 miliárd eur v roku 2019, čím sa ich celková hodnota vrátila na úroveň roku 2013. Pokles je v súlade s klesajúcou trajektóriou globálnych investícií Číny od roku 2016.

Tabuľka 1: Hodnota čínskych PZI v krajinách angažovaných v rámci platformy 17+1, v mil. USD.

<i>Štát</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>
Albánsko	6,95	7,27	4,78	6,42	7,11
Bosna a Hercegovina	7,75	8,60	4,34	4,34	16,70
Bulharsko	235,97	166,07	250,46	171,09	156,81
Chorvátsko	11,82	11,99	39,08	69,08	98,40
Česká republika	224,31	227,27	164,90	279,23	287,49
Čierna Hora	0,32	4,43	39,45	62,86	85,09
Estónsko	3,50	3,50	6,62	56,84	63,33
Grécko	119,48	48,08	182,22	242,47	231,02
Litva	12,48	15,29	17,13	12,89	9,81
Lotyšsko	0,94	0,94	1,02	11,70	11,63
Maďarsko	571,11	313,70	327,86	320,69	427,36
Poľsko	352,11	321,31	405,52	523,73	555,59
Rumunsko	364,80	391,50	310,07	304,62	428,27
Severné Macedónsko	2,11	2,10	2,03	36,30	21,09
Slovensko	127,79	82,77	83,45	99,29	82,74
Slovinsko	5,00	26,86	27,25	40,09	189,60
Srbsko	49,79	82,68	170,02	271,41	164,73

Prameň: Statistical Bulletin of China's Outward Foreign Direct Investment, 2019.

Z pohľadu sektorov boli roku 2019 spotrebné výrobky a služby hlavným cieľom čínskych investorov s celkovou koncentráciou 40 % celkového objemu investícií, čím predbehli automobilový priemysel. Regionálne sa prvýkrát od roku 2010 stala severná Európa najvyšším príjemcom čínskeho kapitálu a predbehla tak ekonomiky tzv. „Veľkej trojky“ (Nemecka, Francúzska a Spojeného kráľovstva).

Napriek zvýšenému európskemu dohľadu nad čínskymi investíciami v odvetviach súvisiacich s technológiami zostali informačno-komunikačné technológie v roku 2019 najvyšším odvetvím z hľadiska jednotlivých transakcií (s podielom 20 % zo všetkých transakcií) a na druhom mieste z hľadiska celkového objemu (2,4 miliardy eur). Najväčšou dohodou bolo zvýšenie podielu skupiny Jiangsu Shagang Group v britskej spoločnosti Global Switch, ktorá vlastní, prevádzkuje a vyvíja dátové centrá v Európe a Ázii. Akvizícia sa začala v roku 2016 a napriek citlivej povahe danej investície nebola v Spojenom kráľovstve vystavená konkurencií. Medzi ďalšie akcie patrila akvizícia spoločnosti Shenzhen Goodix Technology Co Ltd v oblasti hlasového a zvukového obchodu NXP Semiconductors (Holandsko) a akvizícia spoločnosti Data Artisans, nemeckého dátového startupu, spoločnosťou Alibaba. S investíciou v hodnote 1,3 miliardy eur sa na treťom mieste umiestnil automobilový priemysel:

najväčšou dohodou boli investície spoločnosti China Evergrande do švédskej NEVS. Doprava, verejné služby a infraštruktúra sa dostali na štvrté miesto s investíciami vo výške 0,8 miliardy eur. Najväčšou dohodou v tomto sektore bolo akvizíciu podielu spoločnosti National Grid v britskej sieti Cadent na prepravu plynu, najväčšej distribučnej siete zemného plynu v Spojenom kráľovstve (Kratz a kol. 2020, s. 14).

Je možné konštatovať, že rozdiely v alokácii čínskych PZI v Európe vychádzajú z komparatívnych výhod západných európskych štátov v porovnaní so strednou či východnou Európou alebo štátmi Balkánskeho polostrova (Kajánek 2019, s. 49).

Podľa Liu (2014) Čína neinvestuje vo všetkých krajinách strednej a východnej Európy v rovnakom rozsahu a kladie väčší dôraz na štáty s lepšími investičnými výhodami, vyvázenejšími „zloženými ukazovateľmi“ alebo „geografickými výhodami.“ (Liu 2014) Členovia EÚ ako Maďarsko a Poľsko majú tendenciu prilákať čínske investície s prísľubom ďalších možností rozšírenia na väčšie trhy EÚ. Maďarsko pritiahlo viac inštitúcií a čínskych podnikov financovaných Čínou ako ktorákoľvek iná krajina v regióne strednej a východnej Európy (Matura 2017).

Richet (2018) spomína niekoľko motívov vedúcich čínske spoločnosti do regiónu SVE:

- 1 Hospodárska a geografická oblasť, ktorú predstavuje 17 štátov SVE je v prvom rade súčasťou Novej hodvábnej cesty, ktorá sleduje dve trasy: a) na sever je vstup do Poľska, ktorý ju prechádza a vedie do Nemecka, na juh smeruje do Grécka, b) námorný priechod medzi oboma oblasťami vytvorením úseku spájajúceho južnú a severnú časť východnej Európy (Pireus-Budapešť);
- 2 Príležitosti pre čínske verejné firmy s nadmernou kapacitou, najmä v sektore infraštruktúry, ktoré prispievajú, najmä prostredníctvom investícií financovaných čínskymi bankami, k výstavbe diaľnic a prístavov v balkánskych krajinách, ktoré sa v Európskej únii zohľadňujú iba čiastočne;
- 3 „Efekt cielenia“ prostredníctvom investícií hlavných telekomunikačných skupín, ktoré už existujú alebo prebiehajú v iných krajinách regiónu; investície do sektorov, v ktorých má Čína odborné znalosti v odvetviach stredných a vyspelých technológií (jadrový priemysel), v tradičných a upadajúcich odvetviach v regióne (oceliarsky priemysel v Srbsku, uhoľné bane v Bosne, chemikálie v Maďarsku);
- 4 Pokus o vytvorenie regionálneho hodnotového reťazca okolo niekoľkých sektorov (automobilový priemysel v Bulharsku, Srbsku, Chorvátsku).
- 5 Cielenejšie, hoci obmedzené investície a spolupráca v špičkových odvetviach (pobaltské krajiny) (Richet 2018, s. 5).

Čínske investície sú riadené záujmom Číny angažovať sa v regióne SVE v snahe získať lepší prístup trh EÚ prostredníctvom dopravných kanálov a prepojení ako súčasť projektu Novej hodvábnej cesty. Po spustení Novej hodvábnej cesty začali čínske firmy intenzívnejšie investovať najmä pozdĺž trás Novej hodvábnej cesty (Kang et al., 2018).

Oehler-Şincai (2017, s. 13) skúmal rôznorodosť bilaterálnych väzieb 16 krajín s Čínou. Zostavil maticu, podľa ktorej rozdelil štáty na štyri skupiny na základe ich postavenia v rámci EÚ a postoja ku spolupráci vo formáte 16+1:

- Medzi aktívnych účastníkov patria Česká republika, Maďarsko, Poľsko a Srbsko. Všetci spomínané štáty sú euroskeptické a patria medzi strategických partnerov Číny.
- Medzi ambiciózných partnerov zaraďujeme Bulharsko, Lotyšsko, Macedónsko, Rumunsko a Slovinsko. Väčšina z nich sú eurooptimisti alebo euro-umiernení (okrem Bulharska, ktoré je euroskeptické).
- Medzi nasledovníkov patrí Chorvátsko, Estónsko, Litva a Slovensko. Tieto krajiny sú známe ako eurooptimisti alebo euro-umiernení.
- Medzi zaostávajúce štáty patrí Albánsko, Bosna a Hercegovina a Čierna Hora, ktoré sa označujú ako eurooptimisty alebo euro-umiernení.

Ako však Oehler-Şincai (2017, s. 13-15) ďalej dodáva, vyššia miera závislosti od trhu EÚ nie je zárukou pozitívneho vzťahu voči EÚ. Túto rôznorodosť a najmä negatívnejšie postoje určitých štátov voči EÚ dokáže Čína využiť vo svoj prospech v snahe realizovať svoje investičné projekty a zvýšiť intenzitu obchodných vzťahov. Z politickej roviny možno takéto aktivity Číny považovať za hrozbu narúšajúcu celistosť a jednotnosť EÚ.

Implikácie, ktoré umožnili Oehler-Şincaiovi (2017) vytvoriť maticu rozdeľujúcu štáty zoskupené v rámci platformy 16+1 (v súčasnosti 17+1) na štyri skupiny nás viedlo k analýze vzájomných obchodných vzťahov 17 štátov s Čínou uvedených v tabuľke 1.

Na prvý pohľad môžeme z údajov tabuľky 2 spozorovať výrazne asymetrický charakter obchodných vzťahov. Najvyšší obchodný deficit dosahujú práve štáty, ktoré sú z pohľadu celkovej hodnoty exportu najvýznamnejšími partnermi Číny v regióne SVE. Spomedzi subregiónov je V4 a najmä Poľsko, Česká republika a Maďarsko zdrojom veľkej asymetrie vo vzájomných obchodných vzťahoch. Veľmi perspektívnym je pre Čínu práve Západný Balkán. Štáty ako Čierna Hora, Bosna a Hercegovina a Albánsko zaostávajú za ostatnými z hľadiska angažovanosti v rámci platformy 17+1. Dáta nám ukazujú relatívne vysokú mieru závislosti na Číne a v porovnaní s ostatnými štátmi vyššie podiely exportu do Číny, vedúce k výrazne nižšej negatívnej obchodnej bilancii.

Tabuľka 2: Export a import štátov v rámci platformy 17+1 v roku 2018

<i>Štát</i>	<i>Export do Číny (v mil. USD)</i>	<i>Podiel exportu do Číny (v %)</i>	<i>Import z Číny (v mil. USD)</i>	<i>Podiel importu z Číny (v %)</i>	<i>Obchodná bilancia</i>
Čierna Hora	16,57	3,56%	302,22	10,06%	-285,65
Lotyšsko	187,63	1,25%	577,83	3,10%	-390,2
Albánsko	52,74	1,83%	498,57	8,39%	-445,83
Severné Macedónsko	65,26	0,94%	523,22	5,78%	-457,96
Bulharsko	901,09	2,67%	1555,56	4,10%	-654,47
Bosna a Hercegovina	22,36	0,31%	808,08	6,95%	-785,72
Litva	222,73	0,67%	1009,31	2,77%	-786,58
Chorvátsko	158,42	0,92%	952,4	3,39%	-793,98
Estónsko	221,05	1,24%	1670,17	8,42%	-1449,1
Srbsko	91,73	0,48%	1603,04	8,34%	-1511,3
Slovinsko	360,22	0,99%	2259,72	6,23%	-1889,5
Grécko	1063,82	2,69%	4241,22	6,51%	-3177,4
Slovensko	1609,5	1,72%	5543,25	5,97%	-3933,8
Maďarsko	2371,48	1,91%	6377,35	5,43%	-4005,9
Rumunsko	883,55	1,10%	5211	5,32%	-4327,5
Česká republika	2583,49	1,28%	26052,1	14,09%	-23469
Poľsko	2501,43	0,96%	30972,4	11,57%	-28471

Prameň: autor na základe údajov Svetovej banky, 2019.

5 MECHANIZMUS KONTROLY PZI V EÚ

V súčasnosti neexistuje centralizovaný mechanizmus na úrovni EÚ kontrolujúci PZI z dôvodu verejného poriadku alebo bezpečnosti. Taktiež neexistuje žiadna formálna koordinácia členských štátov a Európskej komisie v tejto oblasti. Zároveň asi polovica krajín EÚ - vrátane najväčších ekonomík, Nemecka, Francúzska a Talianska – majú zavedený vnútroštátny skriningový mechanizmus PZI. (Grieger 2017).

Súčasnú zmenu skriningových mechanizmov FDI v rámci jednotlivých členských štátov sprevádza rastúci počet žiadostí o zriadenie celoeurópskeho rámca pre skrining PZI. Európska komisia predložila návrh nariadenia na vytvorenie rámca pre skrining PZI do Európskej únie v septembri 2017. Nariadenie má v úmysle ustanoviť zákonnú istotu pre členské štáty a zabezpečenie koordinácie a komunikácie v rámci celej EÚ. Napriek tomu však nestanovil jednotný skriningový mechanizmus PZI platný v celej EÚ.

Podľa návrhu môžu krajiny EÚ zachovať, zmeniť, doplniť alebo prijať mechanizmy skriningu PZI z dôvodov bezpečnosti alebo verejného poriadku, ale nie sú povinné urobiť tak. Navrhované nariadenie predstavuje zoznam faktorov, ktoré sa

môžu zohľadniť pri detekčnej kontrole z dôvodu bezpečnosti alebo verejného poriadku. Tieto faktory zahŕňajú potenciálne účinky na kritickú infraštruktúru, technológiu, bezpečné dodávky kritických vstupov alebo prístup k možnosti kontroly citlivých informácií.

Pokiaľ ide o vykonávanie skrínungu PZI v EÚ existujú argumenty v prospech úzkej koordinácie medzi členskými štátmi alebo dokonca čiastočnej centralizácie skrínungu PZI na úrovni EÚ (Bickenbach a Liu 2019, s. 19).

Na základe podnetov zo strany členských štátov a potenciálnych hrozieb, ktoré môžu predstavovať niektoré investície prijala EÚ v marci 2019 Nariadenie o skrínungu PZI. Po prvýkrát sa zavádza mechanizmus na úrovni EÚ na koordináciu skrínungu zahraničných investícií, ktorý vo veľkej miere ovplyvní bezpečnosť a verejný poriadok Únie a jej členských štátov. Tento mechanizmus je založený na povinnosti vymieňať si informácie medzi členskými štátmi a Komisiou, ako aj na možnosti Komisie a členských štátov vydávať stanoviská a pripomienky k osobitným transakciám. Uplatňovanie tohto mechanizmu sa začne 11. októbra 2020. Komisia a členské štáty už spolupracujú s cieľom prispôsobiť vnútroštátne mechanizmy skrínungu a zabezpečiť úplné a rýchle vykonávanie nariadenia na úrovni EÚ a na vnútroštátnej úrovni (Európska komisia, 2020).

6 ZÁVER

Čína umožnila vznikom platformy 16+1 formalizovať vzťahy s krajinami SVE a zabezpečiť si nové exportné trhy pre svoj tovar. Pre región SVE to znamená príležitosť využiť potenciál čínskeho kapitálu na realizáciu veľkých investičných projektov. Čínske motívy za vznikom platformy 16+1 sú primárne ekonomické, avšak politickým pozadím môže byť snaha o získanie spojencov a možnosť diverzifikácie diplomatických vzťahov.

Od roku 2010 sa výrazne zvýšil prílev čínskych PZI do Európy. I keď v ostatnom období došlo k malému utlmeniu celkovej hodnoty PZI oproti vrcholu z roku 2016 stále však predstavuje významný zdroj investícií.

Najvýraznejšia prekážka pre zlepšenie vzájomných vzťahov je vysoká miera asymetrie vyplývajúca z markantného rozdielu medzi exportom 17 krajín do Číny a na druhej strane niekoľkonásobne vyššom čínskom importe. To sa odzrkadľuje v zápornej obchodnej bilancii pri obchode s Čínou. Určité zlepšenie by mohlo priniesť zníženie miery reštrikcií pre zahraničných investorov, ktorí majú záujem o rozšírenie svojich investičných aktivít na čínsky trh. Čína patrí k jednej z najreštriktívnejších ekonomík z pohľadu možnosti vstupu zahraničnými investíciami do krajiny. Niektoré sektory ako médiá a rybolov sú pre zahraničné investície úplne uzavreté. Vysoká miera reštrikcií predstavuje pre potenciálnych investorov veľkú prekážku. Situácia sa však z krátkodobého hľadiska nemá tendenciu výrazne zmeniť k lepšiemu.

Na druhej strane pociťuje EÚ obavy o bezpečnosť investícií realizovaných obchodnými partnermi mimo Európy, predovšetkým Čínou. Z tohto dôvodu po diskusiách a návrhoch niektorých členských štátov prijala Európska komisia v roku 2019 Nariadenie o skríningu, ktoré zavádza mechanizmus kontroly s cieľom zabezpečiť ochranu a bezpečnosť vnútorného trhu EÚ. Najbližšie obdobie nám ukáže, ako efektívne sa bude realizovať koordinácia na celoeurópskej úrovni a v rámci členských štátov.

Platforma 17+1 predstavuje unikátnu príležitosť pre štáty v regióne SVE zlepšiť svoje postavenie a znížiť medziregionálne rozdiely v rámci EÚ. Doteraz však nedošlo naplneniu ambiciózných cieľov, ktoré si Čína stanovila pri vzniku platformy. Niektoré štáty sú viac angažované v obchodných vzťahov s Čínou, čo môže byť dané euroskeptickým postojom vrcholných predstaviteľov. Platforma 17+1 so sebou prináša celý rad príležitostí a výziev pre región SVE a EÚ. Budúce smerovanie a vývoj tejto spolupráce bude záležať predovšetkým na pozícií Číny a jej investičných zámeroch.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. BALÁŽ, P. et al. (2010): *Medzinárodné podnikanie*. Bratislava: Sprint dva. 546 s. ISBN 978-80-89393-18-3.
2. BALÁŽ, P. – HARVÁNEK, L (2015): Možnosti spolupráce 16 krajín strednej a východnej Európy s Čínou a pozícia Slovenskej republiky. In: *Studia commercialia Bratislavensia*, 2015, roč. 8, č. 30, s. 165-179.
3. BICKENBACH, F. – LIU, W. H. (2018): Chinese direct investment in Europe – Challenges for EU FDI Policy. In: *CESifo Forum*, 2018, roč. 19, č. 4, s. 15-22. Dostupné na internete: <<https://www.cesifo.org/DocDL/CESifo%20Forum-2018-4-bickenbach-liu-chinese-FDI-december.pdf>>.
4. CUIRTIN, H. (2019): The “16+1” Becomes the “17+1”: Greece Joins China’s Dwindling Cooperation Framework in Central and Eastern Europe. In: *China Brief*, 2019, roč. 19, č. 10, s. 18-22. Dostupné na internete: <<https://jamestown.org/wp-content/uploads/2019/05/Read-the-05-29-2019-CB-Issue-in-PDF2.pdf?x41867>>.
5. Ekathimerini (2019): Greece joins China’s 16+1 initiative. [Online.] In: *Ekathimerini*, 2019. [Citované 11.8.2020.] Dostupné na internete: <<https://www.ekathimerini.com/news/239502/greece-joins-chinas-16-1-initiative/>>.
6. Európska komisia (2020): Coronavirus: Commission issues guidelines to protect critical European assets and technology in current crisis. [Online.] In *Európska komisia*, 2020. [Citované 13.8.2020.] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_528>.

7. GRIEGER, G. (2017): Foreign Direct Investment Screening: A Debate in Light of China-EU FDI Flows. [Online.] In: *European Parliamentary Research Service*, 2017. [Citované 14.8.2020.] Dostupné na internete: <[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/603941/EPRS_BRI\(2017\)603941_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/603941/EPRS_BRI(2017)603941_EN.pdf)>.
8. HANEMANN, T. – HUOTARI, M. (2018): *EU-China FDI: Working towards Reciprocity in Investment Relations*. [Online.] New York: Mercator Institute for China Studies and Rhodium Group, 2018. 44 s. [Citované 15.8.2020.] ISSN (Online) 2509-5862. Dostupné na internete: <https://merics.org/sites/default/files/2020-04/180723_MERICS-COFDI-Update_final_0.pdf>.
9. MOFCOM (2012): China's Twelve Measures for Promoting Friendly Cooperation with Central and Eastern European Countries. [Online.] [Citované 8.8.2020.] Dostupné na internete: <https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/wjbispg_665714/t928567.shtml>.
10. JAKÓBOWSKI, J. (2018): Chinese-Led Regional Multilateralism in Central and Eastern Europe, Africa and Latin America: 16+1, FOCAC and CCF. In: *Journal of Contemporary China*, 2018, roč. 27, č. 113. Dostupné na internete: <<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10670564.2018.1458055>>.
11. KAJÁNEK, T. (2019): Súčasný stav čínskych investícií v Európskej únii so zreteľom na Vyšehradskú skupinu. In: *Almanach*, 2019, roč. 14, č. 4, s. 47-58. Dostupné na internete: <https://fmv.euba.sk/www_write/files/dokumenty/vedavyskum/almanach/Almanach_4_2019.pdf>.
12. KANG, L. – PENG, F. – ZHU, Y. – PAN, A. (2018): Harmony in Diversity: Can the One Belt One Road Initiative Promote China's Outward Foreign Direct Investment? In: *Sustainability*, 2018, roč. 10, či 9, s. 1-28. Dostupné na internete: <<https://www.mdpi.com/2071-1050/10/9/3264/htm>>.
13. KOWALSKI, B. (2017): China's foreign policy towards Central and Eastern Europe: the "16+1" format in the South-South cooperation perspective. Cases of the Czech Republic and Hungary. In: *Cambridge Journal of Eurasian Studies*, 2017, č. 1, s. 1-16. Dostupné na internete: <<https://access.portico.org/Portico/auView?auId=ark:%2F27927%2Fphwc002hvv>>.
14. KRATZ, A. – HUOTARI, M. – HANEMANN, T. – ARCESATI, R. (2020): Chinese FDI in Europe: 2019 Update. [Online.] In: *Mercator Institute of China Studies*, 2020. [Citované 15.8.2020.] Dostupné na internete: <https://www.rhg.com/wp-content/uploads/2020/04/MERICS-Rhodium-Group_COFDI-Update-2020-2.pdf>.

15. LIU, Z. (2014): The Analysis of China's Investment in V4. In: *Current Trends and Perspectives in Development of China-V4 Trade and Investment*. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 2014. s. 24-36. ISBN 978-80-225-3894-7.
16. MATURA, T. (2017): Chinese Investment in Hungary: Few Results but Great Expectations. In: SEAMAN, J. – HUOTARI, M. – OTERO-IGLESIAS, M. (eds.) (2017): *Chinese Investment in Europe: A Country-Level Approach*, Paríž: The European Think-tank Network on China, 2017. s. 75-80. ISBN 978-2-36567-810-0.
17. OEHLER-ŞINCAI, I.M. (2017): The 16+1 Process: Correlations between the EU Dependency/Attitude Matrix and the Cooperation Intensity with China. In: *16 Plus 1 High Level Academic Platform*, 2017. Dostupné na internete: <<https://16plus1.files.wordpress.com/2017/12/info-cctb-paper-september-2017.pdf>>.
18. PRZYCHODNIAK, M. (2021): "17+1" Summit: The Crisis in China-Central Europe Cooperation. [Online.] In *The Polish Institute of International Affairs*, 2021. [Citované 8.5.2021.] Dostupné na internete: <https://pism.pl/publications/171_Summit_The_Crisis_in_ChinaCentral_Europe_Cooperation>.
19. RICHEL, X. (2018): The 16+1 Format: Chinese presence in fragmented markets on the periphery of Europe. In: *16+1 Cooperation and China-EU Relationship*. Budapešť: China-CEE Institute, ISBN: 978-615-81063-3-7 s. 4-23.
20. SZCZUDLIK, J. (2015): Coming Out of the Shadows: The Polish Perspective on China-Central and Eastern Europe Relations. In: *International Issue & Slovak Foreign Policy Affairs*, 2015, roč. 24, č. 3, s. 49-59. Dostupné na internete: <<https://www.jstor.org/stable/26591868?refreqid=excelsior%3Acfaac0ae45eee4e8242d1b33b0bc161c>>.
21. SZCZUDLIK, J. (2019): Seven Years of the 16+1: An Assessment of China's 'Multilateral Bilateralism' in Central Europe. In: *IFRI Policy Papers: Asie.Visions*. Paríž: French Institute of International Relations, 2019. č. 10, 36 s. ISBN 979-10-373-0024-9. Dostupné na internete: <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/szczudlik_161_2019.pdf>.
22. TURCSÁNYI, R. (2016): *Postavenie a možnosti spolupráce Slovenska s Čínou v rámci platformy 16+1*. Bratislava : Inštitút ázijských štúdií/CENAA, 2016. 55 s. ISBN 978- 80-971575-1-7.
23. VANGELI, A. (2018): Global China and Symbolic Power: The Case of 16 + 1 Cooperation. In: *Journal of Contemporary China*, 2018, roč. 27, č. 113, s. 674–687.

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava
2021, Volume XIX., Issue 2, Pages 174 – 191

ISSN 1336-1562 (print), ISSN 1339-2751 (online)

Submitted: 13. 4. 2021 | Accepted: 4. 6. 2021 | Published 15. 6. 2021

REGULAČNÝ MECHANIZMUS INVESTIČNÉHO ROZVOJA REGIÓNU: UKAZOVATELE A STRATEGICKÉ IMPERATÍVY

REGULATORY MECHANISM OF INVESTMENT DEVELOPMENT OF THE REGION: INDICATORS AND STRATEGIC IMPERATIVES

Lidiia Karpenko¹, Mykola Izha²

Článok skúma moderné nástroje budovania regulačných mechanizmov rozvoja investícií, ktoré majú špeciálny súbor ukazovateľov a strategických imperatívov. V článku je skúmaný funkčný aspekt a uvedený systém indikátorov investičného projektu regionálneho rozvoja. Predstavené sú počty všeobecných aktívnych princípov rozvoja stratégie. Článok predstavuje inštrumentálny základ pre extrapoláciu a budovanie inovatívneho a investičného rozvoja regiónu. Skúmajú sa koncepčné základy možných rizík a základná ekonomická interpretácia v medzinárodnom podnikaní. V praktickej časti článku sa uvádza ekonomické a štatistické skúmanie priamych zahraničných investícií v Odeskej oblasti. V článku je navrhovaná systematizácia hlavných ukazovateľov používaných v ekonomických a štatistických metódach na predpovedanie úrovne rizika pri hodnotení efektívnosti investičných projektov.

Kľúčové slová: priame investície, rozvoj investícií, investičná stratégia, hrubý regionálny produkt, kvalitatívne ukazovatele, rigiálny rozvoj

Paper investigates the modern instruments for building the regulatory mechanism of investment development that has special platform of indicators and strategic imperatives. The functional aspect is investigated in the work and the system of indicators of investment project of the regional development. Numbers of active general principles of strategy development are presented as well. Paper presents an instrumental basis for extrapolating and building innovative and investment development of the region. The conceptual bases of possible risks and the essential economic interpretation in international business are examined. The practical side of the work is

¹ Prof. Lidiia Karpenko, DrSc., Odessa Regional Institute for Public Administration of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Genueska 22, 65009 Odessa, Ukraine, e-mail: lidiako888@gmail.com

² Prof. Mykola Izha, Odessa Regional Institute for Public Administration of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Genueska 22, 65009 Odessa, Ukraine, e-mail: director@oridu.odessa.ua

expressed by the economic and statistical investigations of foreign direct investment in Odessa region. In this paper, authors propose systematisation of the main indicators which are used in economic and statistical methods for predicting the level of risk in assessing the effectiveness of investment projects.

Keywords: direct investment, investment development, investment strategy, gross regional product, qualitative indicators, territorial development

JEL: M21, M29, O16

1 INTRODUCTION

The current state of economic and social development of Ukraine requires an understanding of the effective role of investment policy in the economic system of the state. A kind of catalyst for economic development of any country is studied. The investment process is considered as a vector of strategic development and forms the basis for successful socio-economic development of the state and its regions. Activation of investment processes and effective increase of investments are important factors in the implementation of structural reforms in the economy and the implementation of innovation and investment model of development in Ukraine. Therefore, the implementation of current and long-term objectives of economic and social reforms today requires not only a comprehensively balanced and sound investment policy, but also the formation of effective mechanisms for regulating investment processes, taking into account the current state of economic development.

Investigating the mechanisms of public administration in Ukraine, the target, functional, methodological, information-analytical and instrumental parts are need to be identified. Giving a positive assessment of this proposal, we note that the mechanism of systematic management of development processes in the region should have a structure, correlate with the structure of tasks and functions, be systemically integrated, take into account their purpose and content, strengthen its flexibility and adaptability to systemic transformation changes and present it as a mechanism for systematic management of regional development processes.

Numerous economic studies, the implementation of joint business projects and the mentality of Ukrainian society have proven the need to attract foreign investment for the progressive future of Ukraine and the achievement of European living standards. Foreign capital can significantly influence the introduction of technical innovations and advanced technologies in the area of production, provision of financial and non-financial services and the quality of management in the real and financial sectors of the economy. Undoubtedly, foreign investment as a source of capital is more attractive than credit resources, which multiply the total public debt. And their limited scope necessitates concentration on the most significant problems and trends that must be taken into account when improving the investment climate and optimizing the business environment (Elton and Gruber, 2014).

2 LITERATURE REVIEW

The main goal of the macroeconomic policy strategy is to provide conditions for stable long-term growth, which would contribute to the structural-innovative and

social reorientation of the economy as well as to the formation of a favourable investment environment. The results of basic research embodied in domestic and foreign literature clearly indicate that the processes of economic renewal and growth are determined by the size and structure of investments, and the quality and speed of their implementation. A wide range of issues related to research in the area of investment activity and attracting foreign investment in order to improve the investment climate are reflected in the works of domestic and foreign scientists and economists. It is also clear that academic economists had an impact on policy.

Ilysheva and Krylova (2014) in their work paid attention to accounting, analysis and strategic management of innovation activity. Elton and Gruber (2014) investigate the question of modern portfolio theory and investment analysis. Pearce (2013), for instant, had dedicated his works to strategic management, formulation, implementation, and control. Lipkova (2012) explore development issues of innovation policy of the European Union. Research in the formation of international strategies is incorporated in Lipkova and Bohac (2016). Mraz and Zubro (2016) investigate the issues of the formation of state policy, the establishment of state boundaries in modern globalization changes. Kukosh (2018) explores investment potential of the region from the standpoint of districts using the method of multidimensional scaling. Karpenko (2019, 2020) is working on the issues of innovative trends in the process modelling of international strategies and the systematic of fundamental factor models. Drobyazko (2020) presents innovative methods for the development of economic (business) security at the micro and macro levels. Thus, the chosen research topic is relevant, requiring constant improvement and elaboration of ways to optimize investment activity.

3 RESEARCH GOAL

The aim of the work consists of studying the regulatory mechanism of investment development of the region that has special platform of indicators and strategic imperatives. Authors systematized the instrumental base for extrapolating and building the prognostic validity of international investment activity at the territorial level. The empirical part of the work is expressed by the economic and statistical investigations of foreign direct investment in targeted region. In this paper, authors propose systematisation of the main indicators which are used in economic and statistical methods for predicting the level of risk in assessing the effectiveness of investment projects. Three key factors in investment analysis and characteristic of their application for evaluating investment processes and justifying the development of international strategies, their variability and optimality are proposed. In the article there are methodical approaches to test the reasonableness of price: earnings per share, dividends, price range. Therefore, the mechanism of systematic management of the sustainable processes and balanced development of all territories of the regions should

be implemented within the pilot organizational project. The main tools of the development of the organizational project mechanism and their stages are proposed.

4 DATA AND METHODOLOGY

There are two broad procedures used by investors to select stocks and take the final decision to invest. One is called the *fundamental procedure*, and the other is *technical procedure*. Investors usually choose between these procedures for their method of operation, but some combine parts of the two procedures. In the fundamental approach, the investor studies the company, its industry, and its market and tries to understand what makes the company run and what its future will be. The technician pays more attention to the stock market than to the individual company, expecting to make more money from the price movement caused by different stock market forces than by the progress achieved by a particular company through business processes. Both of these procedures enable investors to gain profits, but there are great differences.

In the fundamental approach, the investor is looking for companies to grow and increase in value over a long time period. The pie gets bigger and everyone benefits – customers, employees, and shareowners. Three companies widely held by NAIC members are good examples of fundamental growth. NAIC members started buying these companies twenty years ago with the expectation that they would continue to grow, and the companies are now many times the size they were when the clubs made their first purchases. The companies are AFLAC, McDonald's, and RPM. Clubs started to buy McDonald's when it had a couple hundred stores; now it has thousands. Its stock price has multiplied many times. The company whose growth is driven by management can produce tremendous results for the investor. NAIC's stock study procedures are designed to help you identify such companies.

In case of technical approach, the goal is usually to catch fairly quick price moves. These moves are caused more often by conditions in the stock market itself than by the nature of the individual security, although there are technical procedures involving market factors concerning only one particular company. Usually profits of 20 to 50% are taken when they become available, and holding the stock for long-term growth is not contemplated. The result is that the first to bail out reap the largest profits. The latest in and slowest out make less or lose.

Peper use some of basic macroeconomic indicator as well. *Gross regional product (GRP)* is an indicator that measures gross value added, calculated by excluding intermediate consumption volumes from the total gross product. At the national level, the GRP corresponds to the gross national product. It is one of the basic indicators of the national accounts system. It is calculated at the level of industries and sectors by the production method as the difference between the output of goods and services and intermediate consumption formed from the value of goods and services that are transformed or completely consumed in the production process. The term "gross" indicates that the indicator is determined before deducting consumption of fixed capital. Gross regional product is calculated in current basic and market prices (nominal volume of gross regional product), as well as in comparable prices (real volume of gross regional product).

Inflation, measured by the annual growth of the implicit *GDP deflator*, measures the rate at which prices change in the economy as a whole. The implicit *GDP deflator* is the ratio of GDP at current local prices to GDP at constant local prices.

Foreign direct investment (FDI) is a long-term investment of material assets by non-resident companies in the country's economy (for example, for the organization and construction of enterprises). It is calculated in million USD.

Foreign direct investment is the most demanded form of capital investment for developing economies, as it allows the implementation of large projects; in addition, new technologies, new corporate governance practices, etc. are entering the country.

Econometric modelling begins with a preliminary analysis of statistical data, which may include descriptive statistics for each variable (mean, variation, stationary, etc.), an assessment of the strength and direction of the relationships between indicators (correlation, scatter plots, etc.).

In the practice of statistical analysis of the main macroeconomic indicator – *Gross Domestic Product (GDP)*, it is customary to calculate not the aggregate index (1), but the average harmonic equation (2). Aggregate index is expressed as:

$$I_p = \frac{\sum p_1 Q_1}{\sum p_0 Q_1} \quad (1)$$

Average harmonic index is expressed as follows:

$$I_p = \frac{\sum p_1 Q_1}{\sum \frac{p_1 Q_1}{i_p}} \quad (2)$$

where: I_p is consolidated price index, i_p is GDP deflator and $p_1 Q_1$ is value of goods and services produced in the reporting period.

The calculation of the price index according to equation 2 shows the ratio of new and old prices for goods and services produced in the reporting period. This index is part of the system of indices that allows you to assess the impact of quantity of goods and services (Q) and prices (p) on the dynamics of their value.

Attracting foreign direct investment (FDI) and socio-economic development of the region are interrelated processes. It is considered expedient to assess the impact of FDI revenues, as a factor, on a number of effective indicators of socio-economic development of the Odessa region. The financial component covers two dependent variables: foreign direct investment and unemployment in the region. In order to avoid the phenomenon of multicollinearity, all other factors with low impact on GRP were excluded from the regression model. The differentiation of these factors makes it possible to investigate the degree of influence of each of them on the dynamics of GRP, as well as the time lag during which their effect is manifested on the basis of correlation and regression analysis and the method of statistical equations.

The method of statistical equations of dependences allows solving the following problems: identification of the main direction of development (trend), substantiation of forecast levels of economic phenomena, assessment of the intensity of the use of factors that shape the development of the economic phenomenon in the dynamics. The study provides an analytical basis for integrated management analysis of innovation and investment activities of the particular region or number of enterprises in a competitive environment. It also allows determining the investment potential of the region through the use of predictive validity.

5 KEY RESEARCH FINDINGS

The National Association of Insurance Commissioners (NAIC) serves to protect the public interest, promote competitive markets, and improve the state regulation of insurance. The NAIC Financial Data Repository (Database) is updated every year by the National Association of Insurance Commissioners (NAIC) on behalf of and at the direction of its members, the state insurance commissioners.

Participation in the Database provides essential data for the Insurance Regulatory Information System (IRIS) Financial Ratio Reports, risk-based capital analysis, and other solvency-related reviews of individual companies, including reporting compliance and financial analysis. This serves to assist in preventing insolvencies for which liability is imposed on insurers under state guaranty fund laws. It also serves several other regulatory information needs, such as mandated: experience analysis for particular lines or sub lines for individual companies and groups; general market structure and performance analysis; and statistics by company, groups or the industry as a whole. It is extremely important that all filings are accurate, complete, and timely. The NAIC will be working to ensure that companies have complied with electronic filing requirements and financial reporting requirements contained in the Blanks, Annual Statement Instructions and Purposes and Procedures Manual of the NAIC Investment Analysis Office, and any data validation failures are resolved.

Today's most successful investment clubs with assets of hundreds of thousands dollars, a million dollars, or more started out, years ago, with only a few dollars. Most of the members in those clubs had no previous stock market experience, and their investment funds were limited, as was the time available to devote to club activities. Yet they've achieved results that would make many professional investors envious. With the basic principles recommended by NAIC and practiced by successful clubs in the past, you can apply a consistent philosophy aimed at long-term, proven investment objectives (Ilysheva and Krylova, 2014). Since 1951, these simple rules have led investors to consistently superior results.

Principle 1: Invest Regularly, Regardless of the Market Outlook. When you start investing, you may be nervous about timing. What if you commit your capital and the market immediately heads south? Could there be another Black Monday, or worse, after your money is invested?

Time and experience will help allay these fears. The market's overall trend for decades has been upward, at an average annual compound rate of about 10% percent despite intermittent cycles of boom, recession, depression, and recovery. Once you

recognize the rhythm of market cycles, fluctuations will no longer distract you; instead, you'll welcome market dips as buying opportunities.

Investors minimize risk when they purchase shares they intend to hold as long as the business operates successfully (Kukosh, 2018). In contrast, *speculators* who try to forecast near-term market fluctuations magnify their risk tremendously. We've found that half of all investment clubs go out of business within the first eighteen months because of conflict between those who believe in long-term investing and those advocating speculative trading. Be sure your members agree on a long-term philosophy before you get started.

Principle 2: Reinvest All Earnings. Put your investment earnings back into the market. This will let you maximize your profits through compounding, so you'll earn more than you would have just by keeping your original capital at work.

Principle 3: Invest in Growth Companies (Kukosh, 2018). Buy shares in businesses whose sales and earnings are moving ahead faster than the gross domestic product, and whose records suggest they will be far more valuable five years in the future.

Principle 4; Diversify to Reduce Risk (Karpenko, 2018). Some of your selections will be great successes, while others will post disappointing results. Since it is impossible to predict the future with certainty, you cannot expect every outcome to reach your forecast. With diversification, you need only realize an *average* advance that meets your goal; an occasional mistake will not prove disastrous.

The next step we are going to research key *factors in investment analysis*. Club members should agree that no stock will be purchased without advance analysis. Members are not expected to become professional stock analysts although many investment club members have done so. However, you should become proficient in applying a few essential tests to enhance your prospects for success and reduce your risk in buying and selling stocks.

As you pursue your goal of achieving 100% appreciation within five years, your members should analyze every prospective purchase for (1) the company's management capability, as evidenced by growing sales and earnings, pre-tax profit margin, and superior return on stockholders equity; and (2) a reasonable current share price that can be expected to rise as financial results improve in the future.

Management Capability. The drive of a corporation's management is the single most influential element of growth. When investment clubs give undue attention to industry outlook ("Health care is bound to grow") or the product of a company ("Fat-free food ingredients are certain winners"), they ignore, to their later regret, that only the best-led companies succeed over the long run. Growth is most reliable when it is produced by good management. Apply these three tests of management:

1. *Rate of growth:* Other factors being equal, over the long term an investment is likely to increase in value at about the same rate that sales grow. The companies you select as possible investments for your club should be those whose sales have increased at least at the expected rate for their size as described above. Further, each company should offer the promise of continuing advances.

2. *Pre-tax profit margin:* This margin is calculated by deducting costs from sales and then dividing the result, profit before taxes, by sales (see equation 1):

$$\frac{\text{Pre-tax profit (Sales - Costs)}}{\text{Sales}} = \% \text{ Pre-tax profit} \quad (1)$$

Comparison with other companies in the same industry will show whether the margin is average, better than typical, or under par. Obviously, a higher margin is preferable. Warning bells should ring if the margin is far above the averages of other companies. That could mean there's a distortion in the way profits are being reported, and chances are the high rate won't be repeated. If the high margin is for real, competition will be quickly attracted.

3. *Earnings on stockholders' equity*: Another mark of good management is a high percentage of earnings on stockholders' equity (which is net earnings divided by the sum of the value of preferred stock, common stock, and retained earnings). Compare the company being considered with others in the same industry. The same caveat applies as before: An unusually high rate of return may indicate distortion in the numbers or a temporary advantage (Karpenko, Izha, Rachynskyi 2020).

The three basic tests above should be employed from the outset on every stock you study. There are three ways to test for reasonableness of price (Karpenko and Pashko 2019).

1. *Earnings per share*. Earnings should be growing on a per-share basis at approximately the same rate as sales. Under occasional market conditions, you will find growing companies – particularly smaller ones – that can be bought for no more than the sum of the estimated earnings per share for the next five years. This situation is rarely found, but when it is, you have an exceptional buying opportunity.

2. *Dividends*. Generally speaking, a quality growth company pays out no more than half of its earnings; the remainder is retained to build the business. If you as an investor can expect over the years a dividend yield of 4 to 6 percent on the price paid for the stock, with retained earnings devoted to fuelling growth, you can also anticipate stock price appreciation. When the stock you're considering has a track record of rapid growth in sales and earnings per share, be content with a relatively modest payout. The company can probably achieve greater value for you in building the business than you can attain elsewhere with your dividends.

3. *Price range*. Study the price range of the stock over the past five years. If you review the lows, you'll get a sense of where the stock might be bought at some point during the year to come. Looking at the highs, you'll see where the stock might be sold, should the club wish to sell. Although this is admittedly a rough test, it gives you a good general guideline for recognizing an excessively high current price.

The purpose of the mechanism of system management of regional development processes (hereinafter – the system management system) is a systemic comprehensive targeted impact on providing conditions for interaction, complementarily and mutual support of the main, auxiliary and service processes of regional development to achieve development goals and stimulate support for its positive trends. The mechanism of system management should influence formation of consistent target orientation of service of processes of regional development by system influence on quality of realization the tasks by components of development

management with observance of concept principles of sustainable development of Ukraine, allocation of general purposes and definition of technologies of their achievements.

Thus, the mechanism of system management of regional development processes can be described as a set of local and integrated management mechanisms, interconnected goals, purpose, content and structure of tasks and functions of system objects of management, capable of forming and providing system influence on all elements of controlled development processes due to the cumulative approach, which provides unity in the choice of ways of further development, the use of comparable algorithms and methods of systemic impact.

The structure of the system control mechanism is characterized by multi-plane, multi-subjectivity and multi-step construction (Lipkova 2012). The system of evaluation of the results of its influence also becomes multicriteria. Therefore, the mechanism of systematic management of the sustainable processes, balanced development of all territories of the regions should be implemented within the pilot organizational project (Lipkova and Hovorkova, 2018).

The main tasks of the development of the organizational project mechanism are proposed to be carried out in stages (Table 1).

Table 1: Stages of development of organizational project mechanism

<i>Stage</i>	<i>Content</i>
Theoretical – theoretical definition of theoretical components of the system management mechanism	<ul style="list-style-type: none"> – Definition of general categories of regions sustainable development that do not claim full use in operational activities in specific conditions of sustainable development, namely: region, system features of the regional economy, system elements, factors of influence, processes. – Definition of the conceptual apparatus of development of territories. – Definition of the list of the basic processes of development and kinds of activity concerning their maintenance in the territory of regions in system "the nature – a society – the person". – Identification of contradictions in the strategy and practice of the region development and means of overcoming them
Experienced research of features of region as sphere of the mechanism application of system management	<ul style="list-style-type: none"> – Installation of systemic elemental economic and spatial structure of the region, types and structure of resources, types of activities, development processes, technologies used and tools for their implementation. – Analysis of the development goals of the components and their communication and orientation. – Defining mechanisms for managing development processes and selecting from them agreed and uncoordinated with each other. – Definition of criteria and indicators of the region development and establishment of information-analytical base for their calculations. – Definition subjects of management development, their responsibility, authority, motivational incentives.

<p>Conceptualized – the definition of the problem area</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Substantiation of the purpose and expediency of application of the mechanism of system management of development processes. – Identification of general problems of regional development processes and ways to overcome them. – Defining the role, place, purpose and components of the system of development management. – Defining the structure of the mechanism, tasks and functions.
<p>Modelling – designing a model of the region's development space and its management mechanism</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Construction of a system model of the region's functioning space. Building a model of the mechanism of system management of sustainable development processes. – Optimization of the mechanism model. – Defining criteria for model evaluation. – Checking the mechanism for inertia, adequacy, accuracy, completeness and stability.
<p>Design and engineering of system control mechanism</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Determining the structure of the system management mechanism. Decomposition of interaction of mechanism elements. – Aggregation of local mechanisms as part of the system control mechanism. – Determining the conditions of use of mechanisms. – Determination of parametric characteristics of the mechanism of system management of regional development. – Definition of functions and tasks of the mechanism. – Determining the results of the mechanism's effect on the condition. Identification of resources for the implementation of the mechanism.
<p>Introduction of the system control mechanism</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Regulatory support. – Institutionalization of the mechanism. – Motivational levers and incentives. – Monitoring the results of the impact on the level of the region development. – Training subjects and members of management.
<p>Reflective</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Accounting and control of the results of development processes. – Analysis of the results of the region's activities to ensure development processes. – Adjustment, if necessary, of previously made decisions and development tasks. – Assessment of the balanced development of the region. – Development of measures to further improve the mechanisms of integrated influence – Development of measures for Further Improvement of mechanisms.

Source: systematized by authors according to Elton and Gruber (2014), Pearce (2013).

In order to encourage foreign investment every country in the world aims to use variety of mechanisms and tools that are based on a differentiated approach to the subjects, types, forms and processes of foreign and domestic investment (see Table 2).

Table 2: Mechanisms and tools to stimulate investment activity

Mechanisms	Tools
Financial and credit incentives	<ul style="list-style-type: none"> – interest-free loans – soft loans – investment guarantees
Tax incentives	<ul style="list-style-type: none"> – reduction of the tax rate – tax agreements with other countries – duty-free import of equipment and (or) raw materials
Stimulation of infrastructure provision	<ul style="list-style-type: none"> – providing land for free use or at discounted prices – transport guarantees – subsidies for energy use – freight benefits
Stimulation of specific investment projects	<ul style="list-style-type: none"> – targeted financing of resource and nature protection equipment – targeted funding of projects aimed at training and retraining – assistance in carrying out feasibility studies of projects – targeted funding for research and development
Protectionist measures	<ul style="list-style-type: none"> – differentiated tariffs

Source: systematized by authors according to Lipkova and Bohac (2016), Mraz and Zubro (2016), Elton and Gruber (2014), Pearce (2013).

Understanding the existence of certain problems is extremely important for any state that aims to attract foreign investors to improve its own economy (Mraz and Zubro, 2016). However, one understanding of the problem is not enough to overcome it. A clear state policy in the area of attracting and promoting foreign investment is needed in the context of the attitude to foreign investors and the application of clear, fair and transparent rules and procedures, regardless of the behaviour or whims of a particular official the plan either issues permits for import or export of products, or decides on the granting or revocation of licenses, patents or other permits for investment activities in Ukraine.

6 RESULTS

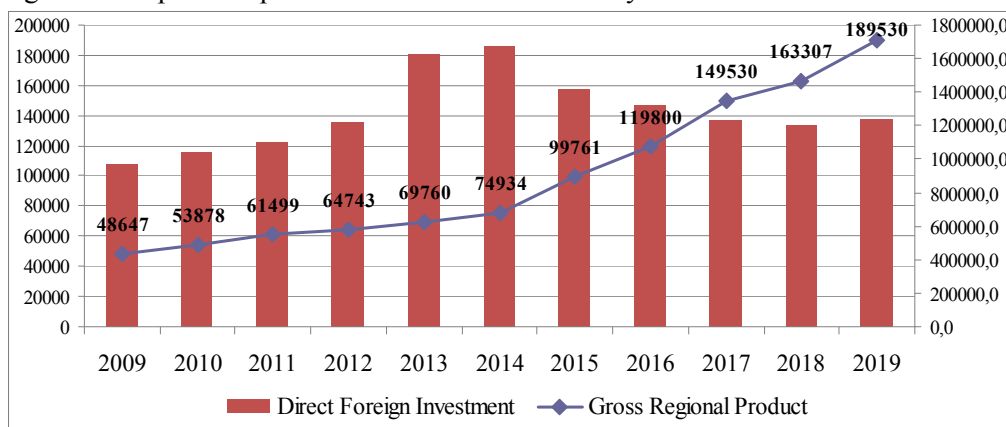
Practical aspects of this work are concerned with study of investment sector in Odessa region. In this regard the developments of the Odessa region are examined below. The comparison of foreign direct investment and GRP in Odessa region for the period of 2009-2020 is shown in table 3 and figure 1. To analyse the dynamics of these indicators we applied the method of statistical observation.

Table 3: Indicators of GRP, FDI, and unemployment dynamics in 2009-2020

	<i>Gross Regional Product</i>		<i>Foreign Direct Investment</i>		<i>Unemployment rate</i>		<i>GDP deflator index</i>	
	million UAH	growth rate (decrease),%	thousand dollars USA	growth rate (decrease),%	%	absolute deviation, percent. points	%	absolute dev., percent. points
2009	48647	...	970152.5	...	6.7	...	13.0	-54,5
2010	53878	10.75	1041987.7	7.40	6.3	-0.4	13.9	6.9
2011	61499	14.14	1107326.6	6.27	6.4	0.1	14.2	2.0
2012	64743	5.27	1220519.4	10.22	6.4	0	7.8	45.1
2013	69760	7.75	1629074.2	33.47	6.1	-0.3	4.3	44.4
2014	74934	7.42	1671661.5	2.61	6.5	0.4	15.9	266.7
2015	99761	33.13	1423290.8	-14.86	6.7	0.2	38.9	144.5
2016	119800	20.09	1320345.6	-7.23	6.5	-0.2	17.3	55.4
2017	149530	24.82	1228752.8	-6.94	6.8	0.3	22.1	27.4
2018	163307	9.21	1202594.7	-2.13	7.1	0.3	15.4	30.3
2019	189530	16.06	1237202.8	2.88	6.4	-0.7	8.1	47.2
2020	177640	-6.3	1136407.3	-8.1	8.2	-1.8

Source: calculated by authors on the base of Ukrstat (2021).

Figure 1: Graphical representation of GRP and FDI dynamics in 2009-2019

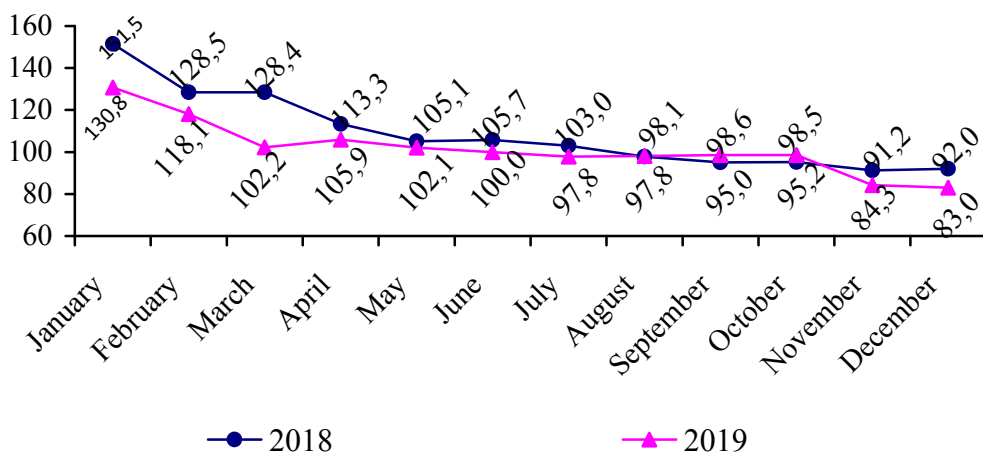

Source: processed by authors.

As can be seen from Table 3 and Figure 1, the increase in FDI in the Odessa region was accompanied gradually from 2009 to 2014, followed by a sharp decline until 2018 and positive dynamics in 2019, which is largely due to the military conflict and the annexation of the Autonomous Republic of Crimea. However, it should be noted that the fall in FDI since 2014 did not affect the growth of GRP, there was a positive upward trend.

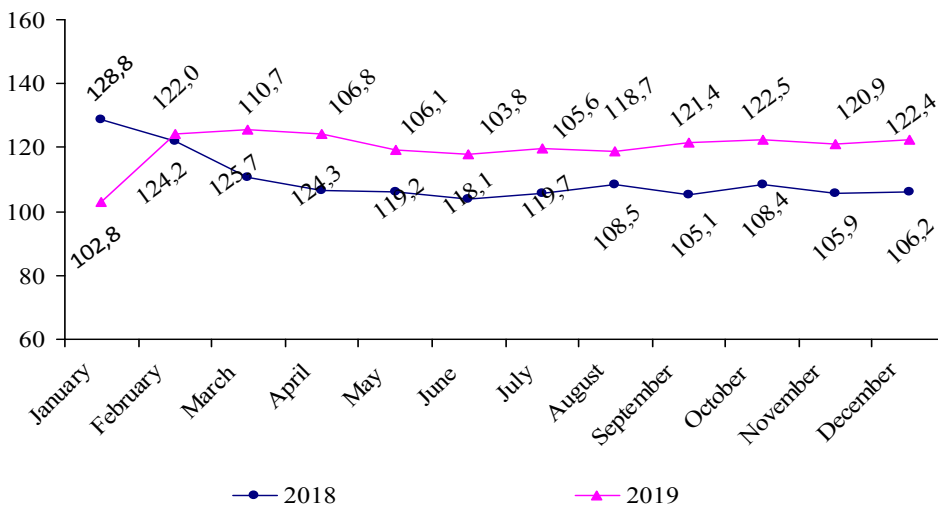
Let's carry out statistical research of foreign trade in the goods of Odessa region in 2019. In 2019 exports of goods amounted 1384.2 million USD , imports – 1904.4 million USD. Compared with 2018 exports decreased by 17.0% (by 284.0 million USD), imports increased by 22.4% (by 348.3 million USD). The negative balance amounted 520.2 million USD (in 2018 the positive balance amounted 112.2 million USD). The export coverage ratio of imports was 0.73 (in 2018 – 1.07). Foreign trade operations were conducted with partners from 172 countries (see Figure 2 and 3).

Figure 2: Exports of goods growth rate in 2018-2019, %

Source: processed by authors according to Ukrstat, 2021.

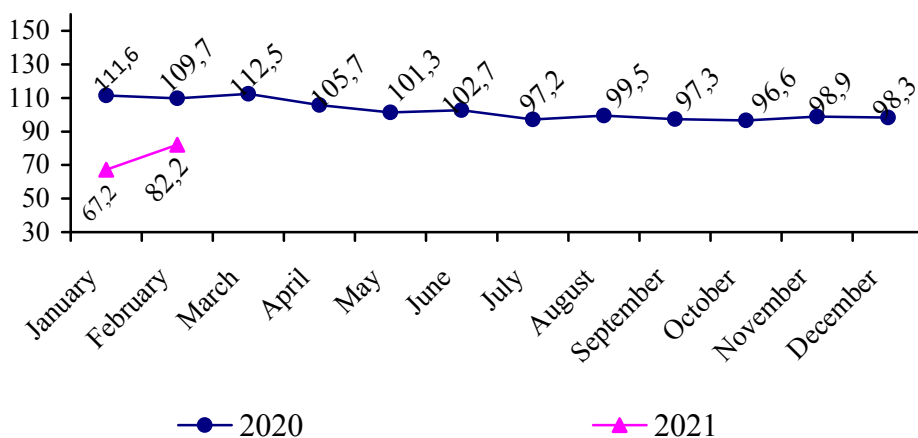
Figure 3: Imports of goods growth rate in 2018-2019, %

Source: processed by authors according to Ukrstat, 2021.

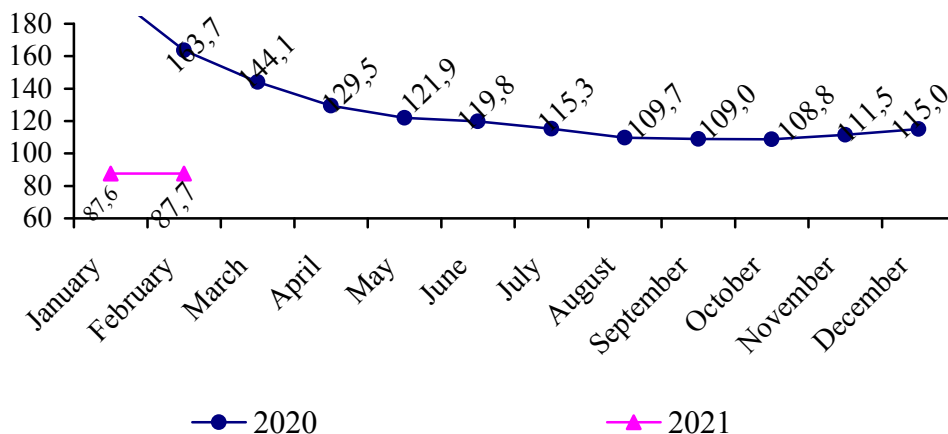
Let's conduct the statistical study of foreign trade in goods of Odessa region in January-February 2021. In January – February 2021, exports of goods amounted 182.4 million USD, imports – 347.1 million USD. Compared to January-February 2020, exports decreased by 17.8% (by 39.4 million USD), imports by.3% (on 48.6 million USD). The negative balance amounted 164.7 million USD (in January – February 2020 the negative balance was 173.9 million USD). The export-import coverage ratio was 0.53 (0.56 in January – February 2020). Foreign trade operations were conducted with partners from 130 countries (Figure 4-5).

Figure 4: Exports of goods growth rate in 2020-2021, %

Source: formed by authors according to Ukrstat, 2021.

Figure 5: Imports of goods growth rate in 2020-2021, %

Source: formed by authors according to Ukrstat, 2021.

Scientists draw attention to the importance of economic development in the Odessa region. Thus, the paper identifies the current state and strategic guidelines for investment development of Odessa region on the basis of modern approaches to justify innovation and investment development policy.

Peculiarities of changes dynamics in the coefficient of import export coverage for the general nomenclature of goods and products of industries are revealed (Navratil, 2016). The directions of investment activation and innovative development of the region's economy for optimization of its industrial production, restructuring of its economy and foreign trade in industrial goods are offered (Pearce, 2013).

The increase in the region's investment attractiveness rating is due to the long-term growth of certain indicators of socio-economic development of the region, the actions of local authorities to improve the investment climate and the implementation of "maximum assistance" for business, modernization of infrastructure and transport (Stanickova, 2012). Thus, the trends in the development of socio-economic indicators of the region are proportional to the attraction of investment (if the level of development of the region is low, then the level of investment is also reduced).

7 CONCLUSIONS

A comprehensive study of the investment attractiveness of the districts of Odessa region and its investment potential made it possible to develop a number of proposals for the use of investment potential and development of the Odessa region.

It is advisable to intensify work "on the ground", namely:

- more dynamically develop the infrastructural potential of districts, especially transport and institutional infrastructure of services for business, creating a favourable "financial climate" for investors (it is possible to provide more significant benefits when investing in district development infrastructure);
- to intensify the systematic development of tourist destinations (main points of tourist routes and local attractions), while developing the infrastructure of tourism (its advertising);
- to increase the level of processing of investment projects proposed by investors (with personification of responsibility), clearly defining the "growth points" of the district with a detailed development of the project business plan, assessing not only the desired amount of investment but also expected results, return, efficiency, payback periods;
- if possible, to share investment plans for investments in the renewal of fixed assets, in the creation of new industries and in the development

of infrastructure, which will allow comprehensive monitoring of the development of the district.

To attract investors to the “problem points” of the region, you can use the mechanism of guarantees of return on investment by the authorities. Second, the implementation of the accession strategy for the “Leaders” districts supports the development of lagging districts of the region. This strategy can be carried out in the following forms, which are implemented both separately and in combination with each other:

- targeted financial, investment and “management” assistance to the leading districts that form the basis of the Odessa “triangle of forces”;
- creation of district clusters and implementation of joint programs (investment projects) with “Growing” and “In need of attention” districts on the principles of co-financing (a large share for “sustainable” districts) and unification of managerial competencies to accelerate and support their development in order to form district “growth points”. It should be borne in mind that within the region the most attractive areas of investment programs are agriculture, production and services (transport, tourism and trade);
- implementation of joint projects in areas with equal development to combine opportunities in order to increase the overall potential (synergy effect) in the competition for investment.

During the implementation of these forms of the strategy of “accession” at the preparatory stage it is necessary to clearly define the capabilities and resources of each district, after which it is possible to administratively establish new links.

The strategy of economic and social development of Odessa region until 2020 stipulates that preference is given to the modernization scenario of the region, which is based on the effective use of available resource potential in the region on the principles of intensive type of economic growth.

This scenario involves increasing the competitiveness of the region’s economy by combining the efforts of public administration, business and communities. The development scenario chosen by the region envisages the transformation of Odessa region into a “technological tug” for other regions adjacent to Odessa region; as such a development model should catalyze the creation of high-tech clusters, which in turn will tend to expand areas of economic activity effect. It is advisable to ensure that underdeveloped regions are affected by programs in several areas.

It is important to emphasize that the analyzed examples illustrate that, despite different approaches to the formation and implementation of investment policy, fundamental institutional components are important for improving the investment

climate, such as an effective system of property rights protection and an effective justice system.

The results presented in the work confirm the effectiveness of using the model to predict the studied time series of investment flows and results from investment activities. In development of the work, it is planned to evaluate the effectiveness of the extrapolation model for the tasks of forecasting time series from other subject areas.

REFERENCES:

1. ELTON, E. J. – GRUBER, M. J. (2014): *Modern Portfolio Theory and Investment Analysis*. 7-th ed. New York: New York University, 2014. 728 p. ISBN-13 978-0470-05082-8.
2. DROBYAZKO, S. (2020): Resource supporting of business economic security at the micro and macro levels. In: *Journal of Security and Sustainability Issues*, 2020, 10, 1, pp. 307-320.
3. ILYSHEVA, N. – KRYLOVA, S. (2014): *Accounting, Analysis and Strategic Management of Innovation Activity*. Moscow: Finances & Statistics, 2014. 216 p. ISBN 978-5-279-03542-7.
4. KUKOSH, M. (2018): Estimation of investment potential of the region from the standpoint of districts using the method of multidimensional scaling. In: *Scientific economic journal*, 2018, 2, pp. 144-150.
5. KUKOSH, M. (2018): Investment potential of the Odessa region: evaluation and implementation proposals. In: *Scientific and production journal "Business Navigator"*, 2018, 3-2, 46, pp. 48-52.
6. KARPENKO, L. (2019): Innovative Trends in the Process Modelling of International Strategies: Systematic of Fundamental Factor Models. In: *Proceedings of the 6th International Conference on Strategies, Models and Technologies of Economic Systems Management*, 2019, 95, pp. 349-354. ISBN 978-94-6252-790-4.
7. KARPENKO, L. – IZHA, M, – RACHYNSKYI, A. (2020): Structural and Wave Analysis Energy Policy of Ukraine in the Context of European Integration. In: *Proceedings of the 5 th International Conference on European Integration 2020*. Ostrava: VSB-Technical University of Ostrava, 2020, pp. 391-405. ISBN 978-80-248-4455-8.
8. KARPENKO, L. – PASHKO P. (2019): Formation of the system of fair businesspractice of the company under conditions of corporate responsibility. In: *Academy of Strategic Management Journal*, 2019, 18, 2, pp. 1-8.
9. LIPKOVA, L. (2012): Innovation Policy of the European Union. In: *Proceeding of the 1st International Conference on European Integration 2012*. Ostrava: VSB-Technical University of Ostrava, 2012, pp. 171-178. ISBN 978-80-248-2685-1.

10. LIPKOVA, L. – HOVORKOVÁ, K (2018): Economic situation in Norway after the outbreak of the global financial and oil crises in the context of EU integration trends. In: *Research Journal of Economic Annals-XXI*, 2018, 169, 1-2, pp. 12-14.
11. LIPKOVA, L. – BOHAC, R. (2016): Cataracts of globalization and the economic diplomacy of small states. In: *Research Journal of Economic Annals-XXI*, 2016, 159, 5-6, pp. 16-19.
12. MRAZ, S. – ZUBRO, T. (2016): Gosudarstvennyj suverenitet i gumanitarnaja intervencija. In: *Revista Moldovenească de drept internațional și relații internaționale*. Chisinau: Central editorial poligrafic al USM, 2016. pp. 519-527.
13. MRAZ, S. – ZUBRO T. (2016): Ustanovenije gosudarstvennych granic Čechoslovackoj respubliky pri jeje vznikovenii posle Pervoj mirovoj vojny. In: *Revista Moldovenească de drept internațional și relații internaționale*. Chisinau: Central editorial poligrafic al USM, 2016. pp. 231-243.
14. UKRSTAT (2021): *Statistics* [Online.] [Cited 02.05.2021.]. Available online: <<http://www.ukrstat.gov.ua/>>.
15. NAVRATIL, B. (2016): Ever-Coser or Multi-Speed Union”. In: KOVAROVA, E. – L.MELECKY, L. – STANICKOVA, M. (eds.) In: *Proceeding of the 3st International Conference on European Intergration 2016*. Ostrava: VSB-Technical University of Ostrava, 2016, pp. 649-655. ISBN 978-80-248-3911-0.
16. PEARCE, J.A. (2013): *Strategic management: formulation, implementation and control*. 8th ed. Publications Office of the McGraw-Hill Companies. ISBN 0-07-248846-8.
17. STANICKOVA, M. (2012): Assessment of Efficiency in Selected EU Member States by Data Envelopment Analysis Models. In: *Proceeding of the 1st International Conference on European Integration 2012*. Ostrava: VSB-Technical University of Ostrava, 2012, pp. 303-314. ISBN 978-80-248-2685-1.

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava

2021, Volume XIX., Issue 2, Pages 192 – 209

ISSN 1336-1562 (print), ISSN 1339-2751 (online)

Submitted: 26. 4. 2021 | Accepted: 5. 6. 2021 | Published 15. 6. 2021

TRANSPARENTNOSŤ V MEDZINÁRODNOM OBCHODE: KEŤOVÁ ZÁSADA PRE RODOVÚ ROVNOSŤ

TRANSPARENCY IN INTERNATIONAL TRADE: A KEY PRINCIPLE FOR GENDER EQUALITY

Desiree Llaguno Cerezo¹, Elizabeth Valdés-Miranda Fernández²

Ženy majú dôležitú úlohu v ekonomike a v rozvoji obchodu. Táto úloha však bola dlho „neviditeľná“ kvôli ortodoxným koncepciám, ktoré rodovú premennú v komerčných analýzach ignorovali. Dnes sa všeobecne uznáva, že ani ekonomika, ani podnikanie nie sú rodovo neutrálne a ženy pri výkone týchto činností by nemali byť podceňované. Účasť žien v obchode za rovnakých podmienok ako mužov v ktorejkoľvek z rôznych pozícií – producentka, pracovníčka, spotrebiteľka, obchodník, daňový poplatník – bude nielen zvyhodňovať život ženy, ale aj výkon ekonomík, na ktorých sa podieľajú. Transparentnosť ako zásada mnohostranného obchodného systému môže hrať dôležitú úlohu ako stratégia pre posilnenie postavenia žien.

Kľúčové slová: obchod, rodová rovnosť, transparentnosť, WTO, posilnenie ekonomického postavenia žien

Women have a critical role in sustaining the economy and in the development of trade. However, such role has long been invisible due to orthodox conceptions that have ignored the gender variable in commercial analyses. Today, it is generally accepted that neither the economy nor business are gender neutral and that the performance of these activities often impact negatively the lives of women. Women's participation in trade, on equal terms as men, in any of the various possible roles – producer, wage earner, consumer, merchant, taxpayer – will not only favour the lives of women, but also the performance of the economies in which they participate. Transparency, as a principle of the multilateral trading system, can play a significant role as a strategy for the empowerment of women.

¹ Desiree Llaguno Cerezo, Associate Professor of International Public Law and International Commercial and Economic Law, Law School of the University of Havana, San Lázaro y L. Vedado, Cuba, e-mail: desiree@lex.uh.cu

² Elizabeth Valdés-Miranda Fernández, Instructor Professor of International Public Law and Maritime Law, Law School of the University of Havana, San Lázaro y L. Vedado, Cuba, e-mail: elizabeth.valdesmiranda@lex.uh.cu

Keywords: trade, gender equality, transparency, WTO, women's economic empowerment

JEL: K33, K38, F13

1 INTRODUCTION

This paper aims at discussing the role of the World Trade Organization (WTO) in the promotion of commercial strategies and policies that would support the reduction of gender-based gaps in international trade. According to Article III (1) (2) (4) of the Marrakech Agreement (AC MARR 1995), the WTO, among other things, acts as a forum for negotiating trade agreements for its Members, manages Multilateral and Plurilateral Commercial Agreements, and also manages the Examination Mechanism for Commercial Policies. Consequently, it is not unwise to discuss the principle of transparency transversal to the whole Multilateral System of Commerce from a gender perspective, as the visibility and publicity of Members' public strategies can expand and increase the inclusion of this issue in the process of creation of commercial policies. The Organization's Secretariat, under the leadership of its Director General implementing the role of promotion and control, can impact positively the achievement by the Members of their goals of higher living standards and full employment on equal terms for all citizens regardless of their gender.

Achieving the highest economic performance demands equal participation of men and women. On the one hand, women represent at least fifty per cent of the population in every society and play a critical role in the economy as well as in the reproduction of the labour force. On the other hand, women are one of the more vulnerable sectors at world level, constantly facing violation of their economic, salary, social, and consumer rights, in most cases because of the implementation of customary policies that do not take into account gender gaps in commerce, judged not important in patriarchal cultures which consider women should stay at home, taking care of children and elders and doing house chores. However, it has been proved that economic and commercial policies that generate an increase in the volume of exchange of goods and services can also become a significant incentive in the recognition and guarantee of the economic and labour rights of women as well as their participation in the chains of international commerce (WTO 2020).

In the last 30 years, globalisation has brought about an increase in cross-border flows of goods and services, capital, technology and information. In this period, has prevailed the belief that a reduction of economic, geographic and cultural restrictions and obstacles would, in turn, produce an increase in productivity and new jobs, and therefore in the general well-being. We have thus witnessed the formulation of economic policies based on the assumption that the market would automatically guarantee development.

The myth that politics and commercial liberalization are impartial towards gender have for a long time prevented the inclusion of the topic in official statistics and

public debate. Consequently, the link gender-commerce has been insufficiently explored in academic spheres and ignored in political ones. A comprehensive and thorough analysis of the impact of such interaction on women's lives. It is equally imperative the submission of proposals to formulate an inclusive commercial policy that would contribute to reduce the gender gap and would improve the conditions for women. The visibility, we insist, of the WTO's transparency as a tool for women's economic empowerment can be fertile ground for inclusive measures, regardless of the level of development of Members, though always taking into account inherent socio-cultural features.

2 GENDER EQUALITY AS A HUMAN RIGHTS' ISSUE

UNESCO outlines gender as the sociocultural constructions which distinguish and configure the roles, perceptions and status of women and men in a society (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2014). Gender relations are defined by the conjunction between historic practices, ideological attitudes and religious beliefs, differentiated by the feminine and the masculine together with the material conditions associated to the nature and distribution of resources and capabilities. These connections are characterised by power inequalities. "Gender standards" assign specific differentiated rights and responsibilities to women and men. Therefore, such standards affect the distribution of resources, wealth, work, decision-making and political power, as well as the enjoyment of rights, both within the family and in public life. Because of this, the issue of human rights and their meaning is conditioned by gender (Rodríguez Enríquez 2010).

Gender equality centres in the participation of the "person" in the various sectors of society. Men and women are not identical; they must not be treated in the same way either³. They should have equal possibilities in life, according to their interests, needs and priorities. There is gender equality when opportunities, recognition, exercise and guarantees of rights, as well as individual and collective responsibilities are structured in a generic manner regardless of the fact that the persons are men or women. Therefore, gender equality is also an indicator to take into account when evaluating sustainable development focused on the persons, according to the United Nations (UN) practice.⁴

A new comprehensive look is needed to achieve gender equality. It has to be reflected in institutional transformations and social dynamics which perpetuate inequalities. The strategies to generate equitable scenarios are more effective when they include aspects of politics, planning, examination and evaluation of processes in

³ In an unequal context, an equal treatment is not an adequate strategy for gender equality, as it can maintain and sharpen disparities.

⁴ Viz. <https://www.un.org/womenwatch/osagi/conceptsanddefinitions.htm>

a comprehensive, non-isolated manner (Organization for the Economic Cooperation and Development [OECD], 1999).

One of the major achievements of the modern feminist movement has been the increasing international awareness of women's rights, which has been particularly expressed within the framework of international organizations and agencies.

However, the intentions of the international community are still far from being effectively implemented. The development of women, and their full integration into all social spheres are constantly restricted and coerced, and in all geographic areas, discriminatory situations continue to persist. Women are prevented from accessing the labour market, or such access is conditioned to disadvantage; they are kept in poverty and absolute economic dependence; they are prevented access to education, technical and/or professional training, and are denied the exercise of their rights as citizens. This shows the long path still to be traversed for the real establishment, from institutionality and the family, of a status of equality between men and women.

The design of innovative projects to attract, promote and retain more women in public spaces, either labour or political, must be fed from the gender perspective, as it will help understand and untangle the cultural codes which in turn will help understand — and fight against — more efficiently prejudice and stereotypes. Most importantly, it must be understood that a gender-based perspective has an impact on both women and men, and benefits all the society as it removes obstacles and eliminates discrimination establishing more equitable conditions for the participation of a half of the society which, among other things, will impact positively on commerce and economy (Lamas 1996).

3 TRADE'S "IMPARTIALITY" TOWARDS GENDER

Countries' insertion strategies in the world economy usually analyse in the first place the imperatives of transnational capital and the position of countries. Often they have not taken into consideration how the roles of genders condition their impacts on the lives of the individuals, especially on women.

The last decades have shown great advances in telecommunications, computer science and transport, which has brought in turn a significant reduction in the costs for economic integration. Information and communication technologies have knocked down many barriers, allowing the expansion of the flows of goods and services and international organisation of production. But, this accelerated advance has not been sustained on platforms for the protection of the most vulnerable sectors of the population in developing countries, a fact that has expanded even more the gap between the rich and the poor and continues to foster human rights violations and gender-based discrimination (Castrillo, Pey and Trautman 2004).

Regarding women's situation, the lesser and most precarious feminine insertion in the labour market partly enlightens their economic subordination and lack

of autonomy. Only a gender perspective can explain women's situation of disadvantage in the labour market. In short, inequality is a determining variable in the production of commodities and the reproduction of people.⁵

The debate on the complex trade-human rights interaction started well advanced the 20th century. At that time became evident that globalisation and economic interdependence would modify international relations. The impact on world economy under its influence is decisive, not only for individual and collective prosperity, but also for the capability of States to meet their international obligations regarding respect, protection and guarantee of human rights (Abramovich 2005).

Consequently, institutions, standards and policies are never neutral in terms of gender, as they operate on an unequal ground in which men and women do not occupy the same place in labour reproduction and economic well-being. Feminist economy⁶ has been able to prove these issues and position them in the international debate, and has managed to involve States and International Organisations more and more in the discussion. This favours the design of macroeconomic policies, though there are still cases that reinforce gender economic inequality, precisely because ethical analyses of the economy are obviated.

Gender inequality is a constant in time and in States. However, discussions based on the feminist conception of the economy have favoured the implementation of changes and this, in turn, shows that institutions can change their dynamics because of collective pressure and influence (Seguino 2000). This has been the situation in international commerce, where the analyses based on feminist economic principles and the safeguarding human rights have progressed considerably even in the face of voracious commercial policies.

The standards for the protection of human rights and commerce can and should favour each other. However, implementing this premise in the area of economic, social and cultural rights has resulted more difficult than the protection of civil and political rights. In practice, the effects of an open and transparent trade system have not resulted in fair distribution and equal individual opportunities. And the situation is even more

⁵ A clear example is the way in which gender inequality of income stimulated the growth of semi-industrialised economies, such as Thailand. In these cases, the pressure for flexible prices led to an increase in jobs for women, whose salaries are much lower than the salaries of men because they have less negotiation power in the labour market. This means that the growth of exports attained in the 1990s was achieved at the expense of the institutionalisation (exploitation) of women (Seguino, 2000).

⁶ The feminist economy visualises from a notion of gender, the differences between men and women. It does not describe these differences as strictly derived from the economic rationality, but from the social and cultural construction of gender relations. It departs from the complex interaction between feminism and economy. Its objective transcends the explanation of economic subordination of women because of gender relations. It is characterised by the generation of knowledge to transform situations of gender inequality (Rodríguez Enríquez, 2010).

serious in underdeveloped countries. In general, it is currently acknowledged that the liberalisation of trade, threatens the protection of human rights instead of strengthening it. Too often, commercial commitments of States are not compatible with their obligations regarding fundamental rights, which, among other things, impact the gender gap.⁷

International trade reproduces the unequal structures of economies and negatively affects women in their multidimensional roles, be it in their capacity of employees, producers, entrepreneurs, consumers, users of public services and unpaid caregivers (Frohmann 2019).

At the beginning of the 1990s, at the time when WTO was about to be created, began the controversy around the relation between trade and gender equality. The debate, in both the political and the academic arenas, was associated to the consequences of liberalisation policies in at least three areas: institutionalization, the use by men and women of the opportunities in the labour market and the provision of labour (Razavi, 2008). Important initiatives were also promoted and implemented from the United Nations, such as the Beijing Platform for Action, and the Convention for the Elimination of all forms of Discrimination against Women (CEDAW).⁸ Also in this same period there were other initiatives that related gender and commerce in other United Nations agencies like the United Nations Development Fund for Women (UNIFEM) and the United Nations Development Program (UNDP).

The commercial opening has proved to have contradictory repercussions. For example, though the field of investments requires highly qualified labour force, it generates reductions in the systems of social protection and working standards, which destabilises work, which destabilises work at the medium and long term. Likewise, there is a process of territorial re-localisation of the investment and relocation of jobs from the formal sector of the labour market towards the informal sector (Rodríguez Enríquez 2010). In spite of these contradictions, the liberalisation is an indispensable component of the structural adjustment programs promoted by the Bretton Wood

⁷ Several reports from human rights international agencies refer a worsening of the protection of some fundamental rights within the processes of commercial integration. *Viz.* Economic and Social Council (ECOSOC), Reports of Sessions 18 and 19. Globalisation and its consequences for economic, social and cultural rights, E/1999/22 E/C.12/1998/26, 4 December 1998. United Nations Organisation (ONU), Declaration of the United Nations Committee for Economic, Social and Cultural Rights in the Third Conference of Ministers of the WTO, E/C.12/1999/9 18 March 1999. United Nations High Commissioner for Human Rights, Report Liberalisation of Trade and Services and of Human Rights. E/CN.4/Sub.2/2002/9, 2 July 2003. ONU, Report of the Special Rapporteur on the Rights to the Access to Food, E/CN.4/2003/54/Add1, 3 January 2003.

⁸ CEDAW is considered an important achievement as the first juridically binding instrument to adopt an all-encompassing approach to ban discrimination against women in all spheres. It was adopted on 18 December 1979 and was first enforced on 3 September 1981. It has currently 189 States Parties.

institutions with which WTO, according to Article III (5) of the AC MARR,⁹ shall cooperate with a view to achieving greater coherence in global economy policy-making.

The transformations resulting from the economic opening in the volume and trade patterns of a country occur within the framework of economic structures and institutions which, as we have discussed earlier in this paper, are not foreign to gender prejudices. That's why women, especially the poorer ones, have faced greater difficulties to overcome the situation. It is currently acknowledged that gender inequality curtails human development.¹⁰

In the face of this situation, the adoption of a gender approach enriches the analysis on commercial policies and favours a better understanding of the performance in this field. An inadequate productive capability, restricted access to information and markets, the limited availability of productive resources and the weaknesses of infrastructures, are problems that worsen with gender inequalities. Competitiveness of economies can also suffer with an unfavourable situation of women (Klugman 2016).

Nevertheless, it is more and more accepted that commercial policy can contribute to create economic opportunities for women and to reduce, even if temporary, the loss of jobs vulnerable to external competition, while this policy includes such specific objectives (Frohmann 2019).

Today, in contrast with the situation of a decade ago, feminist movements, United Nations' agencies and non-governmental organisations have included the gender issue in the agendas of Governments and International agencies as an essential element for the effectiveness of development policies. Also, organisations like OECD have included in their reports, statistical information on the economic cost of discrimination, and on the impact on economic growth of policies that reduce the gender gap (OECD and Social Institutions and Gender [SIGI], 2019). Furthermore, the motivations related to development of the Sustainable Development Goals (SDG) of the 2030 Agenda even in developed countries, has shown the urgent need for the WTO to contribute with them, including in their work programmes the SDG 5 of gender equality.

Even though WTO's agreements do not specially refer to the issue of gender, the actions of the Secretariat show that it acknowledges the importance of trade for the achievement of gender equality through the creation of jobs, development and

⁹ "5. With a view to achieving greater coherence in global economic policy-making, the WTO shall cooperate, as appropriate, with the International Monetary Fund and with the International Bank for Reconstruction and Development and its affiliated agencies." (AC MARR 1995, p. 4).

¹⁰ The 2012 Report urges action in four areas: 1) approach problems related to human capital, such as excess of girls and women deaths and gender disparities in education when and where observed; 2) reducing income and productivity differences between women and men; 3) grant more voice and participation to women at home and in society; and 4) limit the perpetuation of gender inequality between generations (World Bank 2012).

empowerment. The most important result has been so far the Declaration on Trade and Women's Economic Empowerment, adopted in 2017 by the Eleventh Ministerial Conference in Buenos Aires which major objectives are to eliminate the obstacles that prevent women's economic empowerment and foster such empowerment. That was the result of the coordination between several countries and multilateral organisations, such as the International Centre for Trade, the United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), the WTO, and others. The gender approach has also been present in the policies for facilitating trade and in the Aid for Trade programmes.

However, these expectations and declarations are not enough to guarantee that gender approach is included in Members' commercial strategies to thus guarantee women's economic empowerment. Consequently, the identification of mechanisms that guarantee that both commerce and gender equality agendas support each other is necessary.

4 TRANSPARENCY AS A PRINCIPLE FOR GENDER EQUALITY IN THE WTO

One of the most significant recent transformations in international economy and in the organisation of its production has been the protagonism of transnational companies and the opacity of internal markets with regards to those. Such phenomenon has affected the capacity of public agents for increasing, improving and diversifying national exports – mostly in developing countries. All this favours the WTO's maintenance and perfecting of its role in the regulation of international commerce, starting from the improvement of its multilateral juridical standards to meet public interests which guarantee development and social well-being policies.

The principle of transparency means all members are juridically bound to inform the other members and their commercial partners in general about policies and practices affecting trade. The essence is to publicise policies, practices and regulations that have an impact on trade, that all members and commercial actors receive the same information, so that they can adopt decisions regarding the exchange of goods and services (internal transparency). In the case of transparency binding of WTO bodies (external transparency), mention should be made of the various initiatives and programmes existing to inform the general public, including the academic environment and the civil society, of the activities implemented by the WTO. Additionally, the development of information and communication technologies and the media has meant the obligation of constantly updating the website of the Organisation also as a publicizing tool of the WTO's organs and decisions.¹¹

¹¹ On 14 May 2002, the General Council decided that the public should have access to a larger number of documents as soon as these were distributed. It also decided that the scarce number of documents that had initially been private, shall be quickly made public: in approximately two months, instead of six months as it had been previously established. For the second time an important decision on transparency was adopted. Indeed, on 18 July 1996, the General Council

According to Lejárraga (2013), there are four different aspects of Transparency that could become systematic in international trade standards. These aspects are: first, information, which implies publications, notifications and points of contact; second, participation, which refers to the right of members to request detailed information about any topic that can have an impact on commercial policies, as well as making comments, observations and recommendations on those policies; third, predictability, understood as the need for rules and regulations are clear and that they be implemented in a fair and coherent manner and; fourth, the struggle against corruption, which means establishing procedures for controlling, monitoring and accountability. Data compilation is not the simple preparation of databases, but it aims at monitoring WTO Agreements and their conversion into strategies adapted to time and historic situation. It is thus understandable the need to collect information that favours the gender agenda.

Transparency will continue to be a key element in the commercial agenda, at the regional and multilateral levels, and it therefore is an indispensable tool for empirical and quantitative analyses in gender equality. Regional agreements that include ambitious regulations are associated with trade flows greater than those with lower levels of transparency commitment.

Transparency binding obligations are collected in all WTO Agreements. Special mention should be made of: GATT (art X), General Agreement on Trade in Services (GATS) (art III) and the Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property (TRIPS) (art 63). In general, monitoring and evaluation mechanisms that derive agreements from the implementation of the principle of transparency within the framework of WTO agreements are the notifications, the Exam on Commercial Policies, the work of WTO Councils and Committees and the Mechanism of Transparency in Regional Commercial Agreements (RCA), as well as the Preferential Commercial Agreements (PCA) (Llaguno Cerezo 2019).

As part of the insertion in commercial debates on gender, the steps adopted by WTO Secretariat aim, in the first place at raising awareness with regards to the relationship commerce; second to generate data that prove the impact of trade on women and thus favour related initiatives among its Members; and last, to provide technical assistance and advise to governmental agents and entrepreneur women. All this would not be possible without the flows of information generated by the notifications to which Trade Agreements invite. One of the most important tools of the trade policy for gender equality, is precisely the generation of data on trade and gender. These data will not only provide a radiography on the performance for empowerment,

agreed to disseminate more information on WTO activities and decided public information should be accessed online, including WTO documents that could have been considered for the general distribution. The objective is for the general public to have more information.

but they also allow the identification of obstacles and barriers restricting women's participation in international trade.

It would be difficult to accurately identify the measures that hinder the construction of equitable and sustainable spaces for both men and women without information on how the opening of markets has an impact on women. This principle could actually constitute a first step to raise awareness on the measures to adopt and their net benefits. Currently, markets with greater information asymmetries will more probably remain closed, as there is no information that would encourage entrepreneurs and economic operators to approach in search of new opportunities. Even a market that has suppressed tariff barriers but does not provide adequate and predictable information, might not be attractive. In an economy where women are concentrated in the sector of production of export goods, it could be harmful for the employment if the Government disregards its obligations to provide commercial information to WTO. Therefore, opening a market without transparency could hinder the implementation of trade strategies aimed at generating empowerment.

Transparency has been deemed so important that in the already discussed 2017 Joint Declaration on Trade and Women's Economic Empowerment, signing parties committed to share experiences on policies and programmes to foster the participation of women and to voluntarily inform them during the Exam on Trade Policies at WTO. Such information will allow Members to become familiarised with current practices in gender studies, methods and procedures for the collection of data segregated by gender, use of indicators, monitoring and evaluation methodologies, and the analysis of gender-focused statistical information and information about trade. Every data, tools and information provided will be essential to examine, design, and implement more gender-sensitive trade policies.

Encouraging the flow of information towards the WTO has also encouraged its Members to internally articulate an agenda for trade and women's economic empowerment, and more importantly, on the information to provide in the Exams on Trade Policies Members have to take, as we will analyse below.

One of the examples is the case of Canada, a country where the gender issue is highly important in the design of every development program, every policy and every initiative, including trade policies, therefore information on every experience is to be provided. Impact assessment analysis can be used to identify products and market segments with a positive influence for women that can be socialised as part of the Transparency standards for participation. Canada, leading a group of Members, is also at the forefront in the proposals to include gender equality in the negotiations on the national regulations for the area of services (World Trade Organization [WTO], 2018).

Predictability standards allow the expansion of trade practices in stable environments, as well as the establishment of protection coverage for elder women, contrary to what would occur in a market of which there is no information about its

functioning and dynamics. Situations of gender-based inequality can be more easily thwarted in those economies in which there is a flow of data and therefore impact modelling.

As part of the policy for awareness raising in gender-based analysis, the WTO adopted the Plan of Action on Trade and Gender 2017-2019, to support the activities of WTO Members in this area and to compile new data on the impact of gender-related trade measures. It is important to mention that, by virtue of the principle of special and differentiated treatment (WTO 2000) developing and less advanced Member countries can choose to have extended periods of time for the implementation of Agreements and decisions. Similarly, these countries can request technical assistance and advice the Organisation provides for capacity-building that would, in turn, facilitate adequate formulation, implementation and control of trade policies in tune with the Plan of Action and integrating an integrating, change-generating, gender-based vision. These technical capacity-building programmes on the relation between trade and gender are not only addressed to governments, but also to specific sectors such as women entrepreneurs or women's unions in certain areas such as agriculture and fishing.

However, in this regard there are certain aspects to be discussed on the use of the special and differentiated treatment principle in a subject that, first of all, is closely related to HHRR issues. Even though it is true that the construction of trade policies with a gender perspective that aim at the suppression of the gender gap requires technical capacity-building programmes oriented to government decision-makers, the need for this capacity-building should not be used as a justification to extend for unlimited time the effective implementation of actions or measures. The idea is not only foster and promote practices that would ensure the economic growth of developing and less advanced countries, but also ensure that such growth is based on non-discriminatory platforms aimed at encouraging participation of men and women in equal conditions, precisely in those Member countries with higher rates of gender inequality. The principle of special and differentiated treatment should turn into specific initiatives to accelerate the development of basic economic infrastructures and the support to necessary services which, in turn, increase and expand women's opportunities in the labour market. The solution of specific gender problems should be extended and expanded in the same way through their inclusion in the designs and implementation of plans for support.

As established in the Joint Declaration on Trade and Women's Economic Empowerment, the objective should be:

(...)

1. Sharing our respective experiences relating to policies and programs to encourage women's participation in national and international economies through World Trade Organization (WTO) information exchanges, as

appropriate and voluntary reporting during the WTO trade policy review process;

2. Sharing best practices for conducting gender-based analysis of trade policies and for the monitoring of their effects;

3. Sharing methods and procedures for the collection of gender-disaggregated data the use of indicators, monitoring and evaluation methodologies, and the analysis of gender-focused statistics related to trade;

4. Working together in the WTO to remove barriers for women's economic empowerment and increase their participation in trade; and

5. Ensuring that Aid for Trade supports tools and know-how for analysing, designing and implementing more gender-responsive trade policies. (...). (WTO 2017a, p. 1)

Another tool included in the WTO Transparency system is the mechanism is the WTO Trade Policy Review Process (TPRM) (WTO, 2017b), and as is established in the Declaration, this mechanism is one of the ways to contribute to the generalisation of the use of gender-based agendas in trade. This Mechanism consists in a collectively-taken evaluation of a Member trade practices within the WTO.¹² The evaluation assesses the performance of the Member's trade with other Members, the impact of these practices on the Member's trade with other Members, and how such practices can be adjusted to international trade standards. The Member being evaluated provides important information for a visualisation on how trade is integrated in its functioning as a State and as a Legal Entity in International Law.

The documents to be provided for the Exam include a report drafted by the Secretariat, a report by the Member under examination, the observations and comments drafted by the Chairman of the Body for the Review of Trade Policies (OEPC) as a conclusion, and a section with outstanding information on trade policies. The reports resulting from this process become an especially useful reference as they include a wide range of comprehensive information on trade.

Between 2019 and until July 2020 there have been 15 such processes in which, based on the Secretariat's Report, a gender-based approach is analysed in a comprehensive manner only for the European Union (WTO, 2019a), and Canada (WTO 2019b), not surprising if one takes into account the that there have been significant advances since 2017 in these two geographic areas, where the gender-based approach is the core in the implementation of the trade liberalisation. Special mention deserve small island states Samoa and Papua New Guinea in Oceania, as there is an

¹² All members are bound to formally take an exam periodically. The four major commercial entities (currently the European Union, the United States, China and Japan) take the exam every three years. The other 16 more important commercial partners take the exam every five years. Members take the exam every seven years (WTO 2017c).

evident progress based on the use of national tools combined with the technical support provided by the WTO. On the one hand, Samoa specifically shows the impact of projects for the mitigation of poverty which have taken into account a gender-based approach (WTO 2019c). On the other hand, Papua New Guinea included the gender-based approach as the major objective of its National Trade Policy (WTO 2019d). A large group of countries does not show advances in the trade-gender relation. The issue of women is only considered as part of the statistics disaggregation by gender. This is the case of, for example, Costa Rica that only mentions that the unemployment rate is higher in women than in men (WTO 2019e). Bangladesh shows the impact of gender-based policies in the labour market (WTO 2019f). North Macedonia only shows information on the number of unemployed women (WTO 2019g). Suriname shows an intention to generate more employment opportunities for women and includes this issue as an objective in its General Plan for agricultural development (WTO 2019h). A fourth group acknowledges the wide gender gap they exhibit: Laos includes the expectation of a reform in human capital to eliminate gender disparities (WTO 2019i); Australia is working to meet the principles of employment by providing equal opportunities for women at the work place (WTO 2020a); and Japan, where there is a persistent significant salary difference between genders, is working in the promotion of employment for women and to encourage the participation of women in the labour market (WTO 2020b); Last, there was no mention of any gender-based issue by Ecuador (WTO 2019j); Trinidad and Tobago (WTO 2019k), and Peru, though the latter acknowledges it is still exploring the issue of women's economic empowerment as a new possibility (WTO 2019l).

In general, 80 per cent of the 15 Members that most recently took the exam discussed the issue of the gender gap and women's economic empowerment. The three members that do not discuss the topic coincidentally are located in the Latin America and the Caribbean region. The statistics on trade policy that can be gathered from the exams can be included in the decision-making negotiations to generate a greater commitment in gender-based analysis. In the same way, circulating the information among all members to facilitate an exchange through questions and answers will be a good opportunity to present experiences with a positive outcome that could become a motivation and an example of best practices.

It is now acknowledged that the implementation of internal legislations is not enough guarantee to achieve advances in the reduction of inequalities between men and women. Experiences cannot only be focused and limited to results. It is necessary to show each of the actions that favoured the result. In some cases, the resources exist to implement strategies, but the staff in charge of the implementation is very limited and/or does not have the training and preparation required. If the approach and the implementation are not comprehensively designed, all the positive results that can be

generated by knowledge and experiences and the technical support will never materialise into more and better opportunities for women.

Today, the facilitation of trade is a recurrent aspect in national policies, because barriers must be necessarily removed. Therefore, transparency also plays an important role in the transfer of the information necessary to find and pinpoint those barriers, especially the ones related with the specific gender-related offer, which prevent women from being able to display their full entrepreneurship potential (United Nations Conference on Trade and Development [UNCTAD], 2014).

As has been discussed in this paper, trade affects women's economic empowerment and well-being. Gender inequalities can usually increase due to the unequal distribution of income and resources among the various groups of women and men. Commerce also has an impact on the status of women in their several roles as employees, producers, consumers, merchants and tax-payers. It is therefore critical within the framework of the WTO to raise awareness on the responsibility of the organisation and its members to ensure the access of women to the information on trade issues within a favourable, non-discriminatory environment. In the same way, the publication of standards and regulations related gender equality should be favoured, indicating their relation with trade. Reliable statistical information, disaggregated by gender, research capacity and political will, is as well a critically needed element to carry out thorough and comprehensive evaluations about the impact on gender of trade policies (UNCTAD 2016).

5 CONCLUSIONS

A gender-based approach in the studies on international trade law requires also a multidisciplinary approach with the participation of jurists, economists and other experts. It also demands a thorough, painstaking examination of standards, principles, institutions and provisions. It is therefore crucial to understand the beneficial effects of a gender-based approach for the economy in general and for trade in particular and to evaluate fairly the importance of including the gender variable in the formulation and implementation of trade policies that can have a real impact on gender equality.

But, it is impossible to implement a gender-aware trade policy without the necessary statistics disaggregated by gender. These, and their adequate publication and dissemination would inform about the reality of women and the eventual impact of trade regulations on them. The evaluation of impact evaluations will, in turn, favour better oriented negotiations and decision-making, and will avoid discrimination and foster agreement on transitional initiatives for affirmative action when necessary. A policy to foster the access of women to second- and third-level education and to technical professional education will facilitate their participation in the labour market, and will provide women access to higher level jobs, better paid and more stable, mostly in the area of services. The implementation of other strategies that do not

include an analysis of the various impacts every policy can have on both men and women, which continue to assign women narrow sector-based jobs, will only worsen the existing gender inequalities instead of removing them.

The principles of the multilateral trade system, especially the principle of transparency, and the trade policy tools can become a great potential as agents for change in the lives of women. The WTO Secretariat can give a critical impulse to the inclusion of the gender variables in the creation and implementation of trade policies. Only in this way will liberalisation processes achieve a sustainable development, including the unavoidable elimination of gender-based discrimination and the gaps existing in the labour market.

The notifications to ensure the flow of information among WTO Members and between members and WTO, as well as the Exam on Trade Policies are tools of the Multilateral Trade System that facilitate the inclusion of policies for women's economic empowerment in the agendas and that will show the positive results for economic growth of an equal participation of everyone, men and women, in the exchange of goods and services.

REFERENCES:

1. ABRAMOVICH, V.E. (2005): Linhas de trabalho em direitos econômicos, sociais e culturais: Instrumentos e aliados, In: *SUR. Revista Internacional de Direitos Humanos (RIDH)*, 2005, pp. 189-223.
2. CASTRILLO I. – PEY C. – TRAUTMAN M. (2004): *Género, Comercio y Derechos Humanos ¿Una relación armónica?*
3. Fourth World Conference on Women (IV CMSM), Beijing Declaration, 15 September 1995.
4. FROHMANN, A. (2019): Herramientas de Política Comercial para contribuir a la igualdad de género, In: *Series International Trade*, 2019, 153, pp. 9-34.
5. KLUGMAN, J. (2016): The 2030 Agenda and the Potential Contribution of Trade to Gender Equality, [Online.] In: *Global Economic Governance*, 2016, [Cited 23.02.2020] Available online: <<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiPrdXDtuXrAhUypFkKHd8hA-EQFjAAegQIAxAB&url=https%3A%2F%2Fwww.tralac.org%2Fimages%2Fdocs%2F10610%2Fthe-2030-agenda-and-the-potential-contribution-of-trade-to-gender-equality-ictsd-september-2016.pdf&usg=AOvVaw3JQ98la1oAWnLnyqsBGNEC>>.
6. LAMAS, M. (1996): *La perspectiva de género*, 1996. [Cited 06.12.2020] Available online: <<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjW4vH19eLrAhWE2FkKHWWAKQQFjA>>

- DegQIBBAB&url=http%3A%2F%2Fwww.obela.org%2Fsystem%2Ffiles%2FLa%2520perspectiva%2520de%2520g%25C3%25A9nero%2520-%2520Marta%2520Lamas.pdf&usg=AOvVaw1ukr7Yjqx7EczTxD97k8S>.
7. LEJÁRRAGA, I. (2013): *Multilateralising Regionalism, Strengthening Transparency Disciplines in Trade*, 2013. [Cited 15.05.2020] Available online: <<http://dx.doi.org/10.1787/5k44t7k99xzq-en>>.
 8. LLAGUNO CERESO, D. (2019): *Las notificaciones en el Sistema de Transparencia de la OMC*, 2019, LLM thesis on file at University of Havana.
 9. Marrakech Agreement, (WTO) (AC MARR), (1995): Updated edition of juridical texts, Secretariat of the WTO, 2017, ISBN: 978-92-870-4519-5.
 10. OECD (1999): *DAC Guidelines for Gender Equality and Women's Empowerment in Development Cooperation*, 1999 [Cited 25.11.2019] Available online: <<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjBIMiHx-LrAhXvRt8KHQ7fC9QQFjABegQIBBAB&url=https%3A%2F%2Fwww.oecd.org%2Fdevelopment%2Fgender-development%2F28313843.pdf&usg=AOvVaw1w9aynA3B6SBwefTx6RDWS>>.
 11. OECD - SOCIAL INSTITUTIONS AND GENDER (SIGI) (2019): *Index 2019 Global report: Transforming challenges into Opportunities*, 2019 [Cited 07.07.2019] Available online: https://www.oecd-ilibrary.org/sites/bc56d212-en/1/2/1/index.html?itemId=/content/publication/bc56d212-en&_csp_=3c7e048c80fc5e8e6616e1289a989dd3&itemIGO=oecd&itemContentType=book
 12. RAZAVI, S. (2008): The Gendered Impacts of Liberalization: Towards “Embedded Liberalism”? [Online.] In: *United Nations Institute for Social Development (UNRISD)*, 2008. [Cited 14.12.2020.] Available online: <[https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiUx6_MsuTrAhXf13IEHc8MABQQFjACegQIBRAB&url=https%3A%2F%2Fwww.unrisd.org%2F80256B3C005BCCF9%2F\(httpAuxPages\)%2F801038C4A586DF16C125786F00320E55%2F%24file%2FCh1-Razavi.pdf&usg=AOvVaw3O-zl_641NFzqZ2Z-HYSm->](https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiUx6_MsuTrAhXf13IEHc8MABQQFjACegQIBRAB&url=https%3A%2F%2Fwww.unrisd.org%2F80256B3C005BCCF9%2F(httpAuxPages)%2F801038C4A586DF16C125786F00320E55%2F%24file%2FCh1-Razavi.pdf&usg=AOvVaw3O-zl_641NFzqZ2Z-HYSm->)>.
 13. RODRÍGUEZ ENRÍQUEZ, C. (2010): Análisis Económico para la equidad: los aportes de la economía feminista. In: *SaberEs Revista de Ciencias Económicas y Estadística (S-RCEE)*, 2010, 2, pp. 3-22.
 14. SEGUINO, S. (2000): Gender Inequality and Economic Growth: A Cross-Country Analysis, In: *28 World Development*, 2000, 7.
 15. UNESCO (2014): *UNESCO Cultural Indicators of Culture for Development. Methodological Handbook*, 2014 [Online.] In: UNESCO [Cited 23.05.2019.]

- Available online:
 <<https://www.es.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/digital-library/cdis/Iguldad%20de%20genero.pdf>>.
16. UNCTAD (2014): Analysis of the Commercial Policy through a “gender looking glass.” Summary of Case Studies of Seven Countries Carried Out By UNCTAD. UNCTAD/DITC/2014/3, 2014.
 17. UNCTAD (2016): Virtual Didactic Handbook of the Institute on Commerce and Gender, 2016 [Online.] In: UNCTAD [Cited 03.17.2019.] Available online:
 <<https://unctad.org/es/paginas/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=1137>>
 18. WORLD BANK (2012): *Report on Global Development Mundial. Gender equality and development*, [Online.] In: World Bank, 2012. [Cited 23.02.2020.] Available online:
 <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewjimMbpsOXrAhWNIHIEHZB0Dy0QFjADegQIBRAB&url=https%3A%2F%2Fwww.upm.es%2Ffsfs%2FRectorado%2FGerencia%2FIguldad%2FDocumentos%2FInforme_sobre_desarrollo_Mundial_%25202012_banco_mundial.pdf&usq=AOvVaw2x5CYLhdUTU513M_fxJM Av>.
 19. WTO (2020): *Women and Trade: The Role of Trade in Promoting Gender Equality*, [Online.] In: WTO, 2020. [Cited 23.02.2020.] Available online:
 <https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/women_trade_pub2807_e.htm>.
 20. WTO (2018): *En primer plano: Reforzar el papel de las mujeres en el comercio*, [Online.] In: WTO, 2018. [Cited 23.02.2020.] Available online:
 <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewig2NuGoejrAhUywFkKHVMUB5cQFjAAegQIARAB&url=https%3A%2F%2Fwww.wto.org%2Fspanish%2Fres_s%2Fbooksp_s%2F13_anrep18_spotlightincreasingwomenrole_s.pdf&usq=AOvVaw0yWF0_dodUepqrFONOR833>.
 21. WTO (2000): *Implementation of special and differential treatment provisions in WTO Agreements and decisions (WT/COMTD/W/77)* [Online.] In: WTO, 2000. [Cited 12.02.2020.] Available online:
 <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=21868,75336,69267,64560,46353,12283,1294&CurrentCatalogueIdIndex=6&FullTextHash=>>.
 22. WTO (2017a): Joint Declaration on Trade and Women’s Economic Empowerment, 2017 [Online.] In: WTO [Cited 03.17.2019.] Available online:

<https://www.wto.org/spanish/thewto_s/minist_s/mc11_s/genderdeclarationmc11_s.pdf>.

23. WTO (2017c): Annex 3 of the Marrakech Agreement. Mechanism to examine commercial policies, amended by Decision of the General Council, in July 2017, p. 515. (WTO) (AC MARR) 1995.
24. WTO (2017c): Amendment of the trade policy review mechanism, decision of 26 July 2017, WT/L/1014.
25. WTO (2019a): Analysis of Commercial Policies, Secretariat Report. European Union, 10 December 2019. WT/TPR/S/395.
26. WTO (2019b): Analysis of Commercial Policies, Secretariat Report. Canada, 17 April 2019. WT/TPR/S/389.
27. WTO (2019c): Analysis of Commercial Policies, Secretariat Report. Samoa, 13 February 2019, p. 12. WT/TPR/S/386 .
28. WTO (2019d): Analysis of Commercial Policies, Secretariat Report. Papua New Guinea, 3 April 2019. WT/TPR/S/387.
29. WTO (2019e): Analysis of Commercial Policies, Secretariat Report. Costa Rica, 24 July 2019. WT/TPR/S/392.
30. WTO (2019f): Analysis of Commercial Policies, Secretariat Report. Bangladesh, 6 February 2019. WT/TPR/S/385.
31. WTO (2019g): Analysis of Commercial Policies, Secretariat Report. Republic of North Macedonia, 11 June 2019. WT/TPR/S/390.
32. WTO (2019h): Analysis of Commercial Policies, Secretariat Report. Suriname, 7 August 2019. WT/TPR/S/391.
33. WTO (2019i): Analysis of Commercial Policies, Secretariat Report. People's Democratic Republic of Lao, 14 October 2019. WT/TPR/S/394.
34. WTO (2020a): Analysis of Commercial Policies, Secretariat Report. Australia, 15 January 2020. WT/TPR/S/396.
35. WTO (2020b): Analysis of Commercial Policies, Secretariat Report. Japan, 22 January 2020. WT/TPR/S/397.
36. WTO (2019j), Analysis of Commercial Policies, Secretariat Report. Ecuador, 8 January 2019, WT/TPR/S/383.
37. WTO (2020k): Analysis of Commercial Policies, Secretariat Report. Trinidad and Tobago. 27 March 2019, WT/TPR/S/388.
38. WTO, (2020l): Analysis of Commercial Policies, Secretariat Report. Peru. 27 August 2019, WT/TPR/S/393.

INFORMÁCIE O ČASOPISE MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

Medzinárodné vzťahy sú interdisciplinárny vedecký časopis pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave. Vychádza štyrikrát ročne, v marci, júni, septembri a v decembri. Uzávierky jednotlivých čísiel sú každoročne 15.12, 15.3., 15.6 a 15.9. Všetky príspevky sú pri zachovaní obojstrannej anonymity recenzované minimálne dvomi oponentmi.

Časopis Medzinárodné vzťahy (ISSN 1336-1562 tlačaná verzia, ISSN 1339-2751 online) je zaregistrovaný v Zozname periodickej tlače Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, evidenčné číslo EV 4785/13. Časopis je indexovaný v databázach ProQuest, EBSCO, EconPapers, RePEc, EconBiz a Index Copernicus a cieľom redakčného kolektívu je zvyšovanie počtu a kvality citačných databáz, v ktorých je zaradený.

Časopis publikuje pôvodné vedecké články, diskusie, prehľady, informácie a recenzie z oblasti medzinárodných ekonomických, politických, právnych a kultúrnych vzťahov. Témy prijímaných článkov zahŕňajú (ale neobmedzujú sa na):

- históriu medzinárodných hospodárskych vzťahov
- medzinárodný obchod
- medzinárodné investície
- medzinárodnú migráciu
- aktuálne medzinárodnoekonomické problémy
- aktuálne medzinárodnopolitické problémy
- analýzu súčasných a minulých konfliktov
- medzikultúrne vzťahy
- medzinárodné právo obchodné
- medzinárodné právo verejné

Časopis Medzinárodné vzťahy publikuje články v anglickom, slovenskom a českom jazyku. Anglické články majú vo všeobecnosti prednosť pred slovenskými a českými článkami, hlavným kritériom je však kvalita.

ABOUT THE SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

The Slovak Journal of International Relations is an interdisciplinary scientific journal of international political, economic, cultural and legal relations, published by the Faculty of International Relations at the University of Economics in Bratislava, Slovakia. It is published quarterly, always in March, June, September and December. Papers are to be submitted by December 15, March 15, June 15 and September 15 of each year. All papers undergo a double-blind peer review process by at least two referees.

The Slovak Journal of International Relations (ISSN 1336-1562 print, ISSN 1339-2751 online) is registered with the Ministry of Culture of the Slovak Republic (EV 4785/13). The journal is currently covered by ProQuest, EBSCO, EconPapers, RePEc, EconBiz, and Index Copernicus. The goal of the editorial board is to increase the impact of the journal and the number of databases covering the journal.

The Slovak Journal of International Relations wishes to publish high-quality original scientific papers, discussions, surveys, short communications and book reviews from the field of international economic, political, legal and cultural relations. The topics of published papers include, but are not limited to:

- history of international economic relations
- international trade
- international investment
- international migration
- current international economic issues
- current international political issues
- analysis of current and past conflicts
- intercultural relations
- international trade law
- public international law

The Slovak Journal of International Relations publishes papers in English, Slovak and Czech languages. Generally, English papers have precedence before Slovak and Czech papers; however, the main criterion is quality of research.

INŠTRUKCIE PRE AUTOROV

Príspevky do časopisu Medzinárodné vzťahy sa predkladajú elektronicky v programe MS Word na e-mailovú adresu redakcie **mv.fmv@euba.sk**. Predpokladá sa, že príspevky neboli dosiaľ publikované ani odoslané na publikovanie inde. S článkom sa predkladá aj prehlásenie o originalite.

Autor je zodpovedný za formálnu a odbornú správnosť svojho článku. Články musia popri obsahových náležitostiach spĺňať formálne kritériá – formát strany „ISO B5“, okraje 2 cm zo všetkých strán, riadkovanie 1,15, písmo Times New Roman, veľkosť písma 11. Každý článok musí obsahovať abstrakt a kľúčové slová v slovenskom/českom jazyku, abstrakt a kľúčové slová v anglickom jazyku, 1 – 3 kódy JEL klasifikácie podľa Americkej asociácie ekonómov, korektné určenie všetkých grantov a programov, s ktorých podporou článok vznikol a na samostatnom liste plné meno, tituly, adresu, e-mail a telefónne číslo všetkých autorov. V článku treba definovať skúmaný problém, stanoviť ciele, použité metódy a identifikovať závery a prínosy. Šablóna príspevku je k dispozícii na webovej stránke časopisu **<https://fmv.euba.sk/veda-a-vyskum/vedecke-casopisy/medzinarodne-vztahy>**.

Upozorňujeme autorov, aby dodržali predpísanú šablónu, v opačnom prípade bude článok vrátený na prepracovanie podľa stanoveného vzoru, čo môže viesť k jeho oneskorenej publikácii.

Redakčné uzávierky sú každoročne **15.12.**, **15.3.**, **15.6.** a **15.9.** V mesiaci po uzávierke prebehne obojstranne anonymné recenzné konanie s minimálne dvomi oponentmi. Autori, ktorých príspevky budú v recenznom konaní pozitívne hodnotené, budú kontaktovaní e-mailom. Čas na zapracovanie pripomienok oponentov je spravidla 2 až 4 týždne. Autorské korektúry treba odoslať na e-mailovú adresu redakcie najneskôr do 3 pracovných dní od notifikácie.

Príspevky doručené po stanovených termínoch budú zaradené do nasledujúceho recenzného konania. Na uverejnenie článku v časopise neexistuje právny nárok.

GUIDE FOR AUTHORS

The manuscript submission process is fully electronic. All papers received by the editor (mv.fmv@euba.sk) will undergo a double-blind peer review process. Submission of a paper implies that the work has not been published previously and that it is not under consideration for publication elsewhere. Author's declaration of originality must be submitted along with the paper.

The sole responsibility for formal and scientific contents of each paper is borne by its author. Each paper must follow the formatting instructions – file format: MS Word, page size: “ISO B5”, margin: 2 cm from all sides, spacing 1.15, font: Times New Roman, font size: 11. Each paper must include abstract and key words in English, 1 – 3 codes, following the Journal of Economic Literature classification system, if applicable, the names and ID numbers of grants and programs funding the author's research and on a separate page, full names, academic degrees, addresses, e-mails and phone numbers of all authors. It is necessary to explicitly state research problem, goals, methods used, conclusions and contributions of the paper. All papers must follow the journal template which is available at <https://fmv.euba.sk/en/science-and-research/scientific-journals/journal-of-international-relations>, otherwise they will be returned for re-formatting.

Deadlines for submission are **December 15th**, **March 15th**, **June 15th** and **September 15th**. All papers will undergo a double-blind peer review process. Authors generally have 2 to 4 weeks to revise articles and incorporate reviewers' comments. Proofs should be returned by e-mail within 3 days of their receipt.

The editorial board has an exclusive right to accept/reject papers.

Medzinárodné vzťahy

Slovak Journal of International Relations

2/2021

Ročník XIX
Volume XIX

Medzinárodné vzťahy

Vedecký časopis pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave, ročník XIX, 2/2021.

Hlavná redaktorka / Editor in-chief

Ludmila LIPKOVÁ

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Redakčná rada / Editorial board

Md. Nasrudin Bin Md. AKHIR

University of Malaya, Malaysia

Doreen BEKKER

Rhodes University, South Africa

Alexandru BURIAN

Moldavian Association of International Law, Moldova

Eva CIHELKOVÁ

Pan-European University, Slovakia

Alan V. DEARDORFF

University of Michigan-Ann Arbor, USA

Attila FÁBIÁN

University of West Hungary, Hungary

Tatiana FILOSOFOVA

NRU Higher School of Economics, Russia

François GEMENNE

University of Liège, Belgium

Otmar HÓLL

University of Vienna, Austria

Edward H. HUIJBENS

University of Akureyri, Iceland

María Teresa INFANTE

University of Chile, Chile

Caffi Siri Rohaini Binti KASSIM

University of Malaya, Malaysia

LI Hsi-Mei

Chinese Culture University, Taiwan

Klavdij LOGOŽAR

University of Maribor, Slovenia

Stanislav MRÁZ

College Danubius, Slovakia

Julija NESTERENKO

Russian State University of Humanities, Russia

Rebecca NEUMANN

University of Wisconsin-Milwaukee, USA

Jan OSTOJ

Bielsko-Biala School of Finance and Law, Poland

Hakan G. SICAKKAN

University of Bergen, Norway

Karol SORBY

University of Economics in Bratislava, Slovakia

František ŠKVRNDA

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Pavel ŠTURMA

Charles University in Prague, Czech Republic

Chong-Ko Peter TZOU

Tamkang University, Taiwan

Harun UÇAK

Alanya Alaaddin Keykubat University, Turkey

Jolita VVEINHARDT

Vytautas Magnus University, Lithuania

Výkonný redaktor / Managing editor

Mykhaylo KUNYCHKA

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Časopis je zaregistrovaný na Ministerstve kultúry
Slovenskej republiky EV 4785/13.
ISSN 1336-1562 (tlačené vydanie / print)
ISSN 1339-2751 (online)